کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٨٩٤ ■ دووشەممە، ١٥ی بانەمەڕی ١٤٠٤ _ ٥ی مای ٢٠٢٥

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

حیزبی دێموکرات:
سیاسەتی هەڵە و ناکارامەیی کۆماری ئیسلامی گیانی خەڵک و مافی ژیانی بەئامانج گرتوە

دوابەدوای تەقینەوەیەکی قورس لە بەندەری ڕەجایی بەندەرعەباس لە ڕۆژی شەممە ٦ی بانەمەڕی ١٤٠٤دا، تاکوو ئێستا زیاتر لە ٤٠ کەس لە خەڵکی مەدەنی کوژراون و سەدان کەسیش بریندار بوون. ئەگەری ئاگرکەوتنەوەی زیاتر و لەوسۆنگەیەوە بەرزبوونەوەی ڕێژەی قوربانییان و کوژراوانی ئەم ڕووداوە هەروا لە ئارادایە.

ئەم تەقینەوەیە و ڕووداوەکانی هاوشێوەی ئاکامی سیاسەتی هەڵە و ناکارامەیی کۆماری ئیسلامیی ئێرانن کە هیچ گرینگییەک بە گیانی خەڵکی وڵات نادات. جیا لە شیمانە و ڕاوبۆچوونی جیاوازی بەرپرسانی ڕێژیم سەبارەت بە هۆکار و چۆنیەتیی ڕووداوی تەقینەوەکە، خەسارە گیانییەکانی لە بواری مرۆییەوە جێگەی تێڕامان و ئازاربەخشن. وێڕای هاوخەمی لەگەڵ بنەماڵەی قوربانییان، هیوای چاکبوونەوە بۆ بریندارانی ئەم ڕووداوە ناخهەژێنە دەخوازین.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
٨ی بانەمەڕی ١٤٠٤ی هەتاوی

سکرتێری گشتیی حیزب بۆ لاوانی ئینترناسیۆنال سۆسیالیست:

دەمانکوژن، تێرۆر و قەڵاچۆمان دەکەن، چونکی ماف و ئازادییەکانمان دەوێ

زیاتر لە ١٠٠ ساڵە
تاران سیستماتیک هەوڵی کوشتن و تواندنەوەمان دەدات

ڕۆژی هەینی ٥ی بانەمەڕی ١٤٠٤، شاندێکی IUSY پێکهاتوو لە ڕێکخراوەکانی لاوانی ١٦ وڵاتی دنیا دیدارێکی پەروەردەییان لەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و یەکیەتیی لاوانی دێموکراتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە یەکێک لە بنکەکانی حیزبی دێموکرات پێکهێنا. لەو دیدارە کاک مستەفا هیجری، سکرتێری گشتیی حیزب باسێکی سیاسیی پێشکێش کرد و هەروەها وەڵامی پرسیاری نوێنەرانی ئەو ڕێکخراوەیەی دایەوە. چەند سەردێڕ لە باسی سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەو کۆبوونەوەیەدا:

– کوردستان بەسەر چوار وڵاتدا دابەش کراوە، ئێمە نیزیک بە دوازدە تا سێزدە میلیۆن کورد لە ئێراندا دەژین. ئێمە لەگەڵ پێکهاتەکانی دیکەی ئەو وڵاتە لە باری جۆراوجۆریی ئایینی و زمانی و کولتوورییەوە جیاوازین، هەر لەو سۆنگەیەشەوە لە ماوەی سەد ساڵی ڕابرووددا و لەلایەن دوو سیستمی پاشایەتیی پەهلەوی و کۆماری ئیسلامییەوە بە زەبری چەک و بەهۆی هێرشی کولتووری و لە ڕێگای بەکارهێنانی ئامرازەکانی هێزەوە سیستماتیک هەوڵ دراوە بمانتوێننەوە و ناسنامەی سەربەخۆی خۆمان لێ داگیر بکەن.

– کۆماری ئیسلامی حیزبی دێموکراتی بە ڕێکخراوێکی ناقانوونی ناساندوە و ئەوانەی لە چوارچێوەی ڕێکخستنی ئەو حیزبەدا تێدەکۆشن بەرەوڕووی گرتن، سزای زیندان و تەنانەت ئێعدام دەبنەوە. لە ماوەی ٨ دەیە دامەزرانی حیزبی ئێمەدا سێ سکرتێر و ڕێبەری یەکەمی حیزبەکەمان لەلایەن دەسەڵاتی پاشایەتی و کۆماری ئیسلامییەوە ئێعدام و تێرۆر کراون و لەو خەبات و تێکۆشانەدا بە هەزاران ئەندامامان کوژراون و ئێعدام کراون. هەروەها بە هەزاران ئەندامامان ناچار بە ژیانی ئاوارەیی بوون و بە دەیان جار بنکە و بارەگاکانی ئێمە لە خاکی هەرێمی کوردستان کە وڵاتێکی دیکەیە لەلایەن ڕێژیمی ئێرانەوە بۆمباران و تۆپباران کراوە و هەموو ئەو جینایەتانەی ڕێژیم و ئەو کارەساتەن بە سەر کورد لە ئێرانی دێنێ بۆ ئەوەیە نەتەوەی ئێمە خەبات بۆ ماف و ئازادییەکانی دەکا؛ بەڵام ئەو خەبات و مافخوازییە لە ڕوانگەی کۆماری ئیسلامییەوە تاوانێکی گەورەیە کە دەبێ سزاکەی بدەین

– ئێران وڵاتێکی فرەنەتەوەیە و پێشێلکردنی مافی پێکهاتە نەتەوەیی و ئایینییەکان لە هەموو ناوچەیەک بە زەقی بەرچاو دەکەوێ. چاری تێپەڕین لەو ڕێژیمە یەکگرتوویی هەموو جۆراوجۆرییەکانی ئەم وڵاتەیە. ئێستا لە کوردستانی ئێران یەکگرتوویی خەڵک لەژێر کار و تێکۆشانی حیزبەکانی ئۆپۆزیسیۆنی کوردی ئێران بە تایبەت حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە هەموو کاتێک زیاترە و خەباتێکی زیندوو و بەهێز و هەمەلایەنە لە دژی کۆماری ئیسلامی بەڕێوەیە. ئێمە تێدەکۆشین بۆ ئەوەی حکوومەتێک لە ئێران بێتە سەر کار کە ئازادی و مافە سیاسی و دێموکراتیکەکانی کورد بەڕەسمی بناسێ، هەموو پێکهاتەکان لە دەسەڵاتدا بەشدار بن و حکوومەتێکی سێکۆلار جێگەی ئەم دەسەڵاتە ئایینییە بگرێتەوە. هیوادارین هەموو خەڵکی ئێران و ئازادیخوازنی ئەو وڵاتە پێکەوە ئەو حکوومەتە بگۆڕین و دەشتوانین کە ئەم کارە بکەین.

(ڕاپۆرتێک لە لاپەڕەی ٣دا بخوێنەوە)

سەر وتار

شەق دەزانێ قۆناغ لەکوێیە!

عەلی بداغی

نیزیک بە چوار دەیە حوکمڕانیی خامنەیی ئەگەر لەلایەک گەلان و کۆمەڵگەی ئێرانی دەستەویەخەی دەیان قەیران و کارەسات کردوە، بۆ خودی خامنەیی و کۆماری ئیسلامییش جگە لە دۆڕان و مایەپووچ هاتنەوە دەسکەوتێکی دیکەی نەبووە. دوای ڕووداوەکانی ٧ی ئۆکتۆبریش کە پێشبینی دەکرا بەرە بەرە سەری مارەکەش [واتا کۆماری ئیسلامی] بە دەردی حەماس، حیزبوڵڵا، سووریا و حوسییەکانی یەمەن بچێت، چوونەوەی دۆناڵد ترامپ بۆ کۆشکی سپی و ناوەندی بڕیاری ئەمریکاشی هاتە سەر و هیندەی دیکەی خامنەیی و ڕێژیمەکەی خستە تەنگانەوە.

ستراتیژیی ترامپ ڕوونە: کۆماری ئیسلامیی ئێران نابێ بۆمبی ئەتومیی هەبێ؛ نابێ پەرە بە تێکنۆلۆژیی مووشەکیی خۆی بدات؛ و ڕێگە نادات ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بە پێکهێنان و تەیارکردنی هێزە نیابەتییەکانی چیدی ئەمنییەتی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بخاتە مەترسییەوە و سەقامگیریی ئەو ناوچەیە بە بارمتە بگرێت. لە بەرامبەردا ڕێژیمیش دوو بژاردەی لە بەردەمدا مابوو، یان پاشەکشە و دەستبەردانەوە، یان بەربەرەکانی و بەرەوڕووبوونەوەی ڕاستەوخۆ کە مەترسیی شەڕی هەمەلانەیەی لێ دەکرێ.

خامنەیی ئەگەرچی لە سەرەتادا و لە بەرچاوی کامێراکان و بۆ ڕازیکردنی لایەنگرانی لە نێوخۆی ئێران و دەرەوەی وڵات هەوڵی پاراستنی هەیمەنەی ساختەی خۆی دەدا و دانوستان لەگەڵ ئەمریکای ڕەت دەکردەوە و سازان و وتووێژ لەگەڵ ئەمریکای پێ بێشەڕەفی و کارێکی بێئاکام بوو، بەڵام لە ڕاستیدا لەمێژ بوو ئاڵای سپیی بۆ ترامپ هەڵدابوو. ڕاست لەو کاتەوە کە قاسم سولەیمانی، دیارترین ژێنەڕاڵی سپای پاسداران کە بە قەول کاروباری چوار پێتەختی عەرەبیی بۆ بەهێزکردنی هیلالی شیعیی ڕێژیم هەڵدەسووڕاند، بە بڕیاری ترامپ لە یەکێک لەو پێتەختانەدا کرایە ئامانج. بەڵام خامنەیی کە وادەی "تۆڵەی سەخت"ی دابوو، لە ترسی کاردانەوەی توندی ئەمریکا و تێوەنەگلان لە شەڕێکی قورسی ڕاستەوخۆ، لە بەناو هێرشەکەی سەر عەینولئەسەددا لە پووتیی بەتاڵی سرەواند و بەم دیزەبەدەرخۆنەکردنە قەیرانەکەی لەوکاتدا تێپەڕاند!

خامنەیی کە بەئاشکرا دەیگوت وتووێژ لەگەڵ ئەمریکا ناکا و خۆ ئەگەر بیشی کا لەگەڵ دەوڵەتی ترامپی ناکا...

درێژە بۆ لاپەڕەی ٢

دین
ئامرازێک بۆ حوکمڕانی
ڕەزا دانشجوو
٤

لە سینەما ڕێکسەوە
تا تەقینەوە لە بەندەری ڕەجایی
ئەفشین مەعرووفیان
٧

کۆتاییهاتنی سەردەمی تەقیە
بۆ کۆماری ئیسلامی
حەسەن قارەمانی
٨

لە خۆیابوونەوە
تا ئاوابوون
سەربەست ئورمیە
٩

خۆپەسەندیی ترامپ و
لاساریی خامنەیی
و: کەماڵ حەسەنپوور
١٠

درێژەی سەروتار

شەق دەزانێ قۆناغ لەکوێیە!

... یان کاتێک بە دڵنیاییەوە دەیگوت نە شەڕ ڕوو دەدا و نە مل بۆ دانوستانیش ڕادەکێشێ؛ بەڵام کاتێک زانی شەڕ بەر دەرکی پێ گرتوە و لەبەر زەبوونییەکەی و لەپێناو پاراستنی نیزام و ڕێژیمە سیاسییەکەی بەهەر نرخێک بووبێ، ملی بۆ دانوستان لەگەڵ ئەمریکا، ئەویش ترامپ ڕاکێشا. جا با کەیهان و شەریعەتمەدارییەکان و مۆرە بەناو ئەرزشییەکانی ڕێژیم پاشەکشەکانی خامنەیی بە "تەقیە" و حیکمەتی قووڵ دابنێن و سوڵحەکەی ئیمام حەسەن لەگەڵ مەعاویەش بە نموونە بێننەوە!

بەڵام ئاخۆ بەڕاستی ڕێژیم بژاردەی دیکەی جگە لە نەوی‌کێشان یان بە قەولی خۆی "نەرمشێکی دیکەی قارەمانانە" هەیە؟ لە کاتێکدا لە دوای ٧ی ئۆکتۆبرەوە پەلوپۆی توانا نیزامییەکانی ڕێژیم کراوە و کارتی شوێندانەریی لەسەر هاوکێشە ناوچەییەکانی لە دەست هاتووەتە دەر، لەکاتێکدا قەیرانی ئابووری لە سۆنگەی گەمارۆکان و گەندەڵیی نێوخۆیی ڕێژیمەوە هەناسەی لە ڕێژیم بڕیوە، کاتێک سێبەری شەڕێکی قوورس لەسەر خۆی هەست پێ دەکا کە لەوانەیە تەخت و بەختی ڕێژیم هەڵتەکێنێ؛ سروشتییە خامنەیی لەپێناو ڕاگرتنی ڕێژیمەکەیدا ئیمتیاز لە دوای ئیمتیاز بدا و چاوەڕوانی هەل و دەرفەتی دی بۆ کەوتنەوە سەر پێ بمێنێتەوە. ئەو دۆخە نوێیەش هەم دەتوانێ ببێتە هۆی داتەبین و بێهوایی ئۆپۆزیسیۆن بەتایبەت ئەو لایەنانەی هەموو هیوایەکیان لەسەر ئەگەری ڕووخانی ڕێژیم لەسۆنگەی گوشار و هێرشی هێزی دەرەکی هەڵچنیوە، هەم دەتوانێ هەل و دەرفەتیش بۆ خەڵک و ئۆپۆزیسیۆنی ڕێژیم دروست بکات، بێتوو خۆیان بخوازن.

شک لەوەدا نیە ڕێککەوتن لەگەڵ ئەمریکا و ترۆئیکای ئورووپا بۆ کۆماری ئیسلامی دەسکەوتێکی گەورەیە، چونکی پشوویەکی دێتەوە بەر. ئەم ڕێککەوتنە ئەگەر بۆ کۆماری ئیسلامی ڕووخانی ئایدۆلۆژیکە، بەڵام بێتوو لەو سۆنگەیەوە پارە بلۆکەکراوەکانی ڕێژیم ئازاد ببن، گوشاری گەمارۆکانی لەسەر لابچن و ئاسانتر بتوانێ نەوتەکەی بفرۆشێ و بازاڕی ئێرانیش بە ڕووی ئەورووپادا بکاتەوە؛ دەرفەتێکیشە بۆ ڕزگاربوونی ڕێژیم و بووژانەوەی. ئەگەرچی ئەم دۆخە کاریگەریی ڕاستەوخۆی دەبێ لەسەر دەستئاوەڵایی ڕێژیم بۆ سەرکوتی زیاتر و هەمەلایەنەتری ناڕەزایەتییەکانی نێوخۆ و سەپاندنی کەشێکی داخراوتر لە پێشوو بە سەر کۆمەڵگە و کۆمەڵگەی مەدەنیی وڵاتدا. ئەزموونیش نیشانی داوە کۆماری ئیسلامی هەتا لە بەرەیەکی دەرەکی دۆڕاوە، لە نێوخۆ تۆڵەی توندی خەباتکارانی سیاسی و لە بزووتنەوەی ئازادیخوازی کردووەتەوە.

ئەم ڕێککەوتنە هاوکات ئەو پەیامەش بە خەڵک و ئۆپۆزیسیۆن دەدات کە وڵاتان و کۆمەڵگەی جیهانی پتر لەوەی لە خەمی پێشێلکردنی مافەکانی خەڵکی ئێران و ئەو کارەساتانەدا بن کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بەسەر خەڵک و وڵاتی ئێرانی هێناوە، تەنیا سەقامگیری ناوچە بۆ دابینبوونی بەرژەوەندییەکانی خۆیانیان دەوێ. بۆیە ئۆپۆزیسیۆن نابێ چیدی هەموو هێلکەکانی تەنیا لە قەرتاڵەی گوشارە نێودەوڵەتییەکان لەسەر کۆماری ئیسلامی دابنێ و پێویستە هەموو توانای خۆی لەسەر دوو تەوەر دابنێ، یەکەم کۆتاییهێنان بە پڕشوبڵاوی و پێکهێنانی یەکیەتییەکی بەکردەوە و سازان لەسەر لانیکەمی هاوبەشییان بۆ تێپەڕین لە کۆماری ئیسلامی. دووهەم ڕێکخستنی خەڵک و ئامادەبوون و ئامادەکردنی خەڵک بۆ ناڕەزایەتییە گشتییە فرەڕەهەند و ئامانجدارەکان. ئۆپۆزیسیۆن لەبری شەڕ و ململانێ لەسەر ڕۆڵی ڕێبەریکردن بێتوو لەسەر بەرپرسایەتیی ڕێکخستنی ناڕەزایەتییەکان هەماهەنگ ببن، هەروەها لەجیات دژایەتیی ڕووتی کۆماری ئیسلامی بە وێژمانسازی بڵێن کە دووڕەدیمەنی ئێرانی دوای کۆماری ئیسلامی چ دەبێ؛ دەتوانن ئاسۆی بەرخودان و خەباتی کۆمەڵانی خەڵک دژی کۆماری ئیسلامی ڕوونتر بکەن.

ئەو بایەخە خەباتگێڕییانەی کە ئۆپۆزیسیۆنی کۆماری ئیسلامی دەتوانن بیکەنە دەروونمایەی یەکگری دەتوانن دەستەبەری ئازادی، مافە نەتەوەیی و مەدەنییەکانی جۆربەجۆرییەکانی کۆمەڵگەی ئێران، دادپەروەریی کۆمەڵایەتی، دەستەبەری نیزامێکی سیاسیی ناناوەندی و هاوبەشک و هاوپشککردنی هەموو پێکهاتەکانی وڵات بێت. بێگومان وەها یەکگرییەک کە هەیکەلی ئاڵترناتیڤی کۆماری ئیسلامیی لێ بکەوێتەوە، دەتوانێ کاریگەریی لەسەر دیپلۆماسیی نێودەوڵەتی لەگەڵ کۆماری ئیسلامییش هەبێت و هەل و دەرفەت بۆ لۆبیگەرییەکی بەهێز بڕەخسێنێ.

کۆتا قسە: هەروەک ئەمریکا، ترۆئیکای ئورووپا، ڕکەبەر و نەیارەکانی کۆماری ئیسلامی لە ئاستی نێودەوڵەتیدا بە خامنەییان سەلماندوە کە شەق دەزانێ قۆناغ لەکوێیە، بێگومان کۆمەڵانی خەڵکی ئێران و ئۆپۆزیسیۆنی ڕێژیمیش دەتوانن لە نێوخۆ کۆماری ئیسلامی بەو دەردە ببەن.

حیزبی دێموکرات:

خوێندکارانی کورد پێویستە بە دژی عەقڵییەتی ناوەندگەرای دوژمنانی کورد لە ئێران بوەستنەوە

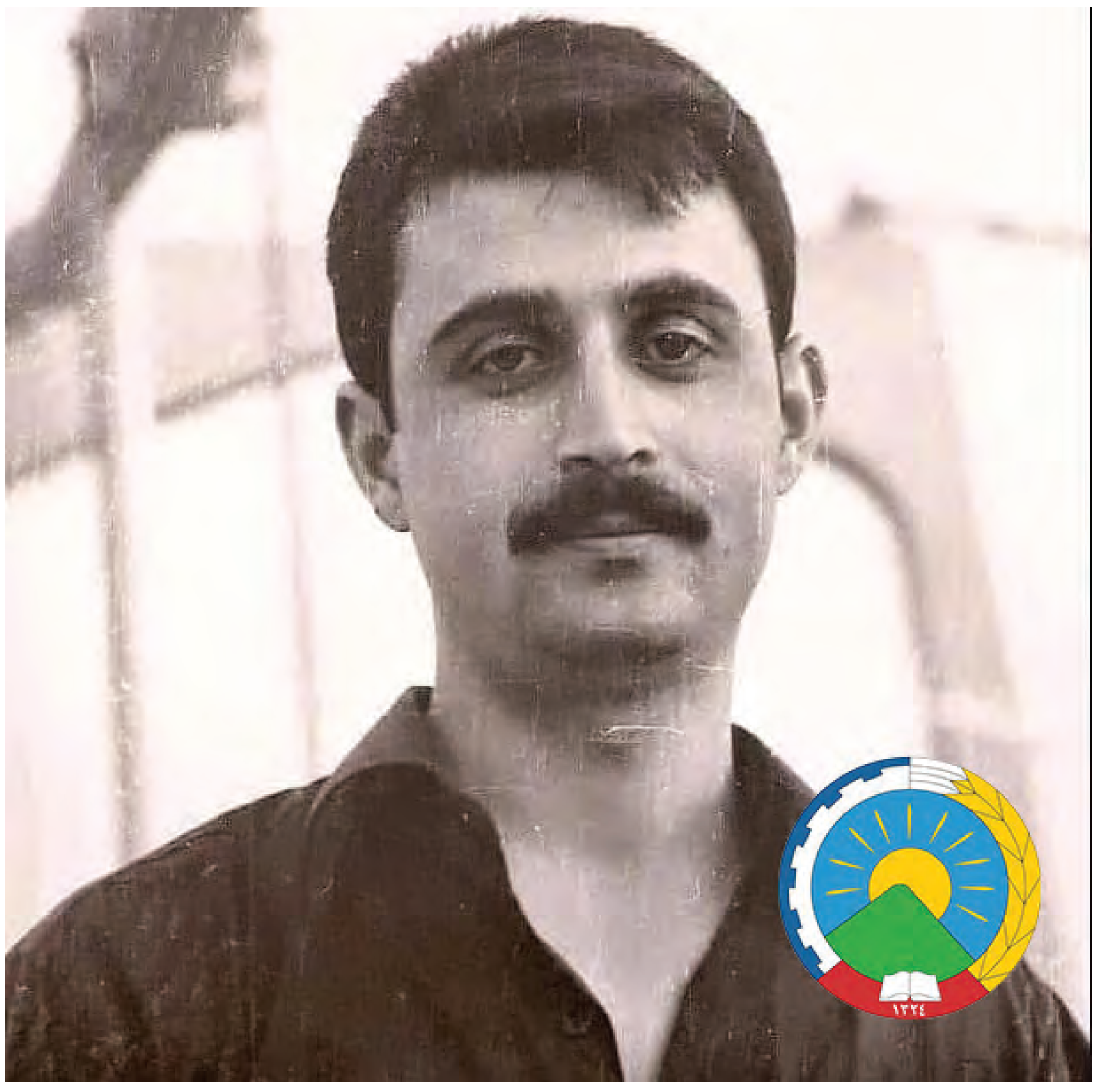

(پەیامی دەستەی کارگێڕیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەبۆنەی ١٢ای بانەمەڕ، ڕۆژی خوێندکاری کورد)

خوێندکارانی ئازادیخوازی کورد!
قوتابییان، مامۆستایان و خوێندەڤانانی دەروەستی کوردستان!

ڕۆژی ١٢ی بانەمەڕ، بەبیرهێنەوەی خەبات و خۆنەویستیی ڕۆڵە ئازا و بەجەرگەکانی نەتەوەی کوردە کە سەنگەری شوناسخوازی و مافخوازییان لە زانکۆوە بۆ چیا و شاخ گوازتەوە.

٥٧ ساڵ پێش لە وەها ڕۆژێکدا کە لە ڕۆژژمێری بزاڤی ڕزگاریخوازیی نەتەوەکەمان بە ڕۆژی "خوێندکاری کورد" ناودێر کراوە، سمایل شەریفزادە، یەکێک لە بەئەمەگترین ڕۆڵەکانی کورد و پۆلێک لە هاوڕێیانی لەپێناو ئازادی، دادپەورەری و مافە نەتەوایەتییەکانیاندا گیانی خۆیان بەخت کرد. ئەگەرچی مێژووی ئەم خەباتە پڕ لە هەراز و نشێوە پڕە لە قارەمانەتی و گیانفیدایی بەڵام ئەوەی کە ئەم قۆناغەی مێژوومان لەگەڵ لە قۆناغەکانی دیکە تا ڕادەیەک جیاوازتر دەردەخات بۆ ئەوە دەگەڕێتەوە، کە پێشەنگی ئەم بزاڤە لاوێکی خوێندکار بوو کە بە خۆخستنە نێو مەترسی و هەڕەشەی دوژمنەوە مەشغەڵی خەباتی شوناسخوازیی کوردی گرتە دەست و بە گیانبازیی خۆی و هاوڕێیانی گۆمی مەندی سیستەمی پاشایەتی شڵەژاند کە ئیدعای دەکرد ژاندارمی ناوچەکەیە و هیچ دەنگێکی ناڕەزایەتی لەژێر سێبەری دەسەڵات و حاکمییەتی ئەودا بەرز ناکرێتەوە.

ڕووناکبیران و ئەویندارانی قەڵەم و زانست!

وەک دەزانن خەباتی کورد، خەباتێکی فرەڕەهەندە کە لەسەر هەقیقەتێکی حاشالێنەکراو بنیات نراوە، کەچی ئەم هەقیقەتە لەلایەن دوژمنانی کوردەوە بەردەوام حاشای لێ دەکرێ و بە ناو و ناتۆرەی جۆراوجۆرەوە هەوڵی مەحکوومکردنی دەدرێ. نەیارانی ناوەندگەرای کورد لە بانگەشەکانیاندا ئەم خەباتە ڕەوایەیان بەدوور لە شارستانییەت و عەقڵانییەت پێناسە کردوە کە گوایە خەباتی کورد تەنیا ڕەهەندی چەکداری هەیە و ئەم ڕەهەندەش هیچ لێکدانەوەیەکی سەردەمیانە و لۆژیکی لە پشت نەبووە و نیە. بەڵام هەبوونی توێژی خوێندکاران و قەڵەمبەدەستان لە ڕیزەکانی خەبات، بەتایبەت لە ڕیزی حیزبی دێموکراتدا سەلمێنەری ئەوەیە کە خەباتی کورد هەڵگری ناونیشانێکی مرۆڤتەوەرانەیە و جیا لە بنەما بەهێز و پتەوەکەی خوێندنەوەی ئاکادمیک و زانستییانەشی لە پشتە و درەوشانەوەی ناوی کەسایەتییە ئاکادیمییەکانی وەکوو شەهید سمایل شەریفزادە، دوکتور قاسملوو، دوکتور شەرەفکەندی لە ئاستی شەهیدانی ڕێبەر و دەیان و سەدان شەهیدی خوێندکاری دیکە بەرسڤی ئەم ناڕاستییەی دوژمن دەدەنەوە و دەسەلمێنن کە خەباتی کورد لە جێگا و شوێنی دروست و ڕاستەقینەی خۆیدایە و هەتا وەدیهاتنی ئامانجە و ویستە ڕەواکانی کورد بەردەوامە.

بەشداریی بەردەوامی خوێندکارانی کورد لە خەباتی نەتەوەیی ـ دێموکراتیکی کورد، بووەتە فاکتەرێکی بەهێز بۆ هێمای عەقڵانییەت و ڕەسەنبوونی ئەم خەباتە و ئەم تایبەتمەندییە وای کردوە کە هەنووکە و بەتایبەت لە کاتی بزووتنەوەی ژینادا سەنگەری زانکۆ و زانستگەکانی کوردستان لە پێشتر ئاوەدانتر و بەهەستتر بەرەوڕووی دوژمن و سیاسەتی ئاسمیلاسیۆن و قەڵاچۆکردنی کورد ببنەوە و وەک هەمیشە لە ڕیزەکانی پێشەوە ئەو ڕاستییە بە گوێی دوژمندا بچرپێنن کە کورد زیندووە و نامرێ.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، وێڕای بەرزنرخاندنی ئەم ڕۆژە و ناردنی سڵاو بۆ یادی شەهیدانی ڕێگای ڕزگاریی کوردستان، لە سەرووی هەمووان شەهید سمایل شەریفزادە و هاوڕێیانی، داوا لە سەرجەم خوێندکارانی کورد دەکا وەکوو هەمیشە بە دژی عەقڵییەتی ناوەندگەرای دوژمنانی کورد لە ئێران بوەستنەوە و بە وریایی و وشیاریی خۆیان ڕێگا بە جێبەجێکردنی پیلانەکانی ئەم عەقڵیەتە دواکەوتوو نەدەن. هەروەها بە یەکگرتوویی و کاری هاوبەش لەگەڵ خوێندکارانی نەتەوە ستەملێکراوەکانی ئێران تا گەیشتن بە ئازادی و دێموکراسی درێژە بە خەبات و تێکۆشان بدەن.

سەرکەوێ خەباتی نەتەوەیی ـ دێموکراتیکی کورد!

بڕووخێت سیستەمی ستەم و بێدادی و ناوەندگەرایی!

دەستەی کارگێڕیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
١٢ی بانەمەڕی ١٤٠٤ی هەتاوی

پەیامی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە بۆنەی ڕۆژی جیهانیی کرێکار

بۆ ڕێزگرتن لە کار و ماندووبوونەکانی کرێکاران لە دنیادا و هەوڵدان بۆ وەدەست هێنانی زیاتری مافەکانیان، ڕۆژی یەکی مەی وەکوو ڕۆژی جیهانیی کرێکار دیاری کراوە. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەو ڕۆژەدا وێڕای پیرۆزبایی و ماندوونەبوونی لە کرێکارانی ئێران و کوردستان، هیوادارە و لەو بوارەدا کار بۆ ئەوە دەکا تا کرێکارانی کوردستان بەپێی ستانداردە جیهانییەکان هەرچی زووتر و زۆرتر بە مافە سینفییەکانی خۆیان بگەن.

بەداخەوە چینی کرێکار وەکوو زۆربەی چین و توێژەکانی دیکەی کۆمەڵگەی ئێران، لە سایەی دەسەڵاتی نابەرپرسانە و نەزانانەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیدا لە زۆربەی مافەکانی خۆیان بێبەشن و لەو دۆخە خراپە ئابوورییەی ئێران کە دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی بە سەر خەڵکی ئێرانیان سەپاندوە لە هەموو چینەکانی دیکەی کۆمەڵگە خەساری زیاتری ماددی و گیانییان وەبەر دەکەوێ.

هەڵاوسانی ئابووری لە لایەک و ئەو بڕە حەقدەستەی کە ساڵانە لە لایەن وەزارەتی کار و دەزگا پێوەندیدارەکانی ڕێژیم بۆ کرێکارانی ئێران دیاری دەکرێ هیچکات یەک ناگرنەوە و بەداخەوە زۆرینەی کرێکارانی ئێران و بنەماڵەکانیان لە ژێر هێڵی هەژاریدا ژیان بەڕێ دەکەن.

بەداخەوە لە کوردستان لەچاو شوێنەکانی دیکەی ئێران و بەتایبەتی ناوچەکانی ناوەندی ئێران دۆخەکە بۆ کرێکاران و زەحمەتکێشان زۆر لەوە خراپترە کە ڕۆژانە لە ڕاپۆرت و هەواڵەکاندا گوێمان لێ دەبێ. لە کوردستان بە هۆی نەبوونی کارخانە و کارگەی پێویست، کرێکاران یان ڕوو دەکەنە شارەکانی دیکەی ئێران یان بەناچاری لە ناوچە سنوورییەکان ڕوو دەکەنە کاری پڕمەترسیی وەکوو کۆڵبەری. بەپێی ئەو هەواڵ و ڕاپۆرتانەی ناوەندە هەواڵدەرییەکان بڵاوی دەکەنەوە بەداخەوە ساڵانە سەدان کەس لەو کۆڵبەرانە لە لایەن هێزە چەکدارەکانی کۆماری ئیسلامییەوە دەدرێنە بەر دەسڕێژ و دەکوژرێن یان بریندار دەبن.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەو باوەڕەدایە هەتا کاتێک ئەم ڕێژیمە لە سەر کار بێ و ئەو هەموو سەروەت و سامانەی وڵات لە جیاتی ئاوەدانی و دروستکردنی کارگە و کارخانە بۆ کرێکاران و زەحمەتکێشان، لە ڕێگای سیاسەتە شەڕەنگێزانەکانی خۆی بە فیڕۆ بدا، نەک‌هەر کرێکاران بەڵکوو زۆربەی چین و توێژە جۆربەجۆرەکانی ئەم وڵاتە بەداخەوە ڕۆژبەڕۆژ ژیان و گوزران و گیانیان لە مەترسی‌دایە و ئاکامی زەحمەت و ماندووبوونەکانی ئەوان دەچێتە گیرفانی دەسەڵاتبەدەستان و مافیاکانی نێو دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستان وێڕای پیرۆزبایی دووبارەی ڕۆژی کرێکار، چاوەڕوانیی ئەوەی لە کرێکاران و زەحمەتکێشانی ئێران و کوردستان هەیە کە لە بەرانبەر ئەو زوڵم و زۆرەی دەرحەق بەوان دەکرێ زیاتر لە جاران دەنگی ناڕەزایەتییان بەرز بکەنەوە و حیزبی دێموکراتیش وەکوو یەکێک لە پاڵپشتە هەمیشەییەکەی خۆیان بزانن.

سڵاو لە هەموو کرێکاران و زەحمەتکێشانی کوردستان و ئێران.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
دەستەی کارگێڕی
١ی مەی ٢٠٢٥ (١١ی بانەمەڕی ١٤٠٤)

دیداری یەکیەتیی نێونەتەوەیی لاوانی سۆسیالیست لەگەڵ حیزبی دێموکرات و یەکیەتیی لاوانی دێموکرات

ڕۆژی هەینی ٥ی بانەمەڕی ١٤٠٤، شاندێکی IUSY پێکهاتوو لە ڕێکخراوەکانی لاوانی ١٦ وڵاتی دنیا دیدارێکی پەروەردەییان لەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و یەکیەتیی لاوانی دێموکراتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە یەکێک لە بنکەکانی حیزبی دێموکرات پێک هێنا.

یەکیەتیی نێونەتەوەیی لاوانی سوسیالیست زیاتر لە ١٤٥ ئەندامی لە ١٠٦ وڵاتی جیهاندا هەیە و لەم سەردانەدا ١٨ ڕێکخراو لە ١٦ وڵاتەوە بەشدار بوون.

لەو دیدارەدا هەیئەتێکی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە سەرپەرستیی کاک مستەفا هیجری، سکرتێری گشتیی حیزب و هەیئەتێکی یەکیەتیی لاوان بەسەرپەرەستی پێشەوا عەلیپوور سکرتێری ڕێکخراو، پێشوازییان لە شاندی میوان کرد.

لە سەرەتای دیدارەکەدا پێشەوا عەلیپوور سکرتێری یەکیەتیی لاوان بەخێرهاتنی میوانەکانی کرد و وتەیەکی کورتی پێشکەش کرد، پاشان کاک مستەفا هیجری سکرتێری حیزب چەند وتەیەکی پێشکەش کرد و لە سەرەتای قسەکانیدا وێڕای بەخێرهاتنی ئەم ڕێکخراوە بۆ کوردستان ئاماژەی بە چەند خاڵی گرینگ لەوانە: دابەشبوونی کوردستانی بە سەر چوار وڵاتدا، حەشیمەتی کورد لە ئێران، جیاوازیی ئایینی، زاراوەیی و کلتووری، خەباتی حیزبی دێموکرات لەگەڵ دوو ڕێژیمی داگیرکەری پاڵەوی و کۆماری ئیسلامی، تواندنەوەی ناسنامە و شوناسی کورد و نەتەوەکانی دیکەی ئێران لەنێو زمانی فارسی و ئایینی شیعەدا کرد.

کاک مستەفا تەوەرێکی دیکەی باسەکەی تەرخان کردبوو بۆ باسکردن لە تێرۆری سێ ڕێبەری شەهید کە لەلایەن هەر دوو ڕێژیمەوە لە سێدارە دران و تێرۆر کران و لەسەر مووشەکبارانکرانی بنکە و بارەگاکانی حیزبی دێموکراتیش لەنێو خاکی باشووردا باسێکی چڕوپڕی کرد، چۆنیەتی شەهیدکرانی ژینا ئەمینی و ڕاپەڕینی دوای شەهیدبوونی لەلایەن خەڵکی کوردستان و بەشداریی چالاکانەی ژنان و لاوان لەو ڕاپەڕینەدا لەژێر دروشمی"ژن، ژیان، ئازادی" تەوەرێکی دیکەی قسەکانیان بوو.

دواتر هەرکام لە هێند مەگەیڤ سەرۆکی ڕێکخراو، سارینا ئابراهام سکرتێر و سەیڤ ئەقیل و ڤیکتۆریا هیلی جێگر سکرتێرەکان و چەند بەشداربووی دیکە پرسیار و تێبینییەکانی خۆیان ڕاگەیاند و لەلایەن کاک مستەفاوە وڵامیان درایەوە.

لە بڕگەیەکی دیکەدا، ڕێزلێنانی حیزبی دێموکرات و یەکیەتیی لاوان پێشکەش بە هەرکام لە هێند مەگەیڤ و سارینا ئابراهام سەرۆک و سکرتێری ئەو ڕێکخراوە کرا و دواتر میوانان سەردانی پیشانگای شەهیدانیی حیزبی دێموکراتیان کرد.

یەکیەتیی نێونەتەوەیی لاوانی سۆسیالیست سەر بە شۆرای ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیستە کە ساڵی ١٩٠٧ زایینی دامەزرا، لە ساڵی ١٩٩٣دا وەکوو ڕێکخراوێکی ناحوکمیی نێونەتەوەیی و بە پلەی ڕاوێژکاریی لە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکاندا وەرگیرا و لە ئێستادا ١٤٥ ئەندامی لە ١٠٦ وڵاتدا هەیە و یەکیەتیی لاوانی دێموکراتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان ئەندامی فەرمیی ئەو ڕێکخراوەیە.

بەڕێوەچوونی سێمینارێک بەبۆنەی ١١ی بانەمەڕ ساڵڕۆژی لەدایکبوونی پێشەوا قازی محەممەد

ناوەندی پەروەردەی حیزبی دێموکرات ڕۆژی پێنجشەممە ١١ی بانەمەڕ، بۆ بەرزڕاگرتنی یادی لەدایکبوونی پێشەوا قازی محەممەد، پێشەوا و دامەزرێنەری حیزبی دێموکراتی کوردستان و سەرکۆماری کوردستان سێمینارێکی بۆ کاک عومەر باڵەکی، ئەندامی دەستەی کارگێڕیی حیزبی دێموکرات پێکهێنا.

ئەو سێمینارە کە بە بەشداریی کۆمەڵێک لە ئەندامانی ڕێبەری، کادر و پێشمەرگە و ئەندامانی حیزبی دێموکرات لە یەکێک لە بنکە سەرەکییەکانی حیزب بەڕێوە چوو، بە سروودی نەتەوایەتیی "ئەی ڕەقیب" و ڕاگرتنی چەند ساتێک بێدەنگی بۆ بەرزڕاگرتنی یادی شەهیدانی کورد و کوردستان دەستی پێ کرد. پاشان کاک عومەر باڵەکی، ئەندامی دەستەی کارگێڕی و بەرپرسی ناوەندی ڕاگەیاندنی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەسەر کەسایەتیی پێشەوا قازی محەممەد و ڕۆڵی ئەرێنیی ناوبراو لەسەر بزووتنەوەی کورد باسێکی تێروتەسەلی پێشکەش کرد.

کاک عومەر باڵەکی لە سەرەتای باسەکەیدا ئامانجی کۆبوونەوە و سێمینارەکەی بۆ ڕێزگرتن لە کەسایەتییەک گەڕاندەوە کە ٨٠ ساڵ پێش ئێستە ئاڵوگۆڕی بنەڕەتیی لە سەر ڕێچکەی جووڵانەوەی کورد بۆ بەرەوپێشبردنی کۆمەڵگای کوردستان هێناوەتە ئاراوە. بەڕێزتان ژیانی پێشەوای بە چەند قۆناغ هەر لە کاتی لەدایکبوون و دەسپێکی خوێندنی تاکوو دامەزراندنی کۆماری کوردستان پۆلێنبەندی کرد و بۆ نیشاندانی ڕۆڵ و گەورەیی پێشەوا لە بزووتنەوەی کورددا وتەیەکی دوکتۆر قاسملووی وەبیر هێنایەوە کە لە کتێبی چل ساڵ خەبات لەپیناوی ئازادیدا لەسەر دامەزرێنەری حیزبی دێموکرات دەڵێت: "پێشەوا گوڵێک بوو کە لە سەحرادا ڕووا بوو".

کۆڕگێڕ لە درێژەی باسەکەیدا بە ئاماژەدان بە دۆخی ئەوکاتی کۆمەڵگای کوردستان و جیهان گوتی: "یەکخستن و وەدیهێنانی ئاشتەوایی لە نێو کۆمەڵگەی کوردستان لە وەها سەردەمێکدا کە دەسەڵاتدارانی تاران بەشوێن کەڵکوەرگرتن لە عەشیرەگەرایی لە ناوچەکەدا بوون تەنیا لەسەر دەستی کەسایەتییەکی وەک پێشەوا دەهاتە ئاراوە". دواتر بە ئاماژەدان بە هۆگریی و زانایی پێشەوا قازی محەممەد لە بواری ئەدەب و زانستدا و هەروەها کەڵکوەرگرتنی پێشەوا لە دەرفەتە خولقاوەکانی وەک بەرپرسایەتیی ئیدارەی فەرهەنگی مەهاباد و دواتر مەحکەمەی قازی لەو شارە، باسی لە هەوڵەکانی دامەزرێنەری کۆماری کوردستان بۆ مۆدێڕنیتە و پێشخستنی کۆمەڵگەی کوردی لەو سەردەمەدا کرد و گوتی: "هەر لە سەرەتای لاوییەوە سروشتی پێشەوا بۆ ڕێبەربوون خولقابوو".

ناوبراو بەشێک لە هەوڵەکانی پێشەوا قازی محەممەد وەک دروستکردنی یەکەمین قوتابخانەی سەردەمییانە بۆ کچان و کوڕان، دروستکردنی نەخۆشخانە، دژایەتیکردنی لەگەڵ بەرتیلدان و بەرتیل وەرگرتن و نەخۆشییە کۆمەڵایەتییەکانی وەک گەندەڵی، بە نموونەی هەوڵەکانی پێشەوا بۆ ئەم مۆدێڕنیتەیە زانی. جەختکردنەوە لە سەر کەسایەتیی کاریزمای پێشەوا قازی محەممەد پێش بوونی بە سەرۆککۆمار و ڕۆڵی لەسەر یەکخستنی هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵگە بۆ بەشداربوونیان لە بزووتنەوەی کورددا، بەشێکی دیکە لە وتارەکەی بەڕێز عومەر باڵەکی بۆ خۆی تەرخان کرد.

کاک عومەر باڵەکی لە کۆتایی باسەکەیدا ئاماژەیەکی بە کەسایەتیی پێشەوا قازی محەممەد لە ڕوانگەی بەرپرسانی دەسەڵاتی تاران و ڕۆژنامە و بڵاوکراوەکانی ئەوکات کرد و بە پشتبەستن بە چەند نموونە و دەقی مێژوویی و بەڵگەنامەیی ئەو ئاکامگیرییەی کرد کە پێشەوا قازی محەممەد، نە تەنیا ببووە مایەی پێشکەوتن و یەکڕیزیی گەلی کورد، بەڵکوو بە کاریزماتیکبوونی خۆی ببووە هۆی سەرسووڕمان و سەرسامبوونی دەسەڵاتداران و بیرمەندانی ئەو کات لە تاران.

بڕگەیەکی دیکەی ئەو سێمینارە بۆ پرسیار و وەڵام و سەرنجی بەشداران تەرخان کرابوو.

کوردستان ئاڵاهەڵگری یەکیەتی و هاواری بەرزی ئازادی

کاوە سندووسی

ڕووداوە گوماناوی و دڵتەزێنەکەی بەندەرعەباس، جارێکی دیکە برینە کۆنەکانی جوگرافیا فرەڕەنگەکەی ئێرانی کولاندەوە و سیمای ستەمکارانەی ڕژێمی کۆماری ئیسلامی خۆیاتر لە جاران وێنا کرد. لەم نێوەدا، گەلی سەربەرزی کوردستان و حیزبە سیاسییەکانی، بەتایبەتی خەڵکی مرۆڤدۆستی مەریوان و شۆفێرە زەحمەتکێشەکانی ئەم ناوچەیەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بە هەڵسوکەوتێکی پڕشارستانی و مرۆڤایەتی، هاوخەمی قووڵی خۆیان لەگەڵ قوربانییانی ئەم کارەساتە دڵتەزێنە دەربڕی.

کوردستان کە خۆی قوربانیی تیرۆر و تەقینەوە و مووشەکباران و لەسێدارەدان و سەرکوتە، وەک هەمیشە، بە دەنگێکی بەرز هاواری کرد؛ ستەم لە هیچ کوێیەکی ئەم خاکەدا بێ وەڵام نامێنێتەوە و ڕۆژێک دێت ئەنجامدەرانی ئەم تاوانانەی دژ بە مرۆڤایەتی، کە زۆربەیان بەرپرسە بێ کیفایەتانەی کۆماری ئیسلامین، لە دادگایەکی دادپەروەرانەدا دەبێت بە سزای کردەوەکانیان بگەن.

کوردەکان، ئەم گەلە دێرین و ئاشنا بە ئازار و مەینەتە، بە دابونەریتی ڕەسەن و لەمێژینەی خۆیان لە مرۆڤدۆستی، لێبووردەیی و ئەخلاقتەوەری، جارێکی تر سەلماندیان لە دژوارترین ساتەکاندا، پەناگەو پاڵپشتی ستەملێکراوان و دەنگی بەرزی کڕکراوەکان دەبن. کولتوورێک کە ئامادەیە خۆی فیدا بکات هەتا هیوا بە زیندوویی بهێڵێتەوە و لە هەر هاوارێکی مافخوازانەدا، ڕەگ و ڕیشەی قووڵی خۆی لە تێکۆشان و ئازادیدا دەدۆزێتەوە.

بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی" کە لە دڵی کوردستانەوە سەری هەڵدا و ئەمڕۆ لە سەرتاسەری جوگرافیای ئێراندا دەنگی داوەتەوە، بەڵگەیەکی ڕوونە لەسەر ڕۆحی ئازادەیی و شکۆمەندیی گەلی کورد. ئەم دروشمە، کە گیانێکی تازەی بەبەر بزووتنەوە ئازادیخوازەکاندا کرد، نەک تەنیا بانگەوازی مافخوازیی ژنانە، بەڵکوو هاواری مرۆڤ بوون و بە مرۆڤ مانەوەیە لە بەرانبەر ستەم. ئەمڕۆ، کوردستان و حیزبە سیاسییەکانی، بە ڕاگەیاندنی هاوپشتی، پرسە و سەرەخۆشی بۆ خەڵکی بەندەرعەباس، جارێکی دیکە سەلماندیان؛ ژن، ژیان، ئازادی، تەنیا دروشم نییە؛ بەڵکوو شێوازی ژیان و ڕێبازی شەرافەتمەندانەی مرۆڤی ئازادی کوردە.

لە کولتووری گەلی کورددا، "ئەوی دی" بەتایبەت لە کارەسات و ڕووداوە سروشتی و ناسروشتییەکاندا یان لە بەرانبەر چەوساندنەوە و سەرکوتە ستەمکارانەکانی حکومەتدا، جێی ڕێزە. لێبووردەیی و گەورەیی، نەک دروشمێکی کاتی، بەڵکوو جەوهەرێکە لە گیانی خەڵکی ئەم خاکە دێرین و بە فەرهەنگە.

حیزبی دیموکرات هاوشان لەگەڵ خەڵک و شۆفێرانی مەریوان، بە دەربڕینی هاوخەمی، نیشانیان دا کە کوردستان، نەک تەنیا لە بەرانبەر خەمەکانی خۆیدا خۆڕاگرە، بەڵکوو بۆ ئازاری هەموو مرۆڤێک دڵەکوتەیەتی و دەستی یارمەتی و دۆستایەتی درێژ دەکات. ئەمڕۆ، کوردستان بەم هاوپشتییە نەک هەر تەنیا هەوڵی سارێژ کردنەوەی برینی تەشەنای بەندەرعەباسی دا، بەڵکوو مەشخەڵێکی هیوای لە دڵەکاندا هەڵکرد و کوتکێکی لە سیاسەتی چەپەڵی "ئاژاوە بنێ و حکومەت بکە"، دا.

بە هیوای ئەوەی ڕۆژێک ئەم یەکێتی و یەکگرتوویی و هاوپشتییە، ئەم سۆزە و ئەم هاوارانە، دەست لەناو دەستی یەکتر، ڕەگوڕەچەڵەکی نادادپەروەری و زوڵم لە خاکی ئەم نیشتمانە هەڵبکێشن و ببێتە سەرەتای کۆتاییهاتنی حکومەتی گزی و درۆ و ڕیا و دووڕوویی.

بە هیوای ڕۆژێک کە؛ "ژن، ژیان، ئازادی" نەک هەر بە تەنیا دروشمێک، بەڵکوو ڕاستییەک بێت لە ژیانی ڕاستەقینە. بە هیوای داهاتوویەکی ڕووناک کە تێیدا ئازادی، دادپەروەری و کەرامەتی مرۆیی ببێتە سرودی هاوبەشی هەموو نەتەوەکانی جوگرافیای ئێران.

خەڵکی کوردستان بە ورە و غیرەت و شەرافەتێکی بێوێنەوە، جارێکی دیکە نیشانیان دا کە ئازادی نەک بەڵێنێکی دوور، بەڵکوو مافێکە کە دەبێت خەباتی بۆ بکرێت و بیستێنی. ئەوانەی لە تاریکیی ساڵانێکی دووردرێژدا چرای هیوایان بە داگیرساوی هێشتووەتەوە، ئەم گەلە ئیلهام بەخشی هەموو ئەوانەن کە بۆ جیهانێکی باشتر، بۆ جیهانێکی مرۆییتر تێدەکۆشن.

کوردستان زیندووە، چونکە شەرافەت زیندووە. کوردستان خۆڕاگرە، چونکە عەشقی ئازادی لە دەمارەکانیدا دەگەڕێت و، ئەمجارە هاودەردی لەگەڵ بەندەرعەباس، بەشێکە لەو ڕێگا ڕووناکەی کە بەرەو ئاییندەیەکی گەشتر و مرۆییتر هەنگاو دەنێت و پێی دەگات.

"ژن، ژیان، ئازادی".

دین ئامرازێک بۆ حوکمڕانی

ڕەزا دانشجوو

کۆماری ئیسلامی لە دونیای سیاسەتی هاوچەرخدا دەبێ بە دیاردەیەکی ناوازە دابندرێت. سیستەمێک کە نەک لەسەر بنەمای نەریتە سیاسییە مۆدێرنەکان، بەڵکوو لەسەر بناغەیەکی ئایینی-ئایدیۆلۆژی دامەزراوە. ڕێژیمێک کە بە بەڵێنی "بەخشینی هەم دین و هەم دونیا" بە کۆمەڵگەی ئەوکاتی ئێران، سواری شەپۆلێک لە تووڕەیی خەڵک دژی دەسەڵاتی پەهلەوی و هیوادار بە گەیشتن بە ئازادی بوو، بەڵام دەسەڵاتدارەتییەکەی بوو بە دەسپێکی دەورانێکی تاریک لە مێژووی ئێراندا. ئەگەرچی شۆڕشی گەلانی ئێران لە ساڵی ٥٧ دا بە تاقمێک دروشمی دادپەروەرانە و ئازادیخوازانە سەرکەوتنی بەدەست هێنا، بەڵام لە پراکتیکدا دەرفەتی مێژوویی بۆ پێکهێنانی سیستەمێکی دیموکرات لە سەر بنەمای مافە ڕەواکانی کۆمەڵانی خەڵک تێدا برا و دەرفەت درا بە حکوومەتێکی نەناسراو لە سەر بنەمای ئایدۆلۆژییەکی نەناسەراوتر! دەسەڵاتێک کە هەر لە سەرەتاوە نیشانی دا کە لە خەمی پاراستنی دەسەڵاتە ئایینیەکەیەتی، نەک باشترکردنی ژیانی خەڵک!

لە نەبوونی حیزبە سیاسییە سەربەخۆکان و دامەزراوە بەهێزەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و کۆمەڵگەیەکی لە بواری سیاسی تازەلاو و نابالغ، کۆماری ئیسلامی بە ئاسانی توانی دەست بەسەر دەسەڵاتدا بگرێت و بێتە ساحێبی تاج و تەخت! نابێت لە ڕۆڵی وێرانکەری هەندێک بزووتنەوەی بەناو خەباتگێڕ و ڕووناکبیر لە دروستبوونی ئەم کارەساتە مێژووییە چاوپۆشی بکرێت. ئەو ڕوناکبیرانەی یان دیل و بەستراوەی ڕەوتێکی فیکری و سیاسی تایبەت بوون یان توانای شیکردنەوەی بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتیی ئەم سەردەمەیان نەبوو!

کۆماری ئیسلامی لە بواری ئابووریدا بە پشتبەستن بە تیۆری "اقتصاد مال خر است" خومەینی نیشانی دا کە گەشەسەندنی ئابووری نەک هەر لە پێشینەی کارەکانی ئەم سیستەمە نیە، بەڵکو تەنانەت هیچ تێگەیشتنێکی دروست لەو سیستەمەدا بوونی نیە. پێکهاتە ئابوورییەکەی ئێران کە بەر لە شۆڕش ٥٧ و لە سەردەمی دەسەڵاتی پەهلەویدا ڕووبەڕووی ئاستەنگیی جیدی بووەوە، لە سایەی سیاسەت و خوێندەوەی تەواو هەڵەی کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی هەر بە تەواوی وێران بوو و کەم و زۆر ژێرخانەکانی سەردەمی پەهلەویش وردە وردە نەما.

بەڵام ڕەنگە قووڵترین و درێژخایەنترین زیان کە کۆماری ئیسلامی بە کۆمەڵگەی ئێرانی گەیاند، نە لە بواری ئابووری یان سیاسەتدا، بەڵکوو لە گۆڕەپانی بیروباوەڕ و قەناعەتی ئایینی خەڵکدا بوویێت. دین و ئایین کە چەندین سەدە بەشێوەگەلی جۆراوجۆر لە پەیکەری فەرهەنگیی ئێراندا حزووری هەبوو، بە هۆی بەکارهێنانی ئامرازیی لەلایەن دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامییەوە، وردە وردە پێگەی مەعنەویی خۆی لەدەست دا. خەڵکی بێزار لە دووبارەبوونەوەی درۆ و دووڕوویی و چەوساندنەوە بە ناوی ئایینەوە، بە داننان بە سروشتی کۆماری ئیسلامی، وردە وردە لە ئایین و باوەڕ دوورکەوتنەوە. تا ئەو ڕادەیەی کە ئەمڕۆ دین و ئاییندار لە چاوی زۆر کەسدا نەک هەر بە پیرۆز نازانرێت، بەڵکو وەک هێمای فریودان و دەسەڵاتخوازی پێناسە دەکرێت.

کۆماری ئیسلامی هەمیشە ئایینی وەک ئامرازێک بۆ شەرعییەتدان بە کردەوەکانی بەکار هێناوە. لێکدانەوەکانی بۆ ئایین هیچکات جێگیر نەبووە و هەمیشە بە تەواوی وابەستەی بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتی ڕوداوەکانی ڕۆژ بووە! لە ڕاستیدا لە ڕوانگەی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامیدا ئایین ئامرازێکە بۆ حوکمڕانی و بە پشتبەستن بە بارودۆخی کات و شوێن دەتوانرێت بگۆڕدرێت و نوێ بکرێتەوە! لە درێژەی ئەم بابەتەدا بە کورتی باس لە بەشێک لەم تێڕوانینە ئامرازییەی کۆماری ئیسلامی بەرامبەر بە ئایین وەک کەرەستەیەک بۆ پێشخستنی ئامانجە سیاسییەکانی دەکرێت.

"ویلایەتی فەقیهـ" وەک بنەمایەکی پیرۆز و بەدوور لە هەر ڕەخنە و پرسیار

کۆماری ئیسلامی تیۆریی "ویلایەتی فەقیهـ" نەک وەک مشتومڕێکی ئایینی و فەقێیەتی کە جێی لێکدانەوەی و باس و گفتگۆ بێت، بەڵکوو وەک بنەمایەکی پیرۆز و بەدوور لە هەر ڕەخنە و پرسیار ناساندوە. هەر دژایەتییەک لەگەڵ وەلیی فەقیهـ ، بە دژایەتیی ئیسلام و قورئان و تەنانەت پێغەمبەریش لێک دەدرێتەوە. لەکاتێکدا پرەنسیپێک بە ناو "ویلایەتی فەقیهـ" تا سەدەی بیستەم هیچ پێشینەیەکی لە سیستەمی حکومەتی شیعەدا نەبووە! لە ڕاستیدا کۆماری ئیسلامی بە سەپاندنی ئەو پرەنسیپە هەڵبەستراوە و گرێدانی بە بیروباوەڕی گەلانی ئێرانی کە زۆرینەیان شیعە بوون، هەوڵی دا بە بەستنەوەی حکومەتەکەی بە تاقمێک گێڕانەوەی تەواو درۆ و ناڕاست شێوەی حوکمڕانی "ویلایەتی فەقیهـ" پیرۆز و دوور لە هەڵە و ناڕاستی نیشان بدات و جیاواز لە حوکمڕانی مۆدێرن دەربکەوێت!

"حیجابی زۆرەملی" وەک هێمای دەسەڵاتی ئیسلامی!

لە چاوی کۆماری ئیسلامیدا حیجاب تەنیا فەرمانێکی مەزهەبی نیە، بەڵکو ئالای ئایدیۆلۆژیی سیستەمە. هەر لە یەکەم ڕۆژەکانی شۆڕشەوە حیجاب کرایە ئیجباری و هەر دژایەتییەک وەک "ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ ئیسلام" دادەنرا. لە کاتێکدا حیجاب دەتوانێت هەڵبژاردەیەکی شەخسی و مەعنەوی بێت، بەڵام کۆماری ئیسلامی کردی بە ئامرازی چەوساندنەوە و کۆنترۆڵی کۆمەڵایەتی بەسەر ژناندا. ساڵانێکە کۆماری ئیسلامی لە حیجاب وەک ئامرازێک بۆ سەرکوتی ستراکتۆری ژنان و زیندانیکردنیان لە چوارچێوەی ماڵدا بۆ ڕازیکردنی لایەنگرانی پاوانخواز و تا ڕادەیەکی زۆر پیاوسالاری خۆی کەڵک وەردەگرێت.

بۆنە ئاینییەکان ئامرازێک بۆ پڕوپاگەندەی حکومەت

ڕێوڕەسمەکانی عاشورا و موحەڕەم و بۆنە ئایینیەکانی تر کە بڕیار بوو ڕەمزی ڕاوەستان و بەربەرەکانی دژە ستەم بن، لەلایەن ڕێژیمەوە کران بە سەکۆیەک بۆ پاساوهێنانەوە بۆ سەرکوتی نێوخۆیی. دەیان جار لە کاتی سەرکوتکردنی نارەزایەتییەکانی جەماوەریدا هێزە ئەمنییەکان بە مەبەستی پاساوهێنانەوە و تەنانەت پیرۆزی بەخشین بە سەرکوتکردنی خەڵکی نارازی لە چوارچێوەیەکی ئایینیدا بە تاقمێک دروشمی تایبەت وەک "یا حسێن" هەوڵیان داوە خەڵکی نارازی دژی دین و ئایین نیشان دەن!

کۆبوونەوەی ساڵیانەی بەناو ئەربەعین کە بە تێچوویەکی یەکجار زۆر لە لایەن ڕێژێمەوە بەڕێوە دەچێت لەبری ئەوەی ڕێوڕەسمێکی مەزهەبی بێت، بووەتە نمایشێکی سیاسیی دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامی لە ناوچەکەدا. کۆماری ئیسلامی بەردەوام تێدەکۆشێت بەشداریی باوەڕمەندان لەم ڕێوڕەسمانەدا وەک نیشانەی "شەرعییەتی نیزام" و "وەفای خەڵک بۆ نیزام" نیشان بدات، لە کاتێکدا زۆرێک لە بەشداربووان ئامانجی ئایینی شەخسییان هەیە و بە هیچ شێوەیەک بەشداربوونیان پشتڕاستکردنەوەی سیاسەتەکانی حکومەت نییە! لە ڕاستیدا ئەم بۆنانە بۆ کۆماری ئیسلامی کارکردێکی دووانەیان هەیە. لە لایەک شوێنی کۆکردنەوە و سازدانی لایەنگرانی حکوومەتە و لە لایەکی تریشەوە سەکۆیەکە بۆ هێرشکردنە سەر و ڕەخنەگرتن لە نەیارانی حکومەت، تەنانەت ئەوانەی لە چوارچێوەی کۆماری ئیسلامیشدان!

فەتوا ئایینییەکان لە خزمەت بڕیاری سیاسیدا

لە زۆر حاڵەتدا بڕیارە سیاسییەکانی حکومەت بە فەتوای تایبەت ڕەوا بوون. بۆ نموونە لە سەردەمی شەڕی ئێران و عێراقدا، بەردەوامیی شەڕ بۆ ساڵانێک لە ژێر دروشمی "شەڕ، شەڕ تا کۆتایی هێنان بە فیتنە لە جیهان" و بە بیانووی "بەرگریکردن لە ئیسلام"، تەنانەت لە کاتێکدا کە ئاشتی مومکین بوو، ڕەوا بوو. شەڕێکی بێسوود وماڵوێرانکەر کە بوو بە هۆکاری کوشتنی سەدان هەزار کەس و داڕمانی ئابووری و وێرانی و کاولبوونی دەیان شار و شارۆچکەی ئێران و عێراق! بەڵام دوای لە دەستدانی ئەو هەموو دەرفەتە و کوژرانی خەڵکی بێتاوان لە کۆتاییدا کۆماری ئیسلامی و ڕێبەری ئەو کاتی ڕژیم خومەینی بە تەعبیری "خواردنەوەی جامی ژەهر" ڕازی بە سوڵح بوو! فەرمانی حکوومەتی چەمکێکە کە بەپێی ئەو ڕێبەری کۆماری ئیسلامی، بەدەر لە هەموو ئەو دامودەزگا و ڕێکخراوانەی کە لە دەستووری خودی کۆماری ئیسلامیدا هاتووە، دەتوانێت ئەو بڕیارانەی کە دراون هەڵبوەشێنێتەوە و فەرمانێکی دیکە دەربکات.

حەڵاڵ و حەرامی حکوومەتی

بە پێچەوانەی فێرکارییە ئاینییەکان، چەمکەکانی وەک حەڵاڵ و حەرام هەمیشە فاکتەرێک بوون بۆ پاساوهێنانەوە بۆ بڕیارە هەڵەکانی حکومەت. زۆرێک لە بابەتەکانی وەک مۆسیقی، سینەما، ئینتەرنێت، وەرزشی ژنان، تەنانەت جۆری جلوبەرگ یان شێوازی ژیانیش لە ژێر سەردێڕی "حەرام" و "دژە ئیسلامی"دا چەندین جار سنووردار کراون، بەڵام لە هەندێک خاڵدا، بەهۆی بەرژەوەندییە سیاسییەکان یان فشاری کۆمەڵایەتی، لەناکاو بە "حلال" یان تەنانەت "مستحب" ڕاگەیەندراون.

هەروەک باس کرا، تێڕوانینی کۆماری ئیسلامی بۆ ئایین هەمیشە لەگەڵ پێداویستییە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی ڕێژیمدا هاوئاهەنگ بووە. بۆ نموونە دەتوانین ئاماژە بە دوو هەڵوێستی تەواو جیاوازی عەلی خامنەیی لە سەردەمی حوکمڕانیدا سەبارەت بە دانوستان لەگەڵ ئەمریکا بکرێت. لە ساڵی ١٣٧٩ و لە سەردەمی سەرۆک کۆماریی محەمەد خاتەمیدا، هەندێک کەس باسیان لە پێویستی دانوستان لەگەڵ ئەمریکا دەکرد. خامنەیی لە وتارێکدا بە توندی هێرشی کردە سەر ئەو کەسانەی داوای دانوستان لەگەڵ ئەمریکا دەکەن و گوتی: "پێتان دەڵێم ئەمڕۆ دوژمن توانای نیە. ئەمڕۆ لە سایەی نەتەوەیەکی وشیاری وەک نەتەوەی ئێران، لە سایەی بیرکردنەوە ئیلهامبەخشەکانی وەک بیری نەتەوەی ئێران، لە سایەی شۆڕشێکی گەورەی وەک شۆڕشی ئیسلامیی ئێران، نە ئەمریکا و نە هیچ کەسێکی گەورەتر لە ئەمریکا – ئەگەر دەسەڵاتی ماددی هەبێت – توانای سەپاندنی ڕووداوێکی وەک ڕووداوی ئاشتیی ئیمام حەسەن بەسەر جیهانی ئیسلامیدا نیە." خامنەیی لەم وتارەدا ڕایگەیاند کە ئاشتیی ئیمام حەسەن دووبارە نابێتەوە، بەڵکوو لە بارودۆخێکی وەک ئەو سەردەمەدا عاشورا ڕوو ئەدات!

ئێستا لە سەروبەندی خولێکی نوێی دانوستان لەگەڵ ئەمریکادا، خامنەیی لە وتارێکدا بە شێوەیەکی تەواو جیاواز دەردەکەوێت و بۆ پاساوهێنانەوە و دروستبوونی دانوستان لەگەڵ ئەمریکا، باسی لە ئاشتیی ئیمام حەسەن دەکا و نەیارانی دانوستانی بە بزۆز و ئۆقرەنەگر وەسف دادەنێت! باس لە پێویستی سەبر و خۆڕاگری دەکا و بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ نەیارانی دانوستانەکانی بە ناتوانا لە شیکردنەوەی دۆخەکە دەناسێنێت!

ئەم گۆڕانکارییە لە بەکارهێنانی ئاییندا نەک هەر ئاماژەیە بۆ ناسەقامگیری لە تێڕوانینی ئایدیۆلۆژی حکومەتدا، بەڵکوو ئاماژەیەکە بۆ ئەوەی کە چەمکە پیرۆزەکان تا چەند و چوون وەک ئامرازێک بۆ پێشخستنی ئامانجە سیاسییە ڕۆژانەکان بەکاردەهێنرێن. دەرئەنجامی ئەم شێوە مامەڵەکردن لەگەڵ دین و ئایین جگە لە بێمتمانەیی بەربڵاوی نێو خەڵک بەرامبەر بە ئایین و حوکمڕانی هیچی تر نەبووە. لە ڕاستیدا کۆماری ئیسلامی نەک هەر ئابووریی ئێران، نەک هەر داب و نەریت و فەرهەنگی گەلانی ئێران بەڵکو ئایین و بیروباوەڕی ئایینی سەدان ساڵەی کۆمەڵانی خەڵکی ئێرانیش وێران و خاپوور کرد!

ئێستا لە دروشمی پووچی "کۆماری ئیسلامی دامەزرا، کە هەم دین و هەم دونیا ببەخشێت بە ئێمە"، تەنیا "ئێمە" ماوەتەوە! "ئێمە"یەک کە ئێستا لە هەموو کاتێک زیاتر بۆمان دەرکەوتوە کە تاکە ڕێگە بۆ ڕزگاربوون لەم کابوسە چل و چەند ساڵەیە، تەنیا یەکگرتوویە و بەرەنگاربوونەوەی ڕاستەوخۆ لەگەڵ کۆماری ئیسلامی و تەواوی ئەم پرەنسیب و بنچینە درۆیینەی کە ئەم دەسەڵاتە بەپێی ئەو دامەزراوە و بێ گومان لە سەرەوەی هەموویان "ویلایەتی فەقیهـ"یە!!

کەلکوەرگرتن لە "بلاگەر"ەکان بۆ ئاساییکردنەوەی دۆخی داگیرکاری لە کوردستان

بێهزاد قادری

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان (هەروەها لە هەرێمەکانی دیکەی وەک بەلووچستان) بۆ ئاساییکردنەوەی دۆخی داگیرکاری (کۆلۆنیالیزم)، چەندین شێوازی جۆراوجۆر بەکار دەهێنێت. یەکێک لە ئامرازە کاریگەرەکان کە لەم ساڵانەی دواییدا بەکاری هێناوە، بلاگەرە بەڕواڵەت سەربەخۆکانە. "بلاگەر" واتە ئەو کەسانەی بەگشتی ڤیدیۆ بەرهەم دەهێنن و لە سۆشیال میدیا بڵاوی دەکەنەوە، دیارە پێشتر بلاگرەکان بەو کەسانە دەگوتران کە ویبلاگیان هەبوو و بابەتیان دەنووسی.

لەم وتارەدا دەپەرژێینە سەر شێوەی کاری ئەم بلاگەرانە، نموونەی ڕاستەقینە و مۆدێلە دیاریکراوەکانی ئاساییکردنەوەی داگیرکاری لە ڕێگەی بلاگەرەکانەوە لە کوردستان و هەروەها تۆڕەکانی دروستکردنی بلاگەرە حکوومەتییەکان لە کوردستان.

شێوەی کاری "بلاگەرە ئاڕاستەکراوەکان" لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

– کۆمەڵێک لەم بلاگەرانە بەڕواڵەت سەرنجیان لەسەر بابەتگەلی وەک "خواردن"، "گەشتیاری"، "کولتوور" یان "مێژوو"ە، بەڵام لە پراکتیکدا گێڕانەوەی فەرمیی دەسەڵات بەبێ ڕەخنەگرتن، بەرهەم دەهێننەوە. بۆ نموونە وێنەی کوردستان جۆرێک دەخەنە ڕوو کە هیچ نیشانەیەکی چەوساندنەوە و هەژاریی پێکهاتەیی یان هەڵاواردنی پێوە دیار نیە؛ بەڵکوو ژیانێکی ئاسایی و ڕەنگاوڕەنگ و بێ گرژی نیشان دەدەن.

– بەشێک لەو بلاگەرانە لەلایەن ناوەندە ئیتلاعاتی و فەرهەنگییەکانەوە (وەک سپای پاسداران، ئیرشاد یان وەزارەتی ئیتلاعات) ڕێنمایی و تەنانەت پاڵپشتیی دارایی دەکرێن، ئەویش بە مەبەستی دروستکردنی نێوەڕۆک و بەرهەمگەلێک کە گێڕانەوەی داگیرکاری بشارێتەوە. ڕەنگە ئەم هاوکارییە ئاشکرا و دیار نەبێت؛ دەکرێت لە شێوەی هەقدەست، یارمەتیی سەفەر، مۆڵەتی تایبەت یان تەنانەت "پاراستن لە لێپێچینەوە" بێت.

– هەر ئەو بلاگەرانە لەبری پەرژانە سەر بابەتگەلی وەک "سەرکوتی سیاسی"، "هەڵاواردنی زمانی"، هەژاریی ئابووری" یان "میلیتاریزەکردنی بەربڵاو لە کوردستان"، تیشک دەخەنە سەر پرسە لاوەکی یان ناگرنگەکان، وەک ناساندنی چێشتخانەیەکی نوێ یان فێستیڤاڵێکی خۆماڵی، وەک ئەوەی کوردستان لە خۆشگوزەرانییەکی تەواودا بێت.

– هەندێکی دیکە لە بلاگەرەکان بە پشتگوێخستن یان بچووکنیشاندانی خەباتی گەلی کورد بۆ مافە مرۆیی و نەتەوەییەکانی، وا لە بینەری نێوخۆیی و تەنانەت بیانی دەکەن هەست بەوە بکەن کوردستان هیچ کێشەیەکی تایبەتی نیە و کێشەکانی "خۆجێی" و "بچووکن". ئەوان لە ڕاستیدا وەک دەڵاڵی ڕەواییدان کار دەکەن. لەبەر ئەوەی ئەوان بە زمانی کوردی قسە دەکەن و جلوبەرگی کوردی لەبەر دەکەن و وا دەردەکەون کە نوێنەرایەتیی کۆمەڵگە دەکەن، بینەر وا گریمانە دەکات کە ئەم گێڕانەوەیانە خۆڕسک و جەماوەری بن نەک دەستکاریکراو.

نموونەی ڕاستەقینە و مۆدێلە دیاریکراوەکانی ئاساییکردنەوەی داگیرکاری لە ڕێگەی بلاگەرە ئاڕاستەکراوەکانەوە لە کوردستان

– دوای "شۆڕشی ژینا" و چڕبوونەوەی سەرکوتکردن، ڕێژیم پرۆژەیەکی بە ناوی "بوژانەوەی گەشتیاری لە کوردستان" دەست پێ کرد. ئەو بلاگەرانەی پێشتر تەنها وێنەی سروشت یان خواردنیان بڵاو دەکردەوە، لەژێر ناوی "ئاسایشی تەواو لە کوردستان"، "میوانداریی بێهاوتا" و "خەڵکی میهرەبانی کورد" دەستیان کرد بە بانگەشەکردنی گەشتە نێوخۆییەکان بۆ کوردستان. ئامانج لێی ئەوە بوو کە وێنەی توندوتیژانە و ڕاستەقینەی سەرکوت، هەژاری و بوونی قورسی هێزی سەربازی کاڵ بێتەوە یان نەمێنێت. بۆ نموونە، گەشتی بلاگەرە بەناوبانگەکانی تاران بۆ کوردستان بە شێوەیەکی تەواو نائاسایی و پلانبۆدارێژراو دەستی پێ کرد و لە گرتە ڤیدیۆییەکانیاندا بەردەوام باسیان لەوە دەکرد کە هیچ نیشانەیەک لە خاڵەکانی پشکنینی هێزەکانی حکوومەت و هیچ خەبەرێک لە هەژاریی بەرفراوان نیە؛ واتە کوردستان ئەمن و دوور لە هەر دیاردەیەکی وەک هەژاری و پەرەنەسەندنە.

– لەلایەکی دیکەوە هەندێک لە بلاگەرە کوردەکان -هەندێک لەوانەی کە کار لەسەر پرسە فەرهەنگییەکان دەکەن- دەستیان کردوە بە سانسۆری چالاکانەی قەیران و هەڵاواردنەکان و بە ئاشکرا خۆیان لە باسکردنی قەدەغەکردنی وانەگوتنەوە بە زمانی کوردی لە قوتابخانەکان، دەرکردنی مامۆستایانی کورد، یان سەرکوتکردنی ئاهەنگەکانی نەورۆز و دەستبەسەرکرانی سەدان کەس لە مانگدا بەدوور دەگرن. بۆ نموونە پۆستیان لەسەر ئاهەنگی نەورۆز دەکرد، بەڵام لای ئەوان هیچ باسێک لە دەسبەسەرکردنی بەکۆمەڵی بەشداربووانی نەورۆز لەئارادا نەبوو.

– لەلایەکی دیکەوە ڕێژیم بە پشتیوانیکردنی هەندێک کەس هەوڵ دەدات ڕووخسارگەلێک دروست بکات کە بڵێن: "سەیرکەن! کوردێک دەتوانێت لە ئێرانیشدا سەرکەوتوو بێت". ئەم ڕووخسارانە بە کردەوە نکۆڵی لە هەڵاواردنی پێکهاتەیی دەکەن. بۆ نموونە: ئەو بلاگەرانەی کە چیرۆکی بازرگانێکی سەرکەوتووی شاری بانە یان خاوەن چێشتخانەیەک لە سنە گەورە دەکەنەوە و ئەم سەرکەوتنە تاکەکەسییانە دەخەنە جێی داواکارییە بەکۆمەڵەکانی وەک "دادپەروەریی ئابووری".

– یەکێکی تر لە هەوڵەکانی بلاگەرە ئاڕاستەکراوەکان، بەبراندکردنی ئێتنیکییە بە دوور لە سیاسەت. ئەوان جلوبەرگی کوردی، مۆسیقای کوردی و خواردنی کوردی و هتد، وەک "بەرهەمی فەرهەنگیی سەرنجڕاکێش" بەبێ کۆنتێکستی سیاسی پێشکەش دەکەن. لە کاتێکدا ناسنامەی کولتووریی کورد ساڵانێکە سەرکوت کراوە و سیاسییە. ئەم بلاگەرانە وای لێ دەکەن کە بێ مەترسی و وەک "دیکۆرات" بۆ گەشتیاران دەربکەوێت.

– هەروەها هەندێک لە بلاگەرە کوردەکان، بەردەوام جەخت لەوە دەکەنەوە کە "کورد بەشێکی ڕەسەنی شارستانییەتی ئێرانە و پێویستە بە یەکیەتیی نەتەوەیی و سەرزەمینیی ئێران وەفادار بمێنێتەوە". ئەم زمانە بەئەنقەست بۆ سڕینەوەی "مافی چارەی خۆنووسینی گەلی کورد" بەکار دێت

تەکنیکە وردەکانی ئەم پرۆژەیە

– ئاڕاستەکردنی هاشتاگەکان: بۆ نموونە لە کاتی نارەزایەتییەکاندا، لەبری هاشتاگی وەک "#ژن_ژیان_ئازادی"، هاشتاگی وەک "#کوردستانی_جوان یان #کوردستانی_میواندار"یان ترێند دەکرد.

– هەڕەشەکردن یان ڕاکێشانی بلاگەرەکان: ئەگەر بلاگەرێک لەبارەی سەرکوتکردنەوە قسە بکات، ئەوا هەڕەشەی لێ دەکرێت یان لاپەڕەکەی دادەخرێت. لە بەرامبەریشدا ئەگەر هاوکاری بکات، پشتیوانیی دارایی و ڕیکلام وەردەگرێت.

– هاوکاریی ئۆرگانیک لەگەڵ میدیای دەوڵەتی: زۆرێک لەو بلاگەرانەی کە بەڕواڵەت سەربەخۆن، ناوەڕۆکەکانیان لەلایەن دەزگا دەوڵەتییەکانی وەک "فارس، تەسنیم، یان ئیرنا" بڵاو دەکرێنەوە، بۆ ئەوەی ڕەوایی زیاتر بەدەست بهێنن.

ڕۆڵگێڕە سەرەکییەکانی تۆڕی "بلاگەرسازیی حکوومەتی" لە کوردستان

لە پشت پەردەی ئاڕاستەکردنی بلاگەرە بەڕواڵەت سەربەخۆکان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا، تۆڕێکی ڕێکخراو و فرەچین هەیە کە گرێدراوی ناوەندە ئەمنییەتی، تەبلیغی و فەرهەنگییەکانی ڕێژیمی داگیرکەری ئێرانە. وەک:

– سازمانی ئیتلاعاتی سپا (ساس) کە ناوەندی سەرەکیی ناسین، ڕاکێشان و ئاڕاستەکردنی بلاگەرەکانە. ئەوان بلاگەرە کوردەکان کە پۆتانسییەلیان هەیە، هەڕەشەیان لێ دەکات یان ڕایاندەکێشێت. هەڕەشەکان بریتین لە: "بەندکران، داخستنی پەیج و قەدەغەکردنی دەرچوون لە وڵات". ڕاکێشانیشیان بەم شێوەیەیە: "مۆڵەتی فەرمی بۆ چالاکی، بودجەی ڕیکلام و ئاسایشی کار". هەندێک جاریش "ڕێنماییی ناوەڕۆک" بە بلاگەرەکان دەدرێت (بۆ نموونە دەبێ پۆستێک لەسەر ئاسایش یان یەکێتیی نیشتمانی بکەن).

– یەکێکی تر لە ناوەندەکانی ئاڕاستەکردنی بلاگرەکان لە کوردستان، "ئیدارەی فەرهەنگ و ئیرشادی ئیسلامیی کوردستان"ە. ئەم ناوەندە ڕۆڵی فەرمی و ڕواڵەتیی هەیە لە پشتیوانیکردن لە "چالاکانی فەرهەنگی و میدیا خۆجێییەکان". ئەم ناوەندە کۆمەڵێک ڕێکخراوی بەناو خەڵکی و ساختەی دروست کردووە تا بلاگەرەکان بخەنە ژێر پەڕوباڵی خۆیانەوە. هەروەها یەکێکی تر لە کارەکانی ئەم ناوەندە بریتییە لە پێدانی قەرز و مۆڵەتدان بە چالاکییە میدیاییەکان و ڕێکخستنی فێستیڤاڵی جۆراوجۆر، ئەمەش دەبێتە هۆی نزیککردنەوەی بلاگەرەکان لە ڕێژیم.

– ناوەندێکی دیکەی دەسەڵات لە کوردستان کە کار لەسەر بلاگەرەکان دەکات، "دەنگ و ڕەنگ"ی ڕێژیمە لە کوردستان. ئەوان بە بانگهێشتکردنی بلاگەرە کوردەکان بۆ بەرنامە تەلەفزیۆنییەکان، دەیانەوێت دەریانخەن و نیشانیان بدەن و ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ سەکۆیەک بۆ وێناکردنی "ژیانێکی ئاسایی و بەختەوەر" لە کوردستان دەڕەخسێنن.

ئەنجام

لە کۆتاییدا پێویستە بگوترێ لە کوردستان کۆمەڵێک بلاگری دیکەش چالاکن و ئامانجیان تەنیا خزمەتکردنی کورد و کوردستانە و بەتەواوەتی سەربەخۆن. بەپێی ئەو شتانەی کە لێرەدا باس کران، جیاکردنەوەی بلاگری سەربەخۆ و ئاڕاستەکراو، زۆر ئەستەم نین و پێویستە خەڵکی کوردستان بە پشتیوانیکردنی بلاگرە سەربەخۆکان و پشتگوێخستنی بلاگەرە ئاڕاستەکراوەکان، پیلانەکانی دەوڵەتی داگیرکەری ئێرانی لە کوردستان پووچەڵ بکەنەوە.

مەرگی ٦٠ کرێکاری کورد لە کاتی کارکردن لە ماوەی ساڵێکدا

ڕێکخراوی مافی مرۆڤی کوردپا لە ڕۆژی جیهانیی کرێکاردا ئاماری ساڵانەی گیانلەدەستدان و بریندا ربوونی کرێکارانی کوردی لە کوردستانی ئێران بڵاو کردەوە کە بەپێی ئەو ئامارە لە یەک ساڵدا زیاتر لە ٦٠ کرێکاری کورد لە کاتی کارکردندا گیانیان لە دەست داوە و ١٠ کرێکاریش بریندار بوون.

کوردپا لەو ڕاپۆرتەیدا سەرەڕای بڵاوکردنەوەی ئاماری گیانلەدەستداوان و برینداربوونی کرێکارانی کورد، ئاماری ساڵانەی کۆڵبەران و کاسبکارانیشی بەو شێوەیە بڵاو کردووەتەوە: "کوشتن و بریندارکردنی کۆڵبەران ١٧٠ حاڵەت و کاسبکارانیش ١٨ حاڵەت".

لە بەشێکی ئەو ڕاپۆرتەدا وردەکارییەکانی گیانلەدەستدان و برینداربوونی کرێکارانی بڵاو کراوەتەوە کە بەمجۆرەیە:

کەوتنەخوارەوە لە بەرزایی ٣٣ حاڵەت، کارەباگرتوویی ١٣ حاڵەت، تەقینەوە لە کارگەکان ٦ حاڵەت، گازگرتوویی ٤ حاڵەت، بەربوونەوەی کەرەستەی کار ٤ حاڵەت، ڕووخانی دیوار ٤ حاڵەت، کەوتنە نێو بیر یەک حاڵەت، کەوتنە ژێر بۆڵدێزێر یەک حاڵەت، ڕووداوی هاتوچۆ دوو حاڵەت و ڕووداوەکانی دیکەش: دوو حاڵەت

ئەو ڕێکخراوە مافی مرۆییە وردەکاریی گیانلەدەستدان و برینداربوونی کۆڵبەران و کاسبکارانیشی بەو شێوەیە بڵاو کردەوە کە لە کۆی ١٨ حاڵەت، ١٢ کەسیان کوژراون و شەش کەسی دیکەش بریندار بوون و لەوەندە کەسە ١٣ کەسیان بە تەقەی ڕاستەوخۆی هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیم و ٤ کەسی دیکەش بەهۆی ڕاوەدوونانی ئەو هێزانە کوژراون و بریندار کراون و حاڵەتی دیکەش بەهۆی لێدان و ئازار و ئەشکەنجەوە بووە. هەروەها لەو ڕێژەیە ٨ کۆڵبەر تەمەنیان ژێر ١٨ ساڵ بووە.

ئێعدامکرانی لانیکەم ١٢٢ کەس لە مانگێکدا

لە ماوەی مانگی ڕابردووی زایینیدا سزای سێدارەی لانی کەم ١٢٢ بەندکراو لە بەندیخانەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا جێبەجێ کراوە. ئەو ئامارە بەراورد بە مانگی ئاوریلی ٢٠٢٤ لانی کەم ٤٥ حاڵەت واتا نیزیک سەتا ٦٠ بەرز بووەتەوە. لە ماوەی مانگی ئاوریلی ساڵی ڕابردوودا سزای سێدارەی ٧٧ بەندکراو جێبەجێ کرابوو.

بە پشتبەستن بە ئامارە تۆمارکراوەکان لە ناوەندی ئامار و بەڵگەنامەکانی ڕێکخراوی مافی مرۆڤی هەنگاو، لەو ١٢٢ بەندکراوەی لە ماوەی ئەو مانگەدا لەسێدارە دراون، تەنیا ٣ حاڵەتیان لە سەرچاوە فەرمییەکانی ئێران و ماڵپەڕە پەیوەندیدارەکان بە دەزگای دادوەرییەوە بڵاو کراوەتەوە، هەروەها سزای سێدارەی ٧ بەندکراو بەشێوەی نهێنی و بێ ئاگاداریی بنەماڵە و دەستڕاگەیشتن بە مافی دوایین چاوپێکەوتن لەگەڵ بنەماڵەکەیاندا جێبەجێ کراوە.

بەپێی ئەم ڕاپۆرتە لەو ١٢٢ کەسە ئێعدامکراوە ٣٢ کەسیان بەلووچ، ١٥ بەندکراویان لوڕ، ١٤ بەندکراویان کورد و ١١ بەندکراویش تورک و، ئەوانی دیکەش فارس و لە پێکهاتەکانی دیکەی ئێران بوون. وردەکاریی ئامارەش دەری دەخا زیاتر لە نیوەی لەسێدارەدرانەکان پێوەندیدار بە تاوانەکانی مادده هۆشبەرەکانەوە بووە و سێ بەندکراویان زیندانیی سیاسی بوون.

چرا یاسین:

ئایین یەکێک بووە لە فاکتەرە هەرە دیارەکانی بەردەم لاوازی ناسیۆنالیزمی کوردی لەسەر دوو ئاستی نێوخۆیی و دەرەکیدا (بەشی سێهەم و کۆتایی)

دیمانە: شەهرام سوبحانی

ناسیۆنالیزم یان هەستی نەتەوایەتی وەک چەمکێکی گرینگ کاریگەریی و ڕۆڵی بەرچاو لە بەرەوپێشبردن و یەکگرتوویی هەر نەتەوەیەکدا دەگێڕێ کە بە کارکردن و تەکز خستنەسەر ئەم چەمکە گرینگە میللەتانی بێ دەوڵەت ئامانجە گەورەکانیان دەستەبەر دەکەن کە دەربازبوون لە دیلی و ژێردەستییە. "کوردستان" لە وتوویژێکی تێروتەسەلدا و بۆ باسی زیاتر لەسەر ناسیۆنالیزم و لەمپەرەکانی بەردەم ناسیۆنالیزم و کاریگەری ناسیۆنالیزمی داگیرکەران لەسەر کۆمەڵگەی کوردستان لەگەڵ خاتوو چرا یاسین، کارناس و توێژەری مێژوو تیشکی زیاتری خستوەتە سەر ئەم بابەتە. لە بەشی یەکەم و دووهەمی ئەو وتوویژەدا باس لە مێژووی ناسیۆنالیزم لە کوردستان و کاریگەریی ناسیۆنالیزمی "فارس" و "عەرەب" و "تورک" لەسەر کۆمەڵگەی کوردستان کرا و تیشکمان خستەسەر ئەوەی کە چۆن دەتوانێت بەرپەرچی ناسیۆنالیزمی هێرشبەرانەی دژبەران و نەیارانی بداتەوە. هەروەها باس لە مەوداکانی نێوان هەستی نەتەوایەتی و بیری نەتەوایەتی کرا ئەرکەکانی ناسۆنالیزم هەڵوێستەیان لەسەر کرا. لە بەشی کۆتایی دیمانەکە ئاکامگیرییەکی چڕ لەو باسە دەکەین.

بەلای ئێوە ناسیۆنالیزم تەنیا دەرهاوێشتەی ئەرێنی هەیە، یاخوود لایەنی نەرێنیشی هەیە؟ لەگەڵ ئەوەشدا لایەنە ئەرێنی و نەرێنییەکانی ناسیۆنالیزم لە چیدا خۆی دەبینێتەوە؟

بێگومان ناسیۆنالیزم وەک هەر بابەتێکیتر هەردوو لایەنی ئەرێنی و نەرێنی لەخۆ دەگرێت، ئەگەر باس لە لایەنە ئەرێنییەکانی ناسیۆنالیزم بکەین دەتوانین بە چوار خاڵ گوزارشتی لێ بکەین ئەوانیش:

یەکەم، ناسیۆنالیزم پرەنسیپێکی ڕەواییەتی پێشکەش دەکات کە بنەمای سیستەمی دەوڵەتی، مۆدێرن پێک دەهێنێت، ئەم بەڵگەیەش ئەوە ڕوون دەکاتەوە ئەرکی دەوڵەتە کە نوێنەرایەتیی گەلەکەی بکات، بەمەش دەوڵەت ڕەواییەت بە دەست دەهێنێت لە ڕێگەی ڕەزامەندیی گەلەکەیەوە.

دووهەم، ناسیۆنالیزم بەدیهێنەری پرەنسیپەکانی دیموکراسییە، بەپێی ئەوەی ناسیۆنالیزم بریتییە لەو ئامرازەی لە ڕێگەیەوە پرەنسیپەکانی بزووتنەوەی ڕۆشنگەری تایبەت بە حکوومەت لە گۆڕەپانی نێودەوڵەتیدا جێبەجێ دەکرێت.

سێهەم، ناسیۆنالیزم خزمەتی پیادەکردنی ئەرکێکی دەروونی گرنگ دەکات، چونکە هەستی ئینتیمابوون دابین دەکات و ڕەگی بنەڕەتی تاک و مێژوو و داهاتووی دیاری دەکات، هەروەها شێوازی دەربڕینی کلتووریش دیاری دەکات. ئەم پێداویستیانەش بریتین لە پێداویستییە سەرەکییەکانی تاک و بەبێ دیاریکردنیان بێهیوایی و پشێوی دروست دەبێت، کەواتە لێرەدا گرنگی ناسیۆنالیزم بریتییە لە دابینکردنی پێداویستییە دەروونییە نەتەوەییەکانی ئەم سەردەمە.

چوارەم. ناسیۆنالیزم یەکێکە لە سەرچاوە گرنگەکانی داهێنان و فرەیی مرۆڤایەتی، تەقینەوەی هەستی نەتەوایەتی چەندین هەنگاوی گەورەی لە بوارەکانی (هونەر، ئەدەبیات، موزیک، وەرزش، زمان، کلتوور) بەدوای خۆیدا هێنا، لەم بوارانەدا ناسیۆنالیزم تەنیا سوودی بەو گەلانە نەگەیاندووە کە کاریگەر بووە لەسەریان، بەڵکوو سوودی بە تەواوی مرۆڤایەتی گەیاندوە.

ئەدی لایەنە نەرێنییەکانی ناسیۆنالیزم؟

لایەنە نەرێنییەکانیش بە هەمان شێوە دەتوانین پۆلینیان بکەین:

یەکەم، ناسیۆنالیزم سەرچاوەی ململانێ و جەنگەکانە، بەتایبەت هەڵگیرسانی جەنگە جیهانییەکان و پاکتاوکی ڕەگەز و ژێنۆسایدی بەکۆمەڵ و قەیرانی بیسنوور لە ئاستی نێودەوڵەتیدا، هەموو ئەوانەش بەهۆی پێداگریی ناسیۆنالیزم و دەستگرتن بەسەر خاکدا بووە.

دووهەم، هەر چەندە ناسیۆنالیزم هەوڵی ئەوەش بدات خۆی لە پێکدادانی سەربازی دوور بخاتەوە، بەڵام هێشتا بە ڕێگرێک لەبەردەم هاوکاری و چارەسەرکردنی کێشە نێودەوڵەتییەکان، لە بوارە جیا جیاکانی بازرگانی و کۆچکردن و ژینگە و...هتد دادەنرێت. هەمیشە جیهان پێویستیی بە هاوکاریی نێودەوڵەتیی فراوانتر و کارکردن بە پرەنسیپی بەرژەوەندییە جیهانییەکان هەیە، لە بەرامبەر دەستگرتن بە تایبەتمەندییە نەتەوەییە جیاکەرەوە و دژ یەکەکان.

سێهەم ناسیۆنالیزم دەبێتە هۆی لەبەریەکهەڵوەشانەوەی دەوڵەتان و وێرانکردنی چەندان قەوارەی سیاسی و ئابووری لە جیهاندا و دواجار ئەوە کە ناسیۆنالیزم لە دیدێکی لۆکاڵییەوە بابەتێکی خوازراو نیە، چونکە بۆچوونەکان زۆرن لەسەر ئەوەی ناسیۆنالیزم دەبێتە هۆی دروستکردنی کەشێکی بارگاوی بە دیکتاتۆرییەت لە نێوخۆی وڵاتدا.

ئەگەر بێینەوە لەسەر باسی ناسیۆنالیزمی کوردی. جەنابت پێت وایە لەمپەرەکانی بەردەم ناسیۆنالیزمی کوردی چین؟

ئەم پرسیارە وڵامێکی فرە لایەن لەخۆ دەگرێت بۆیە بە پێویستی دەزانم ئاماژە بە دوو خاڵی سەرەکی بکەم. یەکەم؛ جێگیرنەبوونی بیری نەیەوایەتی، کە پێشتر بە تێر و تەسەلی قسەمان لێکرد. دووەم؛ ئاگادارنەبوونمان لە مێژووی خۆمان و پەند لێوەرنەگرتنمان.

مێژوو مانایەکە بۆ تێگەیشتن لە ڕابردوو و ئێستامان، لێکۆڵینەوە و شیکردنەوەی ڕووداوە مێژووییەکانی ڕابردوو لە گۆشەنیگا جیاوازەکانەوە یارمەتیمان دەدات بە باشی لە ئێستامان تێبگەین و پێشبینیمان و کارکردنمان بۆ داهاتوو بە باشی ڕێکبخەین. مێژوو هەروەها یارمەتیمان دەدات لە ناساندنی ناسنامەی تاکی و نەتەوەیمان، بێگومان ئەمە یەکێکە لە گرنگترین ئەو خاڵانەی کە هانمان دەدات بە گرنگییەوە لە خوێندنی مێژوو بڕوانین، لە ڕێگەی مێژووەوە دەتوانین لە گۆڕانکارییەکان تێبگەین و بکۆڵینەوە کە چۆن کۆمەڵگە و نەتەوە و جیهان گەشتوە بەم حاڵەی ئێستا و یارمەتیمان دەدات لە بنەڕەتی کێشە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان تێبگەین. مێژوونووسی ئینگلیزی (جۆرج سێڵ) دەڵێت: (سیاسەتمەدارێک ناتوانێت گرفتێک چارەسەر بکات بەبێ گەڕانەوە بۆ ڕابردوو بۆ چارەسەرکردنی ئەو گرفتە، ئەگەر هاتوو لە مێژوو هەڵوێستی گونجاو وەربگرێت، هەروەها دەرکردنی بڕیارێکی گونجاو و پەسەند پێویستی بە گەڕانەوەیە بۆ مێژوو، چونکە مێژوو هەر وەکوو کۆگا وایە لەبەر ئەوەی تەمەنی مرۆڤ کەمەو ناتوانێت هەموو شتێک تاقی بکاتەوە لەبەر ئەوە پێویستی بەکەسانی تر دەبێت). یەکێکیتر لە سوودەکانی بایەخدانی ئێمە بە مێژوو بریتییە لە پێناساندنی شوناسمان، لە ڕێی مێژووەوە و دەزانین چین و کێین و دۆستمان کێیە؟ دوژمنمان کێیە؟ هیچ نەتەوەیەک بەبێ بوونی مێژوویەکی نەتەوەیی بوونی نیە، تا بیرەوەریی هاوبەشی ئازار و سەرفرازییەکانی، قارەمانان و خراپەکارانی، دوژمن و جەنگەکانی و شکست و سەرکەوتنەکانی لە هزر و بیری خەڵکەکەی نەچەسپا بێت، سەرکەوتوو نابێت. ئەو هەنگاوە لە داهاتوودا دەبێتە هۆکارێکی سەرەکی بۆ بەهێزبوونی یەکگرتوویی ڕیزەکانی نەتەوە و لە کۆتاییدا ئاسایشی نەتەوەیش بەهێز دەکات.

ڕۆڵی ئایین لەو هاوکێشەیەدا چیە، ئەمیش وەک لەمپەر دەبینن؟

ئایین یەکێکە لە فاکتەرە هەرە دیارەکانی بەردەم لاوازی ناسیۆنالیزمی کوردی، کە لەسەر دوو ئاستی نێوخۆیی و دەرەکی بووەتە لەمپەر و کاریگەری خۆی هەیە لەسەر لاوازی ناسیۆنالیزمی کوردیدا. لە ئاستی دەرەکیدا ئەگەر سەیر بکەین عەرەبە ئیسلامییەکان خاوەن ٢٢ دەوڵەتن کەچی دژی نەتەوەکانی وەک کورد و ئاشووری و ...هتدکانن، کە دەوڵەتی نەتەوەیی خۆیان هەبێت، و ئایین دەکەنە بیانوو، هەروەها ئێران چەندین نەتەوەی تێدا دەژی و لەژێر سێبەری فارسەکاندان و دەوڵەتی نەتەوەیی بە داهێنراو دەزانێت چونکە ئایینی ئیسلام وایگوتوە بە هەمان شێوە وڵاتی تورکیەی تۆرانی لە دوای نەتەوە پەرستی خۆیان، ئایین وەکوو ئامرازێک بۆ سەرکوتکردنی گەل و نەتەوەکان دیکە بەکار دەهێنن و زمان و کولتووری نەتەوەکانی دیکە قەدەغە دەکەن، لەسەر ئاستی ناوخۆیش لەمێژوودا تاکی کورد لەدێر زەمانەوە خاوەن هەست و سۆزێکی لە ڕادەبەدەر بووە، بە تایبەت کە باسەکە دەکەوێتە سەر ئایین، هەمیشە ئایین وەک ئامرازێکی بەستنەوەی کورد بەکارهاتوە لەلایەن دوژمنانیەوە، لە هەمان کاتدا بوونی هەستێکی ئایینی ڕەها و نەکردنی هاوسەنگی لە نێوان هەستی ئایینی و هەستی نەتەوایەتی. لەلایەکیتر زۆربەی تاکی کورد بە جۆرێک لە ناسیۆنالیزم تێگەیشتووە، کە ناسیۆنالیزم ڕەتی ئایین و ئاییندارى دەکاتەوە، ئەمە خۆی لەخۆیدا هەڵەیەکی گەورەیە و لە ناسیۆنالیزمدا دژایەتیکردنی ئایین هێندە ڕەنگدانەوەی نییە، بەڵکوو ئایین لە بەرژەوەندی نەتەوەیی بەکار دەهێنێت، هەروەک ئەوەیکە دەوڵەتانی دیکەی موسڵمانانی هاوشێوەی (تورک، عەرەب، فارس) بەکاریان هێناوە و توانیویانە لەو ڕێگەیەوە سوودێکی زۆر کە بەرژەوەندی نەتەوەکەیان بەدەست بهێنن و زۆر جار وەک کارتێکی فشاریش بەرامبەر کورد بە کاریان هێناوە و کوردیان تێکەڵ ئەم ستراتیژییەتە کردوە. بۆ نموونە لە کاتی ململانێی (عوسمانی-سەفەوی) دوژمنان زۆربەی کات جیاوازی مەزهەبییان کردوە بە بیانوو و هانی کوردەکانیان داوە بۆ دژایەتیکردن یان پاڵپشتیکردن، نموونەیەکیتر لە سەروبەندی جەنگی یەکەمی جیهانی ناوچەکانی کوردستان کە ببووە مەیدانی ڕووبەڕووبوونەوەکانی عوسمانی و وڵاتانی خۆرئاوا عوسمانییەکان هەستی کوردەکانیان بەکار دەهێنا بۆ بەشداری پێکردنیان لە بەرەی خۆیان بە بیانووی شەڕی کافران.

نەبوونی ئینتیما بۆ خاک و سەروەریی نەتەوەیی چ کاریگەرییەکی نەرێنیی لەسەر ناسیۆنالیزم هەیە؟

وەک خۆتان ئێستا باستان کرد یەکێک لە کێشە هەرە گەورەکانی بەردەم ناسیۆنالیزمی کوردی، نەبوونی ئینتیمایە بۆ خاک، نیشتیمان، ئاڵا، کە بۆ ئەمەش چەندین هۆکار هەن، وەک خراپی دۆخی سیاسی وڵات، خراپی باری گوزەران و ئابووری هاوڵاتیان، وا دەکات خەڵکی ڕقیان لەکۆپرسە نەتەوەییەکانیان بێتەوە و زۆر گرنگە پرسی ئاڵا، نەتەوە، خاک، نیشتیمان، کە بابەتی گشتی و پەیوەست بە کۆمەڵگەن بە تەواوی دایماڵێنین لەو جۆرە خاوەندارەتیکردنە، دەبێت تێبگەین لەوەی کە بوونی خۆشەویستی و ئینتیما بۆ ئاڵا، یەکسان نیە بە بەرگریکردن لەو سیستەمەی لەژێر ئەم ئاڵایە کار دەکات، و دژایەتیکردنیشی بە هەمان شێوە، چونکە دەسەڵات هی بەشێک لە خەڵکییە، بەڵام (ئاڵا، خاک، نیشتیمان) هی هەمووانن و شتانێکن کە ئەگەر دەسەڵات و سیستەمی فەرمانڕەواش بگۆڕێن ئەوانە هەر وەک خۆیان دەمێننەوە و گۆڕانیان بەسەردا نایەت. تەنانەت ئەگەر ڕۆژێک بێت بە یاسای فەرمی نێودەوڵەتی دان بە کوردستان دابنرێت و و ئاڵای کوردستان لە نەتەوە یەکگرتووەکان هەڵبکرێت، ئەو ئاڵایەی لە UN هەڵدەکرێت، گوزارشت لە وڵاتی کوردان دەکات، نەک دەستە و تاقمێکی دیاریکراو.

بارودۆخی سیاسیی کوردستان چەندە بۆ گەشەی ناسیۆنالیزمی کوردی یارمەتیدەرە؟

بارودۆخی ڕابردوو و ئێستای کوردستان لەو هاوکێشەیەدا زۆر گرینگە. دابەشبوونی حزبایەتی لەسەر بنەمای لایەنی و، بوونی شۆڕشی جیاواز، لە بنەمادا گەورەترین زیانیان لە بیری ناسیۆنالیزمی کوردی داوە، هاوکات دروستبوونی شەڕی نێوخۆ، کە هەموو بنەماکانی ناسیۆنالیزمی شێواند و لێکەوتەکانی ئەم شەڕە نەگریسە هەر لە هەڵگیرسانییەوە گەلی کوردی کرد بە دوو بەرەی دژ بە یەک و تا وەکوو ئێستاش کاریگەری نەرێنی بەسەر کۆمەڵگەی کوردیدا جێ هێشتووە. لە ئێستاشدا نەبوونی دەسەڵاتێکی ناوەندی تۆکمە و دابەشبوونی کارگێڕی هەرێمی کوردستانی، بە یەکێک لە کۆسپەکانی ناسیۆنالیزمی کوردی لە قەڵەم دەدرێت تا دەسەڵاتی ناوەندی لە هەرێمی کوردستاندا نەبێت مانایەک بۆ ناسیۆنالیزم نابێت. خراپی بارودۆخی سیاسیی کوردستان کە لەسەر هەموو لایەنەکانیتری ژیان ڕەنگی داوەتەوە، خراپی گوزەران و هەستنەکردن بە یەکسانی لە کۆمەڵگەدا جۆرێک لە تووڕەیی و بێ هیوایی لەلای خەڵکی دروستکردووە، بە جۆرێک پشت بکاتە ئامانجە گەورەکەی خۆی کە دەوڵەتی کوردییە، و یان ئەوەتا بڕیاری کۆچکردن بدات، یانیش حاشا کە نیشتیمان و هەموو کۆپرسە نەتەوەییەکان بکات. هەر لە بازنەی سیاسییەوە نەبوونی سەرکردەی کاریزما هۆکارێکی دیکەیە بۆ پاشەکشێکردنی بژاقی ناسیۆنالیزمی کوردی، بە مانایەکیتر تێڕوانینی خەڵکی بەرامبەر بە سەرکردەکان ئەو جۆرە تێڕوانینە نییە کە وەک سەرکردەی کاریزما لە سەرکردە کوردەکانمان بڕوانن. سەرکردەی کاریزما ئەو کەسەیە کە بەدیهێنەر و خوڵقێنەری ژیانێکی شایستە بێت بۆ گەلەکەی، و دیدێکی درێژخایەنیان هەیە و هەموو یەکەکانی لایەنەکان بۆ بەدیهێنانی ئەو دیدە گەورەیە کۆ دەکەنەوە. هەروەها توانایییەکی لە ڕادەبەدەریان هەیە بۆ گۆڕینی دیدگای لایەن یا خوود حیزب بۆ ئامانجی گەورە و پاڵنەر، تا ئەو ڕادەیە کە هەموو ئەندامانی ژیانی خۆیان ببەخشن بۆ گەیشتن بەو ئامانجانە. مرۆڤێکی چالاکن و بەردەوامن لە کارکردن و دەبنە هاندەر بۆ ئەوانیتر، بۆ گەیشتن بە ئامانجە مەزنەکەیان.

عەقڵییەتی کوردی یان بڵێین عەقڵییەتی نەتەوەیی کورد بەو ئاستە گەیشتوە خاوەندارەتی لەو پرۆسەی نەتەوەسازی بکات؟

بیری نەتەوایەتی کوردی لەڕوویی زانیارییەوە زۆر لاوازە، ئەویش لەبەر سادەکردنەوەی نەتەوایەتی تەنها بۆ (خۆشویستنی وڵات، هەستکردنی بە خود، و پۆشینی جلوبەرگی نەتەوەیی و...هتد.) ئەمانە تەنیا بەشی وشیاری پێکدەهێنن کە هەزاران ساڵە بە شێوەی جیاواز بوونی هەیە، بەڵام ئایا بیرۆکەی نەتەوەیی کوردی گەیشتوە بەو ئاستەی کە دەبێت بگات؟ نەخێر، ئەم جۆرە لە نەتەوایەتییە بووەتە هۆی لاوازکردنی وشیاری نەتەوەیی، بیرکردنەوە کڵۆڵی بۆ ڕێبازی ناسیۆنالیزمی دەهێنێت و لاوازتری دەکات. هەتا وەکوو نەتەوایەتی بە ڕێبازێکی دیاریکراو نەڕوات بەڕێوە و کەسانی شارەزای بۆ دانەنرێت هەرگیز ناتوانێت ببێتە ڕێبازێک لەناو کورددا. خودی نەتەوەییەکان بەرپرسیارن لە ئاست لاوازکردنی نەتەوایەتی، لە زۆربەی چەمک و بیر و باوەڕەکان تێ ناگەن، بۆیە کاتێک بانگەشە بۆ نەتەوایەتی دەکەن، زیان بە نەتەوایەتی دەگەیەنن. گروپ و دەستە نەتەوەییەکان زۆرن بە ڕێژە، بەڵام خاوەنی پەیڕەوێکی دیاریکراو و ڕوون نین. نەتەوەخوازەکانی ئەمڕۆی کورد هەتا ئێستا نەیانتوانیوە ڕێبازێک بۆ نەتەوایەتی دیاری بکەن، هەمیشە دەیلکێنن بە بیر و هزرێکی دیکە، هیچ نەتەوەییەک لەنێو کورددا، دەرکی بەوە نەکردوە کە مەسەلەی نەتەوەیی، دژی هەر دوو باڵی ڕاست و چەپی سیاسییە، هەتا لەوانەیە نەشزانێت ڕاست و چەپی سیاسی چیە؟ لە کاتێکدا نەتەوەپەروەرەکانی تورک و فارس بە شێوەیەکی زۆر تۆکمانە خاوەن ڕێباز و پەیڕەوێکی دیاریکراون، بەڵام نەتەوەییەکانی کورد، لەم مافە خۆیان بێ بەشکردووە و سەر بە هیچ قوتابخانەیەکی فیکری نین. لە ناو نەتەوایەتیشدا چەندان قوتابخانەی گرینگ هەیە، نموونە (ڕۆمانتیک/ئەڵمانی) یان (فەڕەنسی)کە هەر یەکێکیان بیر و ئایدیای خۆی لەسەر چەند بنەمایەک دارشتووە، بەڵام ئایا نەتەوایەتی کوردی لە ئێستادا توانیویەتی ئەمە بکات بەبێ تێکەڵکردنی لەگەڵ مارکسیزم یان دیموکراسی؟ بێگومان نەخێر، بیری نەتەوایەتی کوردی بە تەواوی نەیتوانیوە ببێتە قوتابخانەیەکی سەربەخۆ کە تەنیا لەسەر بنەمای نەتەوایەتی دامەزرابێت، بەڵکوو زۆربەی جار تێکەڵ کراوە لەگەڵ بیری مارکسیزم یان بیری لیبرالیزم و دیموکراسی، یان بیری ئیسلامی، کە بۆ هەر یەکێکیشیان نموونەی بەرجەستەمان هەیە، هۆی نەبوونی کیانێکی سەربەخۆی کوردی ڕێگری بووە لەوەی کە قوتابخانەیەکی تەواو سەربەخۆی نەتەوایەتی کوردی بێتە کایەوە، کە تەنیا لەسەر تایبەتمەندییە کۆمەڵایەتی، کلتووری و مێژووییەکانی کورد بونیاد نرابێت.

خاتوو چرا سپاس بۆ ئەم دەرفەتە و ماندووش نەبن

ڕێز و سپاس بۆ ئێوەش کە ئەم دەرفەتەتان ڕەخساند کە لە خزمەتتاندا بم.

کۆماری ئیسلامیی ئێران؛ سیستەمێک کە لەسەر خۆڵەمێشی ژیانی خەڵک ماوەتەوە

ئەفشین مەعرووفیان

پێشەکی

کۆماری ئیسلامیی ئێران لە ماوەی چوار دەیەی ڕابردوودا مانەوەی خۆی نەک لەسەر شەرعییەتی جەماوەری یان پەرەسەندنی سیاسی و کۆمەڵایەتی، بەڵکوو لەسەر سەرکوتکردن، قەیران دروستکردن و کوشتوبڕی خەڵک درێژ کردووەتەوە. لە مێژووی دەسەڵاتدارەتیی ڕێژیمدا هەر کاتێک بناغەکانی حکوومەت لەرزۆک بووە، کارەساتێکی "گوماناوی" و شەپۆلێکی ترس و گێڕانەوەی ئەمنییەتی جێگەی داواکارییەکانی کۆمەڵگەیان گرتووەتەوە. ئەم ڕێژیمە بۆ پاراستنی هەژموونیی خۆی، چەندین جار دەستی بۆ زۆر تاوانی گەورە درێژ کردوە، کە نەک هەر لە چوارچێوەی سنوورەکانی ئێران بەڵکوو لە دەرەوەی سنوورەکانی وڵات و تەنانەت لە دڵی ئورووپادا خولقاندوونی.

چەندین نموونەی مێژوویی ئەم کارەساتانەی کۆماری ئیسلامیی ئێران بە مەرامی سیاسی خوڵقاندوویەتی:

– کارەساتی سینەما ڕێکس ئابادان (١٣٥٦)
– تیرۆرکردنی سەدان لیدێر و تێکۆشەری سیاسیی دژبەرانی کۆماری ئیسلامی لە نێوخۆ و دەرەوەی وڵات
– خستنەخوارەوەی فڕۆکەیەکی نەفەرهەڵگری ئۆکرانی (١٣٩٨)
– دارمانی کانەکانی کرێکاری و ڕووەداوەکانی وەک پلاسکۆ
– بارمتەگیریی نێودەوڵەتی و نێوخۆیی
– و ئێستاش، تەقینەوەی نهێنی لە بەندەری ستراتێژی بەندەر عەباس (١٤٠٤)

هەرکام لەو ڕووداوانە هەڵگری یەک پەیامن: "کۆماری ئیسلامی لە پێناو مانەوەدا ئامادەیە ژیانی هەزاران کەس تێدا ببات".

بەندەر عەباس؛ بەندەرێک لە ئاگردا، ڕاستییەک لە سێبەردا

تەقینەوەی بەرفراوان لە کۆگایەکی پیشەسازی لە بەندەری ڕەجایی لە بەندەر عەباس، هەرچەندە لە لایەن میدیاکانی فەرمیی حکوومەتی کۆماری ئیسلامییەوە بە "ڕووداوێکی سادەی هەڵەی مرۆڤی" ناو بردرا ، بەڵام جارێکی دیکە چەندین نیشانەی پێکهاتەی تاوانکاریی ڕێژیمی بۆ هەمووان ئاشکرا کرد.

ئەم تەقینەوەیە لەو ساتەدا ڕووی داوە کە:

– گوشاری ئابووری، هەڵاوسان و نارازیبوونی جەماوەری لە سەرانسەری وڵاتدا بڵاو ببۆوە.
– هەڵبژاردنەکان و ساغبوونەوە بۆ ڕێژیم سەخت، چارەنووسساز و یەکلاکەرەوە بوون.
– نارەزایەتیی کرێکاری و نەتەوەیی لە ناوچەکانی باشوور و ڕۆژئاوای وڵاتدا بڵاو ببۆوە.
– گرژییە ناوچەییەکان لەگەڵ ئیسرائیل و ئورووپا و هەروەها ئەمریکا لە لوتکەدا بوون.

ئەندازیارانی سیاسی سێ سیناریۆ بۆ ئەم ڕووداوە دەخەنە ڕوو:

١- تەقینەوەیەکی ئەندازیاریکراوی حکوومەتی بۆ گۆڕینی ڕای گشتی و دروستکردنی کەشێکی نائاسایی بەتایبەتی لە پەراوێزی دانوستانەکان لەگەڵ ئەمریکادا
٢- خراپ بەڕێوەبردنی کارەساتباری کۆگا سەربازی یان شیمیاییەکان بەهۆی گەندەڵیی پێکهاتەیی و ئەمنییەتی.
٣- ئۆپەراسیۆنی تێکدانی دەرەکی یان نێوخۆیی کە کۆماری ئیسلامی بۆ مەبەستی تەبلیغی کەڵکی لێ وەرگرتوە

لە هەر حاڵەتێکدا دەرئەنجامەکەی ڕوونە: ژیانی خەڵک بووەتە ئامرازێکی پڕوپاگەندەیی، ئەمنییەتی، یان سیاسیی حکوومەت.

مێژوو خۆی دووبارە دەکاتەوە؛ لە ئاگرەوە بۆ مووشەک، لە کانگاوە بۆ تیرۆر

سینەما ڕێکس (١٣٥٦)

ئاگرتێبەردانی سینەما ڕێکس کە زیاتر لە ٤٠٠ قوربانیی لێ کەوتەوە، کارەساتێک بوو کە ڕێبەرانی ڕێژیمی ئێستا بۆ وروژاندنی سۆزی خەڵک بۆ بەرەوپێشبردنی پرپسەی حوکمڕانیی دینیی شیعە خولقاندیان.

بەردانەوەی فڕۆکەی ئۆکراینی (١٣٩٨)

تەقەی ڕاستەوخۆی سوپای پاسداران لە فڕۆکەی PS752 بووە هۆی گیانلەدەستدانی ١٧٦ کەسی بێتاوان. ئەم کارە لە چوارچێوەی قەیرانەکانی دوای تیرۆرکردنی قاسم سولەیمانی ئەنجام درا و تاوانەکەش دوای سێ ڕۆژ و گوشاری نێودەوڵەتی ئاشکرا کرا.

کانگای تەبەس و کانەکانی تر

ساڵانە دەیان کرێکار بەهۆی دارمانی تونێلەکان یان تەقینەوەی ژێر زەوی گیانیان لەدەست دەدەن. بۆ ڕێژیم ژیانی کرێکارێک لە ئاڵوگۆڕی بەرهەمە ئەمنییەکان بەنرخترە

له سینەما ڕێکسی ئابادانەوە تا تەقینەوە لە بەندەری ڕەجایی

تیرۆرکردنی سەرکردەکانی ئۆپۆزسیۆنەکان بەتایبەت سەرکردە کوردەکان لەدەرەوەی وڵات

دکتۆر قاسملو (ڤیەنا)، شەرەفکەندی (بەرلین) و چەندین کەسایەتیی سیاسیی ئۆپۆزیسیۆنی دیکە لە لیستی تیرۆرە ڕێکخراوەکانی وەزارەتی ئیتلاعاتدا بوون. ئامانج: لەنێوبردنی فیزیکی ئۆپۆزسیۆنی ڕاستەقینە و چالاککردنی سیاسەتی "تیرۆر لە دەربەدەریدا".

بارمتەگرتنی دیپلۆماسی و ئەمنییەتی

بارمتەگرتن ئەو کەسانەی لە وڵاتانی دیکە نیشتەجێن، چالاکوانانی مافی مرۆڤ، یان هاووڵاتیانی ئورووپایی و ئەمریکی بووەتە بەشێک لە دیپلۆماسیی بارمتەی ڕژیم. ئەم بارمتانە زۆرجار لە مامەڵە سیاسییەکاندا بەکاردەهێنرێن.

بەشە هاوبەشەکەی هەموو ئەم کارەساتانە:

کۆماری ئیسلامی قەیران دروست دەکات و دەیکاتە قوربانی و خۆی بە "ڕزگارکەر" دەناسێنێت. بەڵام ئایا ڕێگایەک هەیە بۆ دەربازبوون؟ بەڵێ: یەکیەتیی بەکردەوەی ئۆپۆزیسیۆن و نیڵدانی کوورەی خەبات.

ئەوەی کە کۆماری ئیسلامی نیگەران بەرەو لێواری نەمان دەبات، تەنیا نارازیبوونی کۆمەڵایەتی نیە، بەڵکوو دروستبوونی ئەڵتەرناتیڤێکی ڕێکخراو و دیموکراتیک و گشتگیرە لەلایەن ئۆپۆزیسیۆنی ئەم ڕێژیمەوە. بەڵام بۆ دروستنەبوونەوەی ڕێژیمێکی دیکە لە چەشنی ڕێژیمە ناوەندگەراکانی پەهلەوی و کۆماری ئیسلامی پێویستە ئەم ئالترناتیڤە ئەم تایبەتمەندییانەی تێدا ڕوون بکرێتەوە:

– دیموکرات بێت: سیستەمێک کە یەک حاکم (چ پاشا بێت یان شێخ) تێدەپەڕێنێت و لەسەر بنەمای ئازادی و یەکسانیی نەتەوە و ئایینەکان و مافی مرۆڤ و سەروەری یاسا بیچم دەگرێت.
– کۆتایی بە سیستەمی ناوەندگەرایی بێنێ: پێکهاتەیەک کە دان بە ماف و ئۆتۆنۆمیی ناوچە و نەتەوەکاندا بنێت؛ بۆ نموونە حکوومەتە هەرێمایەتییە فیدراڵیەکان بە ئیدارەی ڕەسەنی (کوردستان، بەلوچستان، ئەهواز، ئازەربایجان و ...) کە لەسەر بنەمای یەکیەتییەکی دڵخوازانە لە ئێرانێکی ئازاد و ئاوەدان بەشداریی ڕاستەقینەی خەڵک مسۆگەر دەکەن.

هەروەها هاوپشتیی ڕاستەقینەی نێوان هێزە ئۆپۆزیسیۆنەکان لە نێوخۆ و دەرەوەی وڵات بەتایبەتی لەگەڵ نوێنەرایەتی نەتەوە چەوساوەکانی وەک کورد، دەبێ بەجۆرێک پێک بێت کە ئەڵتەرناتیڤ تەنیا پرۆژەیەکی ناوەندی نەبێت، بەڵکو پلانێک بێت بۆ تەواوی ئێرانی فرەنەتەوەیی.

ئەنجام

تەقینەوەکە لە بەندەر عەباس تەنیا ئەڵقەیەکی دیکەی لە زنجیرەی تاوانەکانە کە کۆماری ئیسلامی وەک ئامرازی مانەوە بەکاری هێناوە. لە ڕێگادا ژیانی خەڵک و ئاسایشی نەتەوەیی و ئیعتباری نێودەوڵەتی و سەرچاوەکانی وڵات هەمووی بوونەتە قوربانی. درێژەدان بەم ڕەوتە بە واتای بەردەوام بوون لە مردن و سانسۆر و تیرۆر و دواکەوتوویی. بەڵام ئەمڕۆ زیاتر لە هەموو کات پێویستیی دروستکردنی ئاڵترناتیڤێکی دیموکراتیک و لامەرکەزی کە ڕەگ و ڕیشەی لە داخوازییە ڕاستەقینەکانی گەلی ئێراندا هەیە، زۆر گرنگە. ئەگەر دەنگی قوربانییەکان و دەنگی گەلانی چەوساوە و دەنگی ئازادیخوازان یەک بگرن، نەک هەر دەتوانین لەم دۆزەخە تێپەڕین، بەڵکوو دەتوانین ئێرانێکی نوێش بنیات بنێین: ئێرانێک کە لەسەر بنەمای دیموکراسی بۆ هەمووان بنیات بنرێت، نەک تەنها بۆ چینێکی سەربازی و مەزهەبیی دەسەڵاتدار

***

لە کۆتاییدا کۆماری ئیسلامی هەر دەتکوژێ

ئەلبورز ڕووبینتەن

یەکێکی دیکە لە ڕۆژەڤی میدیای دووبارەی ژیانی ژێر حوکمڕانیی کۆماری ئیسلامی تەقینەوەو و ڕووداوی جۆربەجۆرە کە هەر جارە و گیانی سەدان کەس دەستێنێ و سەدان کەسی دیکە ماڵوێران دەکات. تەنانەت ئەو ڕووداوانە بوونەتە تەوەری لێکۆڵینەوەی ڕۆژنامەنووسان و لێکۆڵەری میدیایی و سیاسی لە دەرەوەی ئێران کە بە گوێرەی کات و شێوازی ڕووداوەکان دەیانهەوێ لە ڕاستییەکان بکۆڵنەوە و لایەنە شاراوە و ئەمنیەتییەکانی ئەم ڕووداوانە دەر بخەن.

ئەو ڕووداوانە بەشێکیان هۆکاری دەرەکییان هەیە، واتە وڵاتەکانی دیکە بە گوێرەی پێویست و ویستی سیاسەتەکانی خۆیان هەر جورە کردەوەیەک بە دژی ئێران لە نێوخۆی ئێراندا ئەنجام بدەن. لە ئێستا نەیارە سەرەکییەکانی کۆماری ئیسلامی تەنانەت دەتوانن نهێنیترین و گرینگترین ئامانجەکانیش بپێکن، کە لێرەدا ئەوە نیشان دەدات ئێران نەک توانای بەرگری لە خۆی نیە، بەڵکوو هەر وڵاتێک بە تایبەتی وەک ئیسرائیل دەتوانێ لە ئێراندا هەرچی بیهەوێ بیکات. لە حاڵەتێکی وەها ئەو پرسیارە دەبێ بکرێ ئەو هەموو تێچوویە بۆ بەرگری لەشکری خەرج دەکرێ کوا ئاکامەکەی؟ باشە ئەگەر ناتوانن بەرگری لە خۆتان بکەن چۆن پڕوپاگەندەی لە نێوبردنی وڵاتانی دیکە دەکەن و تەنانەت هەڕەشە دەکەن؟ هەروەها تاکەی بە پڕوپاگەندەی پووشاڵیی خۆتان خەڵک دەکەنە قوربانی کە ناتوانن نەک هێرش تەنانەت بەرگری لە ژووری نوستنی خۆشتان بکەن.

لە لایەکی دیکە ئەو ڕووداوانە ئەگەر بەرهەمی هۆکارە نێوخۆییەکان بن، ئەوا خاڵە لاواز و کارەساتبارەکانی سیستەمی نادروستی کارگێڕی ئەو وڵاتە نیشان دەدات کە لە بەر گەندەڵی ناتوانێ پێش بە هیچ ڕووداوێک بگرێت و بەردەوام ژیانی مرۆڤەکان لە مەترسیدایە. ئەو سیستەمە ناتوانێ پێشی بە ڕووداوەکان بگرێ، ناتوانێ لە کاتی ڕووداوەکان خزمەتگوزاری تەندرووستی و دەرمانی پێویست پێشکێش بکات و، دوای ڕووداوەکانیش قوربانیی سەرەکی هەر خەڵکە کە بەرەو فەرامۆشی دەچن و تەنانەت ڕووداوەکان ئەوەندە زۆر بوون کە تا یەکێکی نوێ دێت ئەوی دیکە لە بیر دەچێت.

زۆر جارانیش دەستی بەئانقەستی کۆماری ئیسلامی لەو ڕووداوانەدا دەبیندرێ بۆ ئەوەی خەڵک بکاتە قوربانیی سیاسەتێکی دیکە و وەک قەڵغان بە کاریان بهێنێ، هەر وەکو ئەوەی لە خستنە خوارەوەی فڕۆکەی ئۆکراینیدا دیتمان.

هەمووی ئەو لایەنانەی ڕووداوەکان نیشان دەدات کە کۆماری ئیسلامی ڕاستەوخۆ هۆکاری سەرەکیی ئەو ڕووداوانەی ستاندنی گیانی خەڵکە، هەر بۆیەش تا ئەوکاتەی لە سەر حوکم بێت بەردەوام ئەو کارەساتانە دووبارە دەبێتەوەو تەنانەت کارەسەتەکان هەر دووبارەو و گەورەتر دەبن. بەڵام ئەوەی جێگای سەرنجە و خەڵک دەبێ بزانە کۆماری ئیسلامی هەر چالاکی سیاسی و خۆپێشاندەران و دژبەرەکەی ناکوژێت، بەڵکوو کرێکاری مەعدەنیش بی، پەرەستار و دوکتوریش بی، شۆفێری تڕێلی بی و ئەو کات لە بەندەر بی ، یان لەگەڵ بنەماڵەکەت سەردانی خێزانەکەت لە شارێکی دیکە بکەی و لە ڕێگەدا بی، ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ بە هۆی گەندڵی و نابەڕێوەبەری و تەنانەت کوژرانی بەعەمدی کۆماری ئیسلامی گیانت لە مەترسیدایە.

واتە لە کۆتاییدا کۆماری ئیسلامی بە یەکێک لە شێوازەکان هەر دەتکوژێ.

کۆتاییهاتنی سەردەمی تەقیە بۆ کۆماری ئیسلامی

حەسەن قارەمانی

پاشەکشەکانی خامنەیی دەربڕی قەیرانی قووڵی پێکهاتەییە لە کۆماری ئیسلامیدا. بێهیوایی و بێمتمانیی خەڵک لە دەسەڵات، قەیرانی ئابووریی هەوسارنەکراو، پەرەسەندنی ناڕەزایەتیی کۆمەڵایەتی و هەڵوەرینی ئایدیۆلۆژی، بەردەوامیی درێژماوەی ڕێژیمیان خستووەتە مەترسییەوە لەم قۆناغەدا خەبات و ئازادیخوازیی گەلانی ئێران لە دۆخ و گۆڕەپانێکی چارەنووسسازدایە. ئۆپۆزیسیۆن دەرفەتێکی مێژوویی لە بەردەمدایە بۆ ئەوەی دەسکەوتە تاکتیکییە کاتیەکانی ڕێژیم بکاتە خەسارێکی ستراتیژیی یەکلاکەرەوە

پاشەکشەکانی ئەم دواییەی خامنەیی ناخ و نێوەرۆکی ڕێژیمێک ئاشکرا دەکات کە چیتر ناتوانێت بۆ مانەوەی پشت بە ستراتیژیی تەقلیدیی خۆی "تەقیە"، واتە بێدەنگی و خۆماتکردنی ستراتیژیی و خۆدزینەوەی تاکتیکی ببەستێت. دەیان ساڵە ڕێژیم بۆ لادان لە هەردوو فشاری ناوخۆیی و نێودەوڵەتی بە لێهاتوویی لە ناڕوونی و ئیمتیازاتی کاتی کەڵک وەردەگرێت، بەڵام وێدەچێ ئەمە کۆتایی هاتبێ و ئەمڕۆ واقیع قەیرانێکی قووڵتر ئاشکرا دەکات.

دۆخەکە گەیشتووەتە ئاستێک کە چیتر بێدەنگیی ستراتیژی ناتوانێت دارمانی نێوخۆیی سیستەمەکە داپۆشێ. داخوازییەکانی خەڵک بۆ ئازادی و دادپەروەری و کەرامەت لەدژی ڕێژیم بەهێزتر دەبن. هەر هەوڵێک بۆ خۆدزینەوە چیتر وەک هێز یان دیپلۆماسی ژیرانە لێکنادرێتەوە، بەڵکوو وەک نیشانەی لاوازی و ترس خۆیا دەبن. لەو شوێنەی کە پێشتر خامنەیی توانی لە ڕێگەی بێدەنگی و دووفاقەی سیاسەت و جووڵانەوە کات بکڕێت، ئێستا واقیع داوای وەڵام و کردەیەکی ڕوون و ئاشکرای لێ دەکا و ڕێژیم چیتر ناتوانێت بیگەیەنێت.

خامنەیی لەدوای گرتنەدەستی جڵەوی کۆماری ئیسلامی (١٣٦٨) ڕێژیم ئێران تووشی زنجیرەیەک قەیران و شکستی پەیتاپەیتا بۆوە. لە ماوەی چوار دەیە حوکمڕانیدا، سیاسەتەکانی خامنەیی هیچ گەشە و سەقامگیرییەکی درێژخایەنی لێ نەکەوتۆتەوە، بەڵکوو بەردەوام بەرەو داکشانی ئابووری، سیاسی و کۆمەڵایەتی بووە. ڕووداوە ژێئۆپۆلیتیکییەکانی ئەم دواییە، بەتایبەتی دوای ٧ی ئۆکتۆبر و گەڕانەوەی دۆناڵد ترامپ بۆ کۆشکی سپی، لاوازییە ستراتیژییەکانی ڕێژیمی زیاتر ئاشکرا کردوە. بناغە ئایدیۆلۆژییەکانی نیزامی ئیسلامی بە تێپەڕبوونی کات دەسەڵات و شەرعییەتی خۆیان لەلایەن خەڵکی ئەم وڵاتەوە لە دەست داوە و زیاتر پێگەی ئەو ڕێژیمەی دارماندوە. شیکردنەوەی دۆخی ئێستای ڕێژیم و پاشەکشە پراگماتیکەکانی خامنەیی و ئەو دەرفەت و ئاڵنگارییانەی کە ئەم واقیعە نوێیە دروستی دەکات، دەتوانین لەم چەند خاڵە بنەڕەتییەدا باسیان بکەین.

ناڕوونی لە ستراتیژیی خامنەییدا

دوای دەیان ساڵ لە دەستێوەردانەکانی ناوچەیی، کە تێیدا ئێران بە سەرکردایەتیی خامنەیی چالاکانە پشتیوانیی لە گرووپەکانی وەک حەماس، حیزبوڵلا و حوسییەکان کردووە، ڕێژیم ڕووبەڕووی جۆرێکی نوێی ئاڵنگاری بۆتەوە، ئەویش ستراتیژییەکی بەهێز و یەکلاکەرەوەی ئەمریکییە کە بە ئاشکرا ئامانجەکەی سنووردارکردنی توانای ئەتۆمیی ئێران و مووشەکەکانی ئەم وڵاتەیە لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا.

کاتێک دۆناڵد ترامپ وەک سەرۆک کۆمار دەست بەکار بوو، گوشارەکان لەسەر ئێران زۆر توندتر بوون. ئیدارەی ترامپ هەڵبژاردەیەکی دووانەیی خستە بەردەم ڕێژیمی ئێران، یان تەسلیمبوون و گەڕانەوە بۆ سەر مێزی دانوستان لەسەر مەرجەکانی ئەمریکا، یان مەترسی پەرەسەندنی بەرەو ململانێیەکی سەربازی کە بۆ ئاکامەکەی بۆ ڕێژیم وێرانکەر بێت. لەسەرەتادا خامنەیی هەوڵی دا ڕیتۆریکی هێز و نەگۆڕیی خۆی بە ئامانجی پاراستنی شکۆی ڕێژیم و ڕاگرتنی گوشاری زیاتر بپارێزێت، بەڵام واقیعە سیاسیەکان گۆڕانی گەورەی بەسەردا هاتوە لەو کاتەوە کە ئەمریکا قاسم سولەیمانی ، یەکێک لە کەسایەتییە کاریگەرەکانی ڕێژیمی کوشت.

خامنەیی دوای ئەم شۆکە ناچار بوو بە شێوەیەکی نادیارتر بە ستراتیژیی خۆیدا بچێتەوە. سەرەڕای لێدوانە گشتییە بەردەوامەکان سەبارەت بە هەرگیز خۆنەدان بە داواکارییەکانی ئەمریکا، ڕێژیم بە کردەوە قبوڵ کردوە و وتوویژ ناڕاستەوخۆ و ڕاستەوخۆش لەگەڵ ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی بکات. بێگومان ئەم گۆڕانکارییە پراگماتیکییە لە ژێر ڕووبەری "تەقیە"دا ڕووی داوە ، بنەمایەک کە ڕێگە بە بێدەنگیی ستراتیژی یان بەلاڕێدابردن بۆ پاراستنی بەرژەوەندییەکانی ڕێژیم لە ژینگەیەکی دوژمنکارانەدا دەدات. بۆیە ستراتیژی خامنەیی بە دووانەیەک دەناسرێتەوە، لە هەڵوێستێکی گشتیی سەرپێچیکردن، لە کاتێکدا هێڵێکی نەرمتر و گونجاوتر لە ڕووی تاکتیکییەوە لە پشت پەردەوە پەیڕەو دەکرێت. ئەم ستراتیژییە، چ بە مەبەست و چ پێویست، بووەتە بەردی بناغەی ستراتیژی مانەوەی ڕێژیم لە سەردەمی زیادبوونی گوشارە نێودەوڵەتییەکان.

هەڵوەرینی ئایدیۆلۆژی و دارمانی ئابووری

کۆماری ئیسلامی لە نێوەڕاستی قەیرانێکی قووڵدایە. بەدرێژایی دەیان ساڵ، بناغە ئایدیۆلۆژییەکانی ڕێژیم وردە وردە لاواز بوون و گرینگتر لەوەش ئابووریی وڵات کەوتۆتە دۆخی چەقبەستوو و دارمانەوە. سزا نێودەوڵەتییەکان بە تایبەتی لە لایەن ئەمریکا و هاوپەیمانەکانیەوە، ئابووریی ئێرانی بە تەواوی پەک خستوە و کێشەکانی پێشوەختە و بنگەییش وەک گەندەڵیی بەربڵاو، ناکارامەیی و خراپ بەڕێوەبردنی سیاسیی دۆخەکەی قەیراناویتر کردوە. ئەمەش بووەتە هۆی ئەوەی کە واقعی ڕۆژانە بۆ خەڵکی وڵات بریتی بێت لە هەڵاوسانی بەربڵاو، بێکاریی بەکۆمەڵ و قەیرانی دراو و دنیایەک لێکەوتە لەسەر ژیان و بەڕێوەچوونیان.

لەم دۆخە مەترسیدارەدا، ڕێککەوتنێکی کاتی لەگەڵ ئەمریکا و زلهێزەکانی ئورووپا دەتوانێت هەناسەیەکی کاتی بە ڕێژیمەکە بدات. کۆماری ئیسلامی لە ڕێگای ڕێککەوتنێکی لەو شێوەیە هیواداره دەستی بگات بە سەروەت و سامان، سووککردنی سزا ئابوورییەکان و دەستپێکردنەوەی هەناردەکردنی نەوت، هەموو ئەمانەش هۆکاری چارەنووسسازن بۆ ئەوەی پشوویەکی بێتەوەبەر.

لە بنەڕەتدا و بەپێی پاشخانی مێژوویی ئەم ڕێژیمە هەڵوەرینی ئایدیۆلۆژی و دارمانی سیستماتیکی ئابووری هەر دەمێننەوە و پەرەش دەستێنن. بۆیە لەم چوارچێوەیەدا هەر ڕێککەوتنێکی کاتی لەگەڵ ئەمریکا و زلهێزەکانی ئورووپا تەنیا پشوویەکی تاکتیکیە بۆ ئەو ڕێژیمە.

ئاڵنگاری و دەرفەتەکانی بەردەم ئۆپۆزسیۆن

گۆڕانی واقیعی جیهانی بە ڕوونی نیشانی داوە کە سەرەڕای دووبارەبوونەوەی ڕیتۆریکەکانی جیهان سەبارەت بە مافەکانی مرۆڤ، ئۆپۆزسیۆنی ڕێژیمی ئێران چیتر ناتوانن پشت بە دەستێوەردانی دەرەکی ببەستن. ئەمەش هەم ئاڵنگاری و هەم دەرفەتی نوێ بۆ بزووتنەوە سیاسی و مەدەنییەکان لە وڵاتدا دەخولقێنێت. تێڕوانینێکی چارەنووسساز ئەوەیە کە ئایندەی گۆڕانی دیموکراتیک لە ئێراندا دەبێ بە پلەی یەکەم لە ناوەوە، لە ڕێگەی هێز و کاری ستراتژیی ئۆپۆزیسیۆن و دژبەرانی ڕێژیم لە نێوخۆی چەغماغەکەی لێ بدرێت. بۆیە ئۆپۆزسیۆن پێویستی بە پەیڕەوکردنی دوو ستراتیژیی هەماهەنگ هەیە:

یەکەم؛یەکگرتوویی نێوخۆیی پێویستە. توانای پرد هەڵبەستن لە نێوان جیاوازی و جۆراوجۆرییەکان و ڕێگری لە دابەشبوونە ئایدیۆلۆژی و ڕێکخراوەییەکان و بنیاتنانی بەرەیەکی گشتگیر و فراوان کە بتوانێت گرووپە کۆمەڵایەتییە جیاوازەکان لە ژێر دیدێکی هاوبەشدا یەک بخات. تەنها بە تێپەڕاندنی دابەشکارییە مێژووییەکان دەتوانرێت بزووتنەوەکە وەک هێزێکی کاریگەر و باوەڕپێکراو بۆ گۆڕانکاری سەرهەڵبدات.

دووەم؛ ئۆپۆزسیۆن دەبێت سەرنجی لەسەر ڕێکخستنی جەماوەریی درێژخایەن بێت. ئەمەش بە واتای وەبەرهێنان لە پێکهاتە بەهێزەکانی بنەڕەتی و پەرەپێدانی فۆڕمی نەرم و نیان و فرەڕەهەندی ناڕەزایەتی و بەرخۆدان کە تەنانەت لە ژێر زیادبوونی سەرکوتکردنیشدا بتوانن خۆیان لەگەڵیدا بگونجێنن و گەشە بکەن. ستراتیژییەک کە ڕێکخستنی نێوخۆیی و چالاکیی دیجیتاڵی و بەرخۆدانی مەدەنی تێکەڵ بە یەکتر بکات و بتوانێت خۆڕاگری و تێکۆشانەکە بەهێز بکات.

جگە لەمەش، ئۆپۆزسیۆن دەبێ دیدگایەکی ڕوون و جێگیری بۆ داهاتووی ئێران و گەلانی ئەم وڵاتە بخاتەڕوو، نەزمێکی دیموکراسی کە هەم هیوا بە خەڵک ببەخشێ و هەم بۆ بەدیهێنانی ئەو داهاتووە تێبکۆشن و بەشیان پێوەی هەبێت. دیدگایەکی لەو جۆرە دەتوانێت وەک هێزێکی موگناتیسی وزەی خەباتگێڕیی پێکهاتەکانی ئەم وڵاتە یەکبخات و ڕێژیم ناچار بە پاشەکشە و کۆڵدان بکات. بە کورتی ئۆپۆزسیۆن لەبەردەم دەرفەتێکی مێژووییدایە، ئەویش دانانی بناغەی ئێرانێکی ئازاد و دیموکراتیک لە ڕێگەی هێزی نێوخۆیی و خەباتی هەمەلایەنەوە و پێکەوەیی و بەردەوام.

ئەنجام

پاشەکشەکانی خامنەیی و ستراتیژییەکانی مانەوەی کاتیی ڕێژیم، دەربڕی قەیرانی قووڵی پێکهاتەییە لە کۆماری ئیسلامیدا. بێهیوایی و بێمتمانیی خەڵک لە دەسەڵات، قەیرانی ئابووریی هەوسارنەکراو، پەرەسەندنی ناڕەزایەتیی کۆمەڵایەتی و هەڵوەرینی ئایدیۆلۆژی، بەردەوامیی درێژماوەی ڕێژیمیان خستووەتە مەترسییەوە لەم قۆناغەدا خەبات و ئازادیخوازیی گەلانی ئێران لە دۆخ و گۆڕەپانێکی چارەنووسسازدایە. ئۆپۆزیسیۆن دەرفەتێکی مێژوویی لە بەردەمدایە بۆ ئەوەی دەسکەوتە تاکتیکییە کاتیەکانی ڕێژیم بکاتە خەسارێکی ستراتیژیی یەکلاکەرەوە. بزووتنەوەی بەرخۆدان بە گرنگیدان بە یەکیەتیی نێوخۆیی و دروستکردنی هاوپەیمانیی فراوان و بەرفراوانکردنی بزووتنەوەی جەماوەری، دەتوانێت گوشارەکان لەسەر دەسەڵات کە لە ئێستادا لاواز بووە، چڕتر بکاتەوە.

لە کاتێکدا ڕێژیم لە ڕێگەی ئیمتیازاتی دیپلۆماسی و پاشەکشەی تاکتیکییەوە هەوڵی کڕینی کات دەدات، پێویستە بزووتنەوە مەدەنی و ناڕەزایەتییە گشتییەکان گەشەیان پێ بدرێ و ڕێژیمی پێ بخرێتە تەنگانەوە. بەتایبەت کە قەیرانی دۆخی نێوخۆی ڕێژیم گەیشتووەتە ئاستێک کە تەنانەت چاکسازیی بەڕواڵەت یان ئیمتیازە کاتییەکانیش ناتوانن قووڵایی ڕاستەقینەی قەیرانەکان بشارنەوە

بۆیە بزووتنەوەی ئازادیخوازی لە ئێران لە قۆناغێکی مێژووییدا وەستاوە و ئەو سەردەمە کۆتایی هاتوە لە "تەقییە" دەیتوانی وەک ستراتژی مانەوە کار بکات. ئێستا شکان و لاوازییەکانی دەسەڵات پتر لە هەر کاتێک ئاشکرا بووە و ئەوە جیهان دەیبینێت، بۆیە کاتی ڕابوون و یەکخستنی هێزە بۆ تێکەوەپێچانی تۆماری ئەم ڕێژیمە دیکتاتۆر و سەرکوتگەرە.

❊❊❊

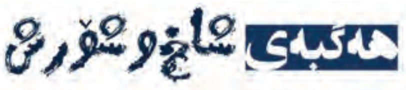

هەگبەی شاخ و شۆڕش

بەرزە قەڵای وڵاتی خۆر و گڕ

شەهید شاڕوخ مرادی

برایم چووکەڵی

خەباتگێڕانی ڕاستەقینەی نەتەوەی کورد ساڵانێکی زۆرە، شێلگیرانە و ماندوویی‌نەناسانە بۆ گەیشتن بە مافی دیاریکردنی چارەنوسی نەتەوەکەیان لە هیچ هەوڵ و تێکۆشانێک تەنەخییان نەکردوە و نایکەن و هەر لەم پێناوەشدا، بە دەیان هەزار تێکۆشەر گیانی پاکی خۆیان فیدای ئامانجە بەرزەکانی گەلەکەیان کردوە. ئەم گەلە نەسرەوتوو و ئازادیویستە لەپێناو دەستەبەربوونی ئامانجە ڕەواکانیدا خوێنێکی زۆری داوە، باغ و موچە و مەزرای سووتاوە، دەربەدەر بووە، ماڵی کاول بووە، گوندەکانی تەخت و خاپوور کراون و تەنانەت ژینۆسایدکراوە و بگرە نیشتمانەکەیان لێ لەتوپەت کردوە. بەڵام هیچکام لەم کارەساتانە نەیتوانیوە بە چۆکی دابێنێ و بەردەوام وەک نەتەوەیەکی زیندوو، نەبەز، کۆڵنەدەر و ڕوو لە گەشە لە جموجۆڵ و خەبات و تێکۆشاندا بووە.

ئەمجارە و لە "هەگبەی شاخ و شۆڕش"دا بەرەو مەڵبەندی خەبات و خوێن، مەڵبەندی خۆڕاگر ی‌و قارەمانەتی ڕۆڵەکانی دیموکرات لە خوارووی کوردستان شۆڕ دەبینەوە و یادی هەڵۆیەکی چیاکانی زاگرۆس دەکەینەوە. فەرماندەیەک کە ١٣ ساڵ لە تەمەنی زێڕین و لاوەتیی خۆی ماندوویی‌نەناسانە لە خزمەت بە ئامانجە بەرزەکانی نەتەوەکەی دابوو و لەو پێناوەدا لە هیچ هەوڵ و گیانفیداییەک تەنەخیی نەکرد و سەرەنجام هەر لەم پێناوەشدا گیانی خۆی بەخت کرد.

شاڕوخ مرادی ساڵی ١٣٣٧ی هەتاوی لە بنەماڵەیەکی نیشتمانپەروەری شاری سنەی خۆڕاگر چاوی بە دنیای ڕوون هەڵێنا. شاڕوخ هێشتا دەوروبەری خۆی نەناسیبوو کە لە تەمەنێکی کەمدا باوکی لەدەست دا و لە تەمەنی منداڵییەوە لەشی شلکی بەر کار و کوێرەوەری دا، تا بە بنەماڵەوە بتوانن ژیانێکی نەمر نەژی تێپەر بکەن. ئەو ماندووبوونە و تاڵیی ژیان وای کرد لەتەمەنی لاوییەوە هەست بەوە بکا چەوساوان دەبێ لەچنگ ناعەداڵەتییەکانی کۆمەڵ ڕزگاریان بێ.

شاڕوخ لە شۆڕشی ساڵی ١٣٥٧دا بەشداریی چالاکانەی کرد و دوابەدوای ئاشکرابوونی تێکۆشانی حیزبی دیموکراتی کوردستان و هێرشی هێزی سەرکوتکەری ڕێژیمی تازە بە دەسەڵات گەیشتوو بۆ سەر کوردستان و ڕوودانی نەوروزی خوێناویی شاری سنەی قارەمان نەیتوانی لە ئاست ئەو هێرشەدا بێدەنگ بێ و بەمجۆرە ڕێبازی پڕ لە شانازیی حیزبی دیموکراتی هەڵبژارد و لە سەرەتای ساڵی ١٣٥٩ لە ڕیزی پێشمەرگەکانی هێزی شەهید شەریفزادەدا سازمان درا. شاڕوخ دوای ئەوەی چەکی شەرەفی لەشان کرد و ڕێگای شۆڕشگێڕانی گرتەپێش، قۆڵی خەبات و تێکۆشانی بۆ خەبات دژی کۆنەپەرستان و هەموو ئەو کەسانەی دژی ئازادی نەتەوەی کوردن هەڵماڵی. ئەو لە مەیدانی کردەوەدا نیشانی دا کە کوڕێکی دڵسۆز، پێشمەرگەیەکی ڕاستەقینە، خەباتگێڕێکی وەفاداری ئامانجەکانی نەتەوەی کوردە. هەربۆیە لە ماوەیەکی کورتدا بوو بە خۆشەویستی هاوسەنگەرانی و خەڵکی ناوچە.

شەهید شاڕوخ مرادی کوڕێکی هێدی، لەسەرەخۆ، بەنەزم و دیسپلین و لەگەڵ ئەوەشدا ئازا، نەترس و بێباک بوو. دڵگەرمییەکی لە ڕادەبەدەری بە ژیانی پێشمەرگایەتی هەبوو و هەموو ئەو تایبەتمەندییانە و ئازایەتیی شاروخ لە چەندین شەڕی ناوچەی سنە و چالاکی و هەڵسووڕی ئەو لە خەبات دژی دوژمنانی ئازادیدا، وەک قەڵایەکی پۆڵایین لەبەرامبەر دژیگەلییەکاندا ئەوی کردە خۆشەویستی هەموو هاوسەنگەرانی وخەڵکی ناوچەی سنە.

ساڵی ١٣٦٢ لە سەر داوای حیزب بۆ خزمەتکردن چووە ناوچەی دیواندەرە و لەوێ وەک سەرپەل دیاری کرا. شاڕوخی خۆڕاگر و چاونەترس شانی بەر ئەو مەسئولییەتە دا و زۆر ئازایانە و دڵگەرمتر لە پێشوو ئەرکەکانی حیزبی جێبەجێ دەکرد و لەو ماوەیەدا توانا نیزامییەکانی شەهید شاڕوخ بۆ کومیتەی شارستان و هێزی شەهیدانی دیواندەرە ڕوون دەبێتەوە. بۆیە ساڵی ١٣٦٣ بە فەرماندەری لک دیاری کرا و دوای سازماندەیی نوێی حیزب لە ساڵی ١٣٦٥ فەرماندەری لک لە هێزی دووی ڕێبەندانی پێ سپێردرا و پاشان ساڵی ١٣٦٦ وەک فەرماندەری هێز دەستی بەکار کرد و ساڵی ١٣٧٢ لە کاتی شەهیدبوونیدا فەرماندەری هێزی زاگرۆس بوو

شاڕوخ مرادی زۆر زوو پێشانی دا کە فەرماندەرێکی باش و خاوەن تەرح و گەڵاڵەی سەرکەوتووانەیە و شەڕەکانی ناوچەی سەقز، دیواندەرە و سنە شاهیدی بۆ ئازایەتیی ئەو دەدەن. شەڕەکانی شاخەڕەشی جەوشەن، دەرەزیارەت، کاکە سیا، مازوار، دەرەقوڵە، وەنەوشە، جادەی سەقز- بانە، سەقز- سنە، شیرین سوار و کورەی مریەم چەند نموونەیەکی دیکەن لە فەرماندەیی ئەو هەڵۆ چاونەترسەی دیموکرات کە حەماسەیان تێدا خولقێندرا.

هێزە دڵڕەشەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران کە هیچ کات لە بەرەنگاری و ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ شەهید شاڕوخدا نەیانتوانی بە ئامانج بگەن و زەبری خۆیان بوەشێنن، بەردەوام هەوڵیان دەدا بیخەنە کەمینەوە. ئەم پیلانەشیان ئاخری سەری گرت و ڕۆژی ٢١ی خەزەڵوەری ساڵی ١٣٧٢ لە کاتێکدا شەهید شاڕوخ لەگەڵ چەند هاوڕێی دیکەی لە شاری دەربەندیخان بەرەو بنکەکانیان بۆ ناوتاق دەگەڕانەوە، بە ماشێنەوە کەوتنە سەرمین و بەداخەوە شاڕوخ مرادی لەگەڵ ٤ هاوسەنگەری دیکەی بەناوەکانی ئەنوەر ئیبراهیمی، سەلاح مرادیان، ڕەشید ڕۆستەمی و تاهیر مەنووچێهری شەهید بوون. بەمجۆرە شاڕوخ مرادی ڕەشەبای مەرگ نەمامی تەمەنی بە لادا خست و گوڵی هیوا و ئاواتەکانی پەڕپەڕ بوو.

یادی هەرمان و سەنگەری خەباتی ئاوەدان.

له خۆیابوونه‌وه تا ئاوابوون

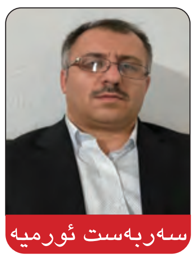

سەربەست ئورمیە

سەرەتا

بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی ساڵانی ١٣٤٦–١٣٤٧ لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان نەک هەر ڕووداوێکی مێژوویی، بەڵکوو قۆناغێکی فەلسەفی و ئەخلاقیاە لە مێژووی خەباتی کورددا. ئەم بزووتنەوەیە بە لێکدانەوەی دروستی خۆی لە پرسی ئازادی و ڕابوونی نەتەوەیی و کۆمەڵایەتی و ئەخلاقی خەبات، بەستێنی بۆ خەبات و پێشهاتەکانی دواتر لە کوردستان خۆش کرد. شەهیدانی وەکوو سولێمان موعینی، ئیسماعیل شەریفزادە، نحۆ پاشایی (باپیر شکاک)، مەلا ئاوارە و ... هتد، وەکوو کەسایەتییە هەرە دیارەکانی ئەم بزووتنەوەیە، بە پشتبەستن بە فەلسەفەی ئازادی و ئایدیاڵە مرۆییەکان، کاریگەرییەکی قووڵیان نەتەنیا هەر لەسەر سەردەمی خۆیان بەڵکوو لەسەر مێژووی خەباتی کورد بەجێهێشت.

پاشخانی مێژوویی بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی ساڵانی ١٣٤٦–١٣٤٧

بە ڕووخانی کۆماری کوردستان لە سەرەتای ساڵی ١٣٢٥ قۆناغێکی نوێی سەرکوتکردن لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا دەست پێ دەکاتەوە کە کاریگەری و کارتێکەریی تا چەندین ساڵی دواتریش لەسەر بزووتنەوە نەتەوەیی و ئازادیخوازەکانی ئەم بەشەی کوردستان دەبیندرێت. حکوومەتی پەهلەوی لە ڕێگەی سیاسەتی یەکسانسازیی کولتووری، ئابووری و کۆمەڵایەتییەوە هەوڵی سڕینەوەی ناسنامەی نەتەوەیی لە هەرێمەکانی دیکە و بە تایبەتی لە کوردستاندا دەدات. بۆ ئەم مەبەستەش تەنیا پشت بە هێزی لەشکری نابەستێت، بەڵکوو هەوڵ دەدات لە ڕێگەی بنیاتنانی کولتوورێکی نوێ بە مێحوەرییەتی کولتوور و زمانی فارسی، ناسنامەیەکی نوێیان بۆ سەقامگیریی حکوومەتی ناوەندیی پێ ببەخشێت.

لە چلەکانی سەدەی ڕابردوو و لەگەڵ دەستپێکردنی ئاڵوگۆڕە جیهانییەکانی ئەو کاتدا کە گرینگترینیان بزووتنەوەی دژە کۆلۆنیالیزم لە وڵاتانی جیهانی سێهەم و سەرکەوتنی شۆڕش لە وڵاتی کوبا بوو، دەلاقەیەکی نوێ بە ڕووی خەباتی ڕزگاریخوازیدا کرایەوە. هاوکات بەشێکی زۆر لە لاوان و خوێندکارانی کوردیش لەژێر کاریگەری ئەو ئاڵوگۆڕانەدا و لە پێناو پاراستن و مانەوەی ناسنامەی نەتەوەیی خۆیاندا بەرەنگاری حکوومەتی ناوەندی بوون. ئەم بەستێنە مێژووییە بوو بە هۆی ئەوەی کە بەشێکی زوور لە تێکۆشەران و ڕۆشنبیرانی کورد، هاوکات لەگەڵ تێکۆشەرانی ناوچەکانی دیکەی ئێران، بە بیر و هزرێکی چەپ و ناسیۆنالیستی بکەونە خۆڕێکخستنەوە.

لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی پاشایەتیی ئەوکاتدا، کەشی نیزامی و ئەمنییەتیی هەمەلایەنە بە سەر کۆمەڵگەدا زاڵ بوو. دەسەڵاتی بێ سنوور و ملهوریی ساواک و کەڵکوەرگرتن لە ئامێرە جۆراوجۆرەکانی سەرکوت و بە تایبەت سەرکوتی، نەتەوەیی، سیاسی، کولتووری و کۆمەڵایەتی، دۆخێکی دژواری بە سەر بزووتنەوە سیاسی و ئازادیخوازەکاندا سەپاندبوو. بەڵام دوا جار هەر ئەم کەشە نالەبارە بوو بە هاندەر و پاڵنەری خەباتی هێزی سیاسیی کورد لە دژی داگیرکەر.

سەرهەڵدانی شۆڕشگێڕانەی ساڵانی ١٣٤٦–١٣٤٧

ڕاپەڕینەکانی ساڵانی ١٣٤٦–١٣٤٧ لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە بە شۆڕشی چەکداری لە دژی دەسەڵاتی شای پەهلەوی ناسراوە، لەسەر بنەمای هزری نەتەوەخوازی و دادپەروەریی کۆمەڵایەتی تا ڕادەیەکی بەرچاو لە پشتیوانیی جەماوەریی بەهرەمەند بوو. ئازادیخوازانی کورد کە هەوڵی داکۆکیکردن لە ناسنامەی کورد و بەرەنگاربوونەوە لە گەڵ سیاسەتە سەرکوتکەرەکانی حکوومەتی شاهەنشاهیان دەدا، بە شێوەیەکی ڕێکخراو بە سەرکردایەتی کەسایەتییەکانی وەکوو شەهیدان سلێمان موعینی، ئیسماعیل شەریفزادە، نحۆ (باپیر شکاک)، مەلا ئاوارە و ... دیکە خەباتیان دەستی پێکرد.

هەرچەندە ئەم شۆڕشە لە گەڵ سەرکوتی توندی حکومەتی داگیرکەر بەرەوڕوو بوو، بەڵام پێگەیەکی دیاری لە کۆمەڵگەی کوردستانی ئەو کاتدا هەبوو. هەر ئەم بزووتنەوەیەش بوو کە ڕێگای بۆ درێژەدان بە خەبات لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا خۆش کرد. کاریگەری لە سەر گوتاری ئازادیخوازی لە کوردستان دانا و واتایەکی نوێی بە چەمکی خەباتی چەکداری بۆ نەوەکانی دواتر بەخشی.

چەمکی ئەخلاق لە سەرهەڵدانی شۆڕشگێڕانەی ساڵانی ١٣٤٦–١٣٤٧دا

بە گشتی شۆڕش دەرفەتێکە بۆ بەرزبوونەوەی چەمکی ئەخلاق لە کۆمەڵگەدا. کاتێک کە خەڵک لە دژی نادادپەروەری و توندوتیژیی سیاسی، کۆمەڵایەتی و ... ڕادەپەڕن، لە ڕاستیدا ئامادەن کە لەپێناو ئازادی و دادپەروەریدا گیان ببەخشن. هەر بۆیە شۆڕشگێڕان بەهۆی بەرەنگاربوونەوە لەگەڵ ڕەوتی سەرکوتکار و گیانفەداییان لە پێناو ئازادیدا، لە مەیدانی خەباتی نەتەوەیی، سیاسی و کۆمەڵایەتیدا دەبنە سەرچاوەی ئەخلاق.

ئەخلاق لە خەبات و قوربانیداندا

بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی ساڵانی ١٣٤٦–١٣٤٧ی ڕۆژهەڵاتی کوردستانیش وەکوو زۆرێک لە بزووتنەوە شۆڕشگێڕییەکانی هاوکاتی خۆی، لە هەلومەرجێکی سەختی ئابووری، کۆمەڵایەتی و سیاسیدا پێکهات. تێکۆشەرانی کورد لەگەڵ ئەوەی بە هۆی سەرکوتی توندی ڕێژیمی شا، لەگەڵ کۆمەڵێک گیروگرفتدا بەرەوڕوو بوون، بەبێ هیچ پشتیوانییەکی دەرەکی و کەرەستەی پێشکەوتووی شەڕی چەکداری، خەباتیان دەست پێ کرد. لە کەشێکی ئەوتۆدا، پرسی خەبات و قوربانیدان لەپێناو ئازادیدا، وەکوو کۆڵەکەی ئەخلاقیی شۆڕش دەژمێردرێت.

ئامانجی خەبات تەنیا سەرکەوتنی سەربازی نەبوو، بەڵکوو گێڕانەوەی کەرامەتی مرۆڤ و دادپەروەریی کۆمەڵایەتی بوو. بۆ تێکۆشەرانی ئەم قۆناغە لە مێژوودا، قوربانیدان جگە لە پرەنسیپێکی ئەخلاقی، ڕێکار و ستراتیژیی شۆڕشگێڕانەش بوو. بۆ بەرەنگاری و هەڵماڵینی نایەکسانی و چەوساندنەوەی هەمەلایەنە، فەداکاری و قوربانیدانی تاک و کۆمەڵ پێویستە کە ئەمیش لە کردار و ڕەفتاری شۆڕشگێڕانی ئەو شۆڕشە دا بەدی دەکرێت.

سەرهەڵدانی شۆڕشگێڕانەی ساڵانی ١٣٤٦–١٣٤٧ لە ڕوانگەی فەلسەفییەوە

– پرسی ئازادی و خۆدئاگایی/ لە ڕوانگەی فەلسەفییەوە, لە بزووتنەوەی شۆڕشگێڕانەی ساڵانی ١٣٤٦–١٣٤٧ دا ئازادی یەکێکە لە چەمکە سەرەکییەکانی ئەم بزووتنەوەیە. ئازادی لە ڕوانگە و بیر و هزری تێکۆشەرانی ئەم قۆناغەدا، وەکوو مافێکی تاکەکەسی پێناسە نەکراوە، بەڵکوو پێداویستییەکی گشتی و کۆمەڵایەتی و چەمکی سەرەکی بۆ پاراستنی کەرامەتی مرۆڤ و دادپەروەری کۆمەڵایەتی و سەربەخۆیی شرۆڤە کراوە. لەم بزووتنەوەیەدا، ئازادی وەکوو ئامانجێکی فەلسەفی و پراکتیکی بەتایبەتی لە مەیدانی خەباتی شوناسخوازیی نەتەوەیی کوردستان دا و بۆ وەرگرتنەوەی مافە زەوتکراوەکان لە لایەن حکومەتی ناوەندییەوە، پێناسە کراوە.

– شەهیدبوون و واتای لە فەلسەفە و مێژووی ئەم بزووتنەوەیەدا/ لە فەلسەفەی مێژوویی هێگڵدا، ئەوانە دەبنە بابەتی مێژوویی کە لە ڕێگای ململانێی سیاسی و کۆمەڵایەتی و بە ئاگاییەوە هەوڵی گۆڕینەوەی واقیعە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکان دەدەن. لەژێر ڕۆشنایی ئەم چەمکە فەلسەفییەدا، دەکرێ شەهیدبوون وەکوو کردارێکی ئاگایانە و دیالێکتیکی لێکبدرێتەوە کە نە تەنیا گۆڕانکاریی تاکەکەسی، بەڵکو گۆڕانکاری مێژوویی لێ دەکەوێتەوە. شەهیدبوونی ڕێبەرانی شۆڕشگێڕی کورد، لەم چوارچێوەیەدا، نەک هەر گۆڕانێکی تاکەکەسییە، بەڵکو خاڵێکی وەرچەرخانە لە گۆڕانکارییە مێژووییەکانی بەرخۆدانی کوردستان و نەتەوەسازییدا.

– شەهیدبوون وەکوو کردەوەیەکی دیالێکتیکی

شەهیدبوونی ڕێبەران و تێکۆشەرانی شۆڕشی چەکداریی ١٣٤٦–١٣٤٧ی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، دەرئەنجامی ڕەوتی هۆشیاریی ڕەخنەگرانە و ڕوانگەی مێژوویی ئەوان بوو. ئەم شۆڕشگێڕانە بە تێگەیشتنێکی قووڵ لە دۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتیی کوردستان، مەرگی ئاگایانەیان هەڵبژارد. مەرگێگ کە ئەوانی لە سنووری کەسی دەرباز کرد و کردنی بە هێمای بەرخوەدانی نەتەوەیی. تا ئاستێک کە ڕۆڵ و پێگەی ئەوان لە پێواژووی دووبارە پێناسەکردنەوەی شوناسی سیاسی، نەتەوەیی و کۆمەڵایەتیی گەلی کورددا هەتا هەتاییە.

– مەرگی ئاگایانە، مردن لەپێناو ژیاند

شەهیدبوونی ئەو ڕێبەر و تێکۆشەرانە دەکرێ بە هەڵبژاردنی ئاگایانەی مەرگ لەپێناو وەدیهاتنی "ژیان" لە بەرامبەر زۆرداریدا شرۆڤە بکرێت. لەو بوارەدا هایدگەر، مردن بە واتای کۆتاییهاتنی ژیانی بایۆلۆژیک نابینێت. بەڵکوو لە ڕوانگەی ئەودا، مردنی لەم چەشنە ساتێکە کە تاک لە "واتای ڕەسەنی هەبوونی خۆی تێدەگات. لەو ڕوانگەیەوە شەهیدانی بزووتنەوەی شۆڕشگێڕی کورد، بە قبوڵکردنی ئاگایانەی مەرگ وەکوو بەشێکی دانەبڕاوی بوونیان، بوونە ڕەوتێک لە مێژوو دا کە بەرپرسیارێتی مێژوویی خۆیان بە دروستی بە جێ گەیاند و بوون بە هێمای نەتەوەیی.

– هێز و خۆڕاگری/ شەهیدبوونی تێکۆشەرانی کوردی ساڵانی ١٣٤٦–١٣٤٧ی کوردستانی ئێران نموونەی دیالێکتیکی هێز و خۆڕاگری بوو. ئەوان بە شەهیدبوونیان هاوکات لە گەڵ ئەوەی کە پێناسەیەکی دیکەیان لە بەرخۆدان پێشکەش کرد، زلهێزە باڵادەستەکانی سەردەمیان ڕاکێشایە مەیدانی ململانێ و بەرەوڕووی چالێشێکی ڕاستەوخۆ کرد. بە بڕوای میشێل فۆکۆ، هێز هەمیشە لە خۆڕاگری دایە و بەرخۆدان و شەهیدبوونی ئەو تێکۆشەرانەش نموونەی ئەم گوتارەیە کە بۆ مانەوە و بەهێزکردنی شوناسی گەلی کورد پێویست بوو.

– کرداری سیاسی، مانەوە و دووبارە نووسینەوەی مێژوو/ بەو جۆرە کە هانا ئارێنت، جەخت لەسەر گرنگیی کرداری سیاسی لە داڕشتنی مێژوودا دەکات، شەهیدبوونی تێکۆشەرانی ئەم قۆناغە لە مێژووی کوردستاندا دەکرێت لە ڕوانگەی کرداری سیاسییەوە شرۆڤە بکرێت کە لە بیاڤی گشتیدا لە دژی سڕینەوەی شوناسی نەتەوەیی خەباتیان کرد.

ژاک دێریدا لە تیۆریی مانەوەی بەکۆمەڵ و چەمکی "دۆگماتیک"دا جەخت لەوە دەکات کە ڕووداوە مێژووییەکان بۆ ئەوەی بە زیندوویی بمێنن، پێویستیان بە دووبارە نووسین و شرۆڤەکردنە. لە ململانێی نێوان دوو گوتاری سەرکوت و بەرخۆدان دا، شەهیدبوونی ئەم شۆڕشگێڕانە بە بنچینەیەکی دیکە لە پێواژۆی داڕشتنەوە و دووبارە نووسینەوەی مێژوو و ناساندنی شوناسی نەتەوەیی گەلی کورددا دەژمێردرێت. لەم ڕووەوە شەهیدبوون واتای کۆتایی ژیانی ئەو سەرکردانە نادات، بەڵکوو دەبێتە سەرەتایەکی دیکە لە مێژووی نوێی بزووتنەوە شوناسخواز و ڕزگاریخوازەکانی کوردستان و داهاتووی خەباتی ئەم نەتەوەیەدا.

***

وێستگە

هێمای ئیدئۆلۆژیک

ئاسۆ مینبەری

لە ساڵی ١٣٥٧ی هەتاویدا و دوابەدوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران، دەسکەوتەکانی ئەم شۆڕشە لەلایەن دەسەڵاتی ویلایەتی فەقیهەوە بە تاڵان بران و کۆماری ئیسلامی، وەک دەسەڵاتێکی ئیدئۆلۆژیک هاتە سەر کار. کۆماری ئیسلامی بە تێگەیشتن لەم ڕاستییە کە دەسەڵاتەکەی دڵخوازی خەڵک نیە و پێویستە بۆ بەردەوامبوونی خۆی هەوڵی سەپاندنی ئیدئۆلۆژییەکەی خۆی بدات، هەوڵی دا لە ڕێگەی پیرۆزکردنی هەندێ بابەت و یەک لەوان پیرۆزکردنی کەسایەتیی خودی خومەینی وەک ڕێبەری ئەوکاتی ڕێژیم، بچێتە نێواخنی کۆمەڵگەوە و لەم ڕێگەیەوە قەبووڵکردنی ئەم دەسەڵاتە نوێیە وەکوو ئەرکێکی ئایینی و نەتەوەیی بخاتە سەر شانی خەڵکانی ئێرانەوە. لەم ڕاستایەدا زۆر شت بۆ خەڵک پیرۆز کران، لە ڕۆژژمێری کۆماری ئیسلامیدا ڕۆژی تایبەتیان بۆ تەرخان کرا و کران بە پشووی فەرمی و هەتا ئەمرۆ بە سەدان میلیارد پارەشیان بۆ خەرج کراوە تاکوو کۆماری ئیسلامی لەسەر پێ بهێڵنەوە

تێگەیشتن لەم جۆرە بۆنە و ڕووداوانە کە لەلایەن کۆماری ئیسلامییەوە پیرۆز کراون بابەتێکی گرینگە، چونکە ئەم بۆنانە پێوەندیی ڕاستەوخۆیان لەگەڵ ئیدئۆلۆژیی کۆماری ئیسلامیی هەیە و ناودێرکردنی هەرکامەیان لە پلەی یەکەمدا، بۆ پەرەدان بە ئیدئۆلۆژیی دەسەڵاتی زاڵ و دواتریش زۆرکردنەوەی حەشیمەتی بەردەنگی خۆیەتی کە هاوکات دەبێتە هۆی شاردنەوەی داخوازییە ڕەواکانی کۆمەڵگە.

خاڵی گرینگ ئەوەیە کە لە ٤٦ ساڵ دەسەڵاتدارێتی ڕێژیمدا و بەتایبەت لە ساڵانی ڕابردوودا کە بەکارهێنانی سۆسیاڵ میدیا پەرەی سەندووە، ئەم پرسە زیاتر زەق بووەتەوە و پێویستە زیاتریش لەسەری ڕاوەستە بکرێت. بۆ نموونە هەموو ساڵێک ڕۆژانێک وەک ڕۆژی مامۆستا، باوک، دایک و کچ لەلایەن کۆماری ئیسلامییەوە زەق دەکرێنەوە و بەکارهێنەرانی تۆڕەکۆمەڵایەتییەکانیش سواری شەپۆلەکانی سۆشیاڵ میدیا دەبن و پیرۆزبایی ئەم ڕۆژانە دەکەن. لەلایەکی تریشەوە کۆمەڵە کەسێکی دیکە بە ڕەخنەگرتن و ڕوونکردنەوە باس لەوە دەکەن کە ئەم ڕۆژانە پێوەندییان بە ئێمەوە نیە و تەنیا لە خزمەتی ئیدئۆلۆژیی کۆماری ئیسلامیدان.

لە ڕۆژانی ڕابردوودا جارێکی دیکە ڕۆژی کچ لە ئێران بوو بە بابەتی سۆشیاڵ میدیا و خەڵک بە دانانی وێنەی کچەکانیان پیرۆزبایی ئەم ڕۆژەیان لێ کردن، لە ڕاستیدا نووسینی ئەم وتارە لە ڕاستای وروووژاندنی ئەم بابەتەدایە کە ئەمە تا چەند هەڵەیە و بۆچی نابێ ئەم ڕۆژانە لای ئێمە وەکوو نەتەوەی کورد بەتایبەتی بەرز بنرخێندرێت؟ بۆ ئەم مەبەستە بەراوردکارییەک لە نێوان ڕۆژی جیهانیی کچ و ڕۆژی کچ لە ئێراندا دەکەین؛

لە ڕۆژژمێری جیهانیدا، ڕۆژی ١١ی ئۆکتۆبر وەکوو ڕۆژی جیهانیی کچان دیاری کراوە، ئەم ڕۆژە لە ساڵی ٢٠١٢دا و لەلایەن ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانەوە ناودێر کراوە و هۆکاری ناودێرکردنەکەشی، بۆ پشتیوانی لە دەرفەتی زیاتر بۆ گەشەی کچان و بردنەسەرەوەی ئاگایی کچان لە پێوەندی لەگەڵ نایەکسانی ڕەگەزییە کە کچان لە ئاستی جیهانیدا لەگەڵی بەرەوڕوون.

کەوایە ناودێرکردنی ئەم ڕۆژە وەکوو ڕۆژێکی جیهانی، نەک بۆ خزمەت بە ئیدئۆلۆژییەکی تایبەت بەڵکوو بە مەبەستی دروستکردنی فەرهەنگێکی گشتی بۆ بەرەوڕووبوونەوە لەگەڵ هەڵاواردن دژی کچان لە هەموو بوارەکانی ژیان و هەروەها ڕەخساندنی دەرفەت بۆ گەشەی ئەم بەشە لە کۆمەڵگەیە.

لە ڕۆژمێری کۆماری ئیسلامیدا، ڕۆژی کچ بەبۆنەی ڕۆژی لەدایکبوونی حەزرەتی مەعسوومە ناودێر کراوە. هۆکاری ناودێرکرانەکەشی ئەوەیە کە حەزرەتی مەعسوومە قەتی شوو نەکردوە و ڕێژیم بەم ناودێرکردنە هەوڵ دەدات ئەو وەکوو هێمایەکی دیار بۆ کچان دیاری بکات. دیاریکردنی ئەم ڕۆژەش لای کۆماری ئیسلامی، دوو ئامانجی لە پشتە: لەو ڕووەوە کە کۆماری ئیسلامی بەردەوام هەوڵ بۆ هەناردەکردنی شۆڕشەکەی بۆ وڵاتانی جیهان دەدات، بە دیاریکردنی ئەم ڕۆژە و تەبلیغاتی بەرینی تلویزیۆنی خەریکی جێگیرکردنیەتی تاکوو بتوانێ جێگای بۆنە جیهانییەکان بگرێتەوە. لەلایەکی تریشەوە بە پیرۆزکردنی کەسایەتییە ئایینییەکان هەوڵ دەدات، بەتایبەت لە کوردستان ڕۆڵ و پێگەی کەسایەتییە نەتەوەییەکان بشارێتەوە و دەرفەتی بیرکردنەوە بەتایبەت لە توێژی ژنان و کچان بستێنێتەوە.

سەرنجدانێکی ئەم دوو بۆنەیە و ناودێرکردنی ئەم دوو ڕۆژە، کۆمەڵێک ڕاستیمان بۆ دەردەخات. یەکەم ئەوەی کە پێوەرەکانی ڕێزگرتن لە کچان لای وڵاتانی دیکە و لای کۆماری ئیسلامی چەندە جیاوازییان هەیە، لە وڵاتانی دیکەدا کچان ڕۆژێکیان بۆ دیاری کراوە تاکوو زیاتر گرینگی بە پێگە و کەسایەتی، گەشە و داهاتووی ژیانیان بدرێت و هەوڵەکان بخرێنە گەڕ تاکوو ژیانێکی ئاسوودە بژین. بەڵام لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی کۆماری ئیسلامیدا، ناودێرکردنی ئەم ڕۆژە نەک بە قازانجی کچان بەڵکوو، بۆ سەپاندنی ئیدئۆلۆژیی ڕێژیمە تاکوو بە هێماسازیی زیاتر هەوڵ بۆ چەوساندنەوەی ژنان بدات. سەیر ئەوەیە کۆماری ئیسلامی لە کاتێکدا پرسی باکرەبوونی حەزرەتی مەعسوومە بەرز دەنرخێنێ، کە بەپێی یاساکانی خۆی کچی باکرە پێش لە سێدارەدان دەبێ کچێنییەکەی لێ بستێندرێ و لەوسۆنگەیەوە چەندەها بەندیی سیاسیی ژن بەر لە ئێعدامکرانیان لە زیندانەکانی ڕێژیمدا دەستدرێژییان کرایە سەر. ڕێژیم هەروەها لە شۆڕشی ژینادا بە سەدان کچی دەسبەسەر کرد و ئازار و ئەشکەنجەی دان، سزای سێدارەی بەسەردا سەپاندن، شەهیدی کردن و پەڕیوەی هەندەرانی کردن، تاکوو ئیدئۆلۆژییەکەی خۆی بسەپێنێ.

بەم پێیە ڕێزگرتن لەم ڕۆژە و پیرۆزبایی لەو کچانەی کە خۆیان قوربانیی دەستی ئەو ئیدئۆلۆژییەن قەت ناتوانێ لەگەڵ ڕاستییەکان یەک بگرێت و تەنیا بۆنەیەکە بۆ بەلاڕێدابردنی هەموو ئەو هەڵاواردن و ستەمانەی ڕۆژانە لەلایەن خودی ئەو دەسەڵاتەوە بەرەوڕووی کچان دەبێتەوە و دەرفەتی گەشە و سەرکەوتن و ژیانیان لێ دەستێنێ.

خۆپەسەندیی ترامپ و لاساریی خامنەیی

ئۆرشەلیم پۆست – داڤید م. واینبرگ

و: لە ئینگلیزییەوە: کەماڵ حەسەنپوور

ئەو سێهەمین بەشەی وتارەکەم لە بارەی ئێراندا لە نزمترین ئاستدا لە ڕێککەوتنی ناوکی لە نێوان وڵاتە یەکگرتووەکان و کۆماری ئیسلامی و بژاردەکانی ئەمریکایی و ئیسرائیلی لە ئەگەری نەگەیشتن بە ڕێککەوتنێکی ئەوتۆ دەکۆڵێتەوە.

لە حەوتووی ڕابردوودا، ئێمە مێژووی فرتوفێڵاوییەکەی ئێرانمان (ئامانجە بەرزەفڕانە شۆڕشگێڕییەکەی بۆ زاڵبوون بەسەر ناوچەکەدا، شەڕە بە وەکالەت و بەرنامەکانی هاژەکی و ناوکییەکەی) وەرد دایەوە و هەروەها باسی جیهانبینییە ستراتیژیکییەکەی سەرۆککۆمار ترامپمان کرد. من باسی ئەوەم کرد کە ترامپ بەتەمای بردنەوەی کێبڕکێی جیهانیی لەگەڵ چینە و خولیایەکەی لەمەڕ گەڕاندنەوەی پەیوەندییەکانی ئەمریکا و ڕووسیە بۆ دۆخی پێشوو بەوە بەندە کە لە بەرەوڕووبوونەوە لەگەڵ ئێراندا، بوێری نیشان بدات.

بێجگە لەوە من باسی ئەوەم کرد هەڕەشەکانی ترامپ دژی ئێران هیچ شتێکیان لە ڕێککەوتنێکی شل بە شێوەی ئۆباما کەم نیە کە بەرنامەی ئێران لە ماوەی دانووستانەکاندا درێژەی دەبێ و ئەوسا کاتی سەرۆککۆماریی کۆتایی دێ، لانی کەم لە پەیوەندی لەگەڵ هەڵسوکەوت لەگەڵ کاروباری نێونەتەوەییدا. ئەو قەت ناتوانێ ببێتە سەرکۆماری "وەرچەرخێنەر" بە دەستکەوتی "مێژوویی" کە ناوبراو وەها بە ئاشکرا دەیهەوێ خۆی بنوێنێ.

مەرجی سەرەکی گەیشتن بە "ڕێککەتونێکی باش" لەگەڵ ئێران، دانانی جیاوازیی لە نێوان سنووردارکردنی چەکوچۆڵ و داماڵینی ناوکییە.

سەرۆککۆمار ئۆباما لە ساڵی ٢٠١٥ بە سنووردارکردنی چەکوچۆڵ ڕازی بوو، بەرنامەی ناوکیی ئێرانی سنووردار کرد بەڵام لێی گەڕا درێژە بە چالاکیی خۆی بدا، ڕەوایی هەبێ و ئیزنی پێدا لەگەڵ کۆتایی هاتنی سنووردراکردنە کاتییەکان، خێراتر بەردەوام بێ. ناوبراو دەیان میلیارد دۆلار لە دراوی سڕکراوی ئێرانی ئازاد کرد تا سووتەمەنیی گەشەی سەربازیی ئێران بەرەو پێشەوە دابین بکات. ئۆباما بە کەم ڕازی بوو و لە کۆتاییدا ڕێگەی بە ئێران دا تا ببێتە وڵاتێکی سەر لێواری بوون بە خاوەن چەکی ناوکی.

داماڵینی ناوکی

بە پێچەوانە، ئەفریقای باشوور پرۆسەی داماڵینی ناوکی لە نەوەدەکانی زایینی دەست پێ کرد، هەر وەکوو لیبی دوای داگیرکرانی عێراق لە لایەن وڵاتە یەکگرتووەکانەوە لە ساڵی ٢٠٠٣.

ئەو ڕێچکەیە هیچ ژێرخانی پیتاندن و بەچەککردن بۆ ڕێژیم ناهێڵێتەوە تا لە ئەگەری پەژیوان بوونەوە کەڵکی لێ وەرگرێ. ئەوە دەقاودەق ئەو شتەیە کە سەرۆکوەزیران نەتانیاهوو ئەو حەوتوویە بە ترامپی گوت: لیبی نموونەیە. ڕاوێژکاری ئاسایشی نەتەوەیی وڵاتە یەکگرتووەکان مایک والتز ڕوونی کردەوە کە ئێران دەبێ "سەرجەم بەشەکانی بەرنامەی ناوکی خۆی، لە ناویاندا هاژەکەکان، بەچەککردن و پیتاندنی ئورانیۆم ڕادەست بکات و دەستبەرداریان بێ."

کورتکراوەکەی لە لای ترامپ: "چاودێریی بکە، کۆنترۆڵی بکە، بیپشکنە و، پاشان بیتەقێنەوە یان دڵنیا بە کە چیدیکە دامەزراوەی ناوکی لێ نین." حەوتووی ڕابردوو گوتی ئەو بە دوای ڕێککەوتنێکەوەیە "کە هێندە باش بێ وەک ئەوە بچێ بە هێزی سەربازیی وەدەستهاتوە."

سێ پسپۆڕی دامەزراوەی داکۆکی لە دێموکراسییان (FDD) ئەم حەوتوویە لە واشینگتۆن وردەکاریی بردنەوەیەکی ئەوتۆیان پێشکەش کرد؛ واتە داماڵینی تەواو دەبێ چی لە خۆ بگرێ. ئەو بە مانای "لێکهەڵوەشاندنی تەواو، یەکجارەکی و هەڵسەنگێندراو، هەناردەکردن یان لەجێدا لەنێو بردنی" سەرجەم سامانەکانی پیتاندنی ئورانیۆم و پلوتۆنیۆم، پشکنینی "لە هەرکات و هەر شوێنێک" و کۆتاییهێنان بە توێژینەوە و گەشە پێدانی چەکی ناوکی بگرێتە خۆ.

ئەو هەروەها بە مانای کۆتاییهێنان بە هاژەکی بالیستیکی ئێران، هاژەکی دەریایی، جبەخانەی فڕۆکەی بێفڕۆکەوان و کۆتاییهێنان بە هاوردە و هەناردەکردنی نایاسایی ناوکی و بە تایبەتی ڕێککەوتنەکانی ناوکی، هاژەکی و چەکوچۆڵ لەگەڵ ڕوسیە، چین و کۆرەی باکووریش بگرێتەوە. بەڵێ، هەڵبەت ئەوەشی تێدایە کە دەبێ پشتگیریی لەمێژینەی تاران لە حەماس، حیزبوڵڵا، حوسییەکان و هێزە بەکرێگیراوەکانی دیکە کۆتایی پێ بهێندرێ.

هەموو ئەوانە پێویستی بە چاودێریی فرە دەستدرێژیکارانە و چڕی ئەمریکا و ئاژانسی نێونەتەوەیی وزەی ناوکی لە هەژمارەکانی بانکیی ئێران، کانگاکانی ئورانیۆم، دامەزراوەکانی کارکردن لەسەر کانزاکان، بنکەکانی سەربازیی و هاژەکی، بەندەر و فڕۆکەخانەکان، لەگەڵ لەنێو بردنی تەواوەتی بنکە ژێرزەمینییەکان بۆ چالاکیی ناوکی و کۆگای چەکوچۆڵە.

لە ڕوانگەی منەوە، هەر جۆرە ڕێککەوتنێک کە تۆزقاڵێک وەک ئەو داماڵینەی هێزی ئێرانی، ئەو بنکۆڵ کردنەی سەربەخۆیی ئێران بچێ، ئەگەری پەسەندکرانی لە لایەن ئایەتوڵڵا خامنەییەوە، نزیکەی سفرە. پێموابێ ئەگەری دەنگدانی دادئەستێنی گشتیی ئیسرائیل، گالی باهاراف-میارا و بەڕێوەبەری ئاسایشی گشتیی ڕۆنەن بار لە هەڵبژاردنی داهاتووی ئیسرائیل بە نەتانیاهوو زۆرترە تا عەلی خامنەیی بە خۆشیی خۆی سوجدە بۆ ترامپ بەرێ و چاودێریی لێکهەڵوەشاندنی شۆڕشی ئیسلامی بکات.

لەبیرمان بێ: تاران چوار دەیە و سەدان میلیارد دۆلاری لە گەشەپێدانی هێزە سەربازییەکەی و باڵادەستیی ناوچەیی خەرج کردوە کە هاوکات بووە لەگەڵ بەشمەینەتیی بەرچاو ("قوربانیدان") لە لایەن خەڵکی ئێرانەوە. هەموو ئەوانە، لەبەر بڕوامەندییەکی قووڵی ئایدیۆلۆژیکی و ئایینی، کە پشت ئەستوورە بە خولیایەکی ڕەش کە کۆمەڵکوژیی دژی ئیسرائیل و ڕۆژئاوا و لەنێوبردنی شارستانییەتی دوژمن دەگرێتەوە. کە وا بوو، زۆر وێدەچێ لە دانووستانەکەی کۆتایی ئەم حەوتوویەدا، ئێران ئەو کارە بکات کە زۆر باش لێی شارەزایە: دواخستن، پێشکەشکردنی سازشی ئەوتۆ کە بتوانێ لێی پاشگەز بێتەوە و پووچەڵکردنی هێزی وڵاتە یەکگرتووەکان. بەڕێوەبەرایەتی پێشووی ئەمریکا تەنانەت بۆ مانەوەی ئێران لە سەر مێزی دانووستان، ئەو وڵاتەیان خەڵات کردوە! وەک سەرۆکی دامەزراوەی داکۆکی لە دێموکراسییان، مارک دوبۆویتز ئاماژەی پێ کردووە، ئێران مامۆستای هەڵخەڵەتاندنی سەرۆک کۆمارەکانی وڵاتە یەکگرتووەکانە.

جیاوازییەکەی بۆ ترامپ، نەتانیاهو یان ڕۆژئاوا، ئەمجارە، ئەوەیە کە کات نیە. ئێران چەند خولەک یان چەند مانگ لە ئاشکراکردنی یەکەم بۆمبە ناوکییەکەی دوورە. بە گوێرەی ڕاپۆرتێک بە ناوی کتێبی سوور، کە دوو ساڵ جارێک لە لایەن ئاژانسی نێونەتەوەیی وزەی ناوکی بڵاو دەبێتەوە و ئەم سێ شەممەی بڵاو بووەوە، یەدەگی ئورانیۆمی پیتێندراوی ئێران گەلێک لەوەی گریمانە دەکرا زیاترە و وێدەچی ئەمساڵ ڕێژەی بەرهەمهێنانی کانزای ئورانیۆم لە ٢١ تۆن بۆ ٧١ تۆن بەرز بێتەوە. هێچ وڵاتێک ئورانیۆمی تا پلەی ٦٠٪ نەپیتاندوە، کارێک کە ئێران کردوویەتی، بێ ئەوەی بۆمبی ناوکی بەرهەم نەهێنابێ، کەوابوو ئامانجی ئێران ڕوونە.

ئەو پلەیە، بەڕیوەبەرایەتی ترامپ بەرەوڕووی سێ بژاردە دەکاتەوە: یەکەمیان تەسلیم بوونە، گەیشتن بە ڕێککەوتنێکی لاواز، ڕێککەوتنێکی بچووک کراوە لەگەڵ ئێران کە وا دەنوێندرێ کە بەرنامەی ناوکی و هێزەکانی دیکەی ئێران لەژێر کۆنترۆڵدان و ئیدیعا دەکرێ کە ئەوە سەرکەوتنێکی "زەبەلاح" بۆ واشینگتۆنە.

پرسیارەکە ئەوەیە کە کامیان سەر دەکەوێ: خۆپەسەندیی ترامپ یان لاساریی خامنەیی

پێمخۆشە وا بیر بکەمەوە کە ترامپ لە وەها داوێک ناکەوێ، بەڵام بە لەبەرچاوگرتنی سروشتی پێشبینی نەکراو، ئەو ڕاستییە کە خۆی وەک مەزنترین مامەڵە کەری جیهان سەیر دەکات و ئەو ئاواتەی کە زۆر جار باسی کردوە، واتە وەک ئاشتیخولقێنی پلە یەکەمی جیهان بناسرێ، ناتوانین بڵێین ئەوە ڕوو نادا.

ئیسرائیل دەبێ هەموو هێزی خۆی لەکار بکات تا پێش بە هەرەسهێنانێکی ئەوتۆی وڵاتە یەکگرتووەکان بگرێ. خۆ بەدەستەوەدان بە ئێران گەلێک لە داهاتنەوە بۆ ڕووسیە (لە پەیوەندیی لەگەڵ ئوکراین) مەترسیدارترە و بۆ ئاسایشی ئیسرائیل فرە ماڵوێرانکەرتریشە.

دووهەم بژاردەی ترامپ بۆمباران کردن و خاپوورکردنی ئێرانە، نەتەنیا دامەزراوە سەربازیی و نەوتییەکان بەڵکوو ناوەندەکانی دەسەڵاتیش. ئەوە دەبێتە هەوڵێک بۆ نەهێشتنی هەڕەشەی تاران بۆ ماوەی دەیان ساڵ، داماڵینی توانایی ئابووری بۆ دروستکردنەوەی خێرای توانا سەربازییەکەی و نەهێشتنی بەشی هەرە زۆری ڕێبەریی هەنووکەیی بەو هیوایە کە ئاڵوگۆڕی ڕێژیمی بەدواوە بێ.

سێهەم بژاردەی ترامپ ئەوەیە ڕێگا بە ئیسرائیل بدا تا کارەکە بکات یان لانی کەم دەست بە لە نێوبردنی بەرەی پێشەوەی بنکە ناوکی و هاژەکییەکانی بکات، بە هێرشی زیادی لە لایەن وڵاتە یەکگرتووەکانەوە و پشتیوانی لە ئیسرائیل و سەلماندنی بە ئێران کە هەوڵەکانی بۆ وەدەستهێنانی هێژەمۆنی کۆتایی هاتووە.

بێتوو ئێران هێندە گەمژە بێ کە هەڕەشەکەی لە بارەی تۆڵە ئەستاندنەوە بە هێرشی هاژەکی بۆ ئیسرائیل، بۆ سەر هێز و بنکەی سەربازیی وڵاتە یەکگرتووەکان لە کەنداو و، بۆ سەر هاوپەیمانانی وڵاتە یەکگرتووەکان لە ناوچەدا وەڕاست گەڕێنێ، ترامپ بێجگە لە ئاراستە کردنی توانایی سەربازیی ئەمریکا دژی ئێران هیچ ڕێگاچارەیەکی دیکەی نامینێ.

لە سێناریۆیەکی ئەوتۆدا، بێگومان هەوڵی ناشیرین بۆ تاوانبارکردنی ئیسرائیل بە "ڕاکێشانی" وڵاتە یەکگرتووەکان بۆ نێو جەنگ دەدرێن، بەڵام با بیکەن. لە ئەگەری ڕوونەدانی تەسلیم بوونی ناوکی ئێران بەرانبەر بە وڵاتە یەکگرتووەکان، هیچ ڕێگا چارەیەکی دیکە نامێنێ. من پێموایە ئەو سێناریۆیە ئەرکدارانەترینە و ئەگەری لە ئەوانی دیکە زۆرترە

هەر چۆنێک بێ، لە ساڵی ڕابردوودا ئێران دوو جار بە هاژەکی بالیستیک هێرشی کردە سەر ئیسرائیل و، هەروەها بەرپرسیاریی قووڵی بەرانبەر بە هێرشەکانی حەماس لە ٢٠٢٣ و حیزبوڵڵا لە ٢٠٢٤ بۆ سەر ئیسرائیل هەبووە. ئیسرائیل بەکردەوە فێر بووە هەڕەشە کۆمەلکوژییەکانی ئێران بە جیدی وەرگرێ.

بە گوێرەی نووسراوەی ئایینی کە لە کۆتایی ئەو حەوتوویەدا لە کاتی جەژنی پاک لە ماڵی جوولەکان دا دەخوێنرێتەوە، "لە هەموو نەوەیەکدا دوژمنان هەوڵی لەنێو بردنی جوولەکان دەدەن، بەڵام خودا هیز دەبەخشێتە نەتەوەی ئیسرائیل تا بە سەر هەڕەشەکەدا سەرکەوێ، بمێنێتەوە و گەشە بکات." بێگومان لە بەرەبەری بەرەوڕووبوونەوەی مەزن لەگەڵ ئێرانیشدا بە هەمان شێوە دەبێ.

ناوەندگەرایی و ڕۆڵی پەراوێز لە پێناسەکردنەوەی ئێراندا

ڕەحیم نزهەتزادە

ماوەیەکی زۆرە کۆمەڵێک هێزی سیاسی کە بەدوای گۆڕانکاری لە ئێراندا دەگەڕێن، لە ناوەندەوە چاویان لە ڕاپەڕینێکە. ئەوان هیواکانیان لەسەر نوخبەی تاران و چینی نێوەڕاستی شارەکان بنیات ناوە، بەو بیرۆکەیەی کە ڕۆژێک بە هاوکاریی دەسەڵاتێکی دەرەکی یان یاخیبوونێکی نێوخۆیی، گۆڕانکارییەکی بنەڕەتی لە پێکهاتەی دەسەڵاتدا ڕوو دەدات. بەڵام ئەم چاوەڕوانییە، زیاتر لەوەی واقیعی بێت، لە خەونێک دەچێت کە لە ئاوێنەی ستەمکاریدا ڕەنگ دەداتەوە: خەونێکی ئازادییە کە بڕیارە هەر لەو ڕێکخستنەوە لەدایک بێت کە خۆی هۆکاری چەوساندنەوە و جیاکاری بووە.

ناوەند وەک هاوبەش، نەک قوربانی

لە مێژووی هاوچەرخی ئێراندا – لە پەیمانی دەستوورییەوە تا شۆڕشی ١٣٥٧ و پێکهاتنی کۆماری ئیسلامی – ئەوانەی هەمیشە ڕۆڵی کاریگەر و چارەنووسسازیان هەبووە، هێزگەلێک بوون کە لە ناوەندەوە سەرهەڵدەدەن. ئەم هێزانە بەبێ گوێدانە ئەوەی کە ئۆپۆزیسیۆن بن یان هاوتەریبی حکوومەتن، هەرگیز لە چوارچێوەی بەرژەوەندییەکانی ناوەند دەرنەچوون. تەنانەت کاتێک لەگەڵ حکوومەتدا ململانێیان هەبووە، هێشتا ناوەندیان بە شوێنی شەرعیەت و دەسەڵات زانیوە.

لە چوارچێوەیەکی وەهادا چاوەڕوانیی ئەوەی ئەم چینە سەرکردایەتی گۆڕانکاری بکات، شتێکی ناواقیعییە. چینی نێوەڕاستی شارەکان کە سوود لە ئیمتیازاتی پێکهاتەیەکی ناوەندگەرایی وەردەگرێت، زیاتر مەیلی پاراستنی دۆخی ئێستای هەیە بە ڕووخسارێکی "میانڕەو" و "دیموکراسی ڕێگەپێدراو" نەک گۆڕانکاری لە بنەڕەتدا. ئەم چینە لەبری ئەوەی پەیوەندی بە ڕاپەڕینەکانی دەوروبەرەوە بکات، لە ساتەوەختە گرنگەکاندا پاشەکشە دەکات، یان تەنانەت ڕۆڵی ڕێگریش دەگێڕێت.

دەوروبەر؛ بەردی بناغەی ڕاستەقینەی ئازار و بەرخۆدان

لە بەرامبەر ئەم بەربەستەدا، پەراوێزی ئێران – کوردستان، بەلوچستان، خوزستان، تورکمەنسەحرا و... ناوچە پەراوێزییەکانی دیکە – هەمیشە قوربانیی یەکەمی پێکهاتەی هەڵاواردن و ناوەندگەرایی بوون. خەڵکی ئەو ناوچانە دەیان ساڵە خەباتیان کردوە بۆ سەرەتاییترین مافەکانیان، هەر لە زمانی زگماکی و خوێندنەوە تا گەشەپێدانی ئابووری و بەشداریکردن لە دەسەڵاتدا و زۆرترین باجیان داوە.

لە ڕاپەڕینی ساڵی ١٤٠١دا جارێکی تر خوێن لە پەراوێزەوە کوڵاوە، بەڵام وێنەی میدیایی ئەو لە چوارچێوەی تاران و چەند شارێکی نێوەڕاستدا نوێنەرایەتی دەکرا. ئەم وەدەرنانی گێڕانەوەی دەوروبەر تەنیا نیشانەی هەڵاواردنی میدیایی نیە، بەڵکو ڕەنگدانەوەی هەمان پێکهاتەی ناوەندگەراییە کە تەنانەت لە گێڕانەوەی ئۆپۆزسیۆنیشدا بەرهەم دەهێنرێتەوە.

ناوەندگەرایی؛ پێکهاتەیەک لە دەرەوەی جوگرافیا: مەرکەزییەت تەنیا بە مانای چڕبوونەوەی جوگرافیای دەسەڵات نیە، بەڵکو ئەو پێکهاتەشە کە گێڕانەوە و شەرعییەت و سامان و شوناس لێیەوە بەرهەم دێت. ئەم ناوەندە بە سەپاندنی زمان و کولتوور و ڕوانگەی خۆی، یان ناسنامەکانی دیکەی لەنێو بردوە یان پەراوێزی خستووە. لە ئەنجامدا ناوەند تەنها شوێنێک نییە، بەڵکوو دۆخێکی بناغەیی کە دەبێت بگۆڕدرێت.

جووڵە لە خوارەوە؛ دەنگی دەوروبەر، نەک دەنگدانەوەی ناوەند: گۆڕانکاری کاتێک دەکرێت و ڕوو دەدات کە پەراوێز نەک تەنها بیسترێت و گرینگی پێ بدرێت، بەڵکوو وەک هێزێکی بزوێنەر و سەرکردەی گۆڕانکارییش بناسرێت. شوناس و بزووتنەوە کولتوورییەکان کە لە پەراوێزدا گەشەیان کردوە، هەڵگری وشیاریی ڕزگاریخوازن، نەک چینێک کە مانەوەی خۆی لە درێژەی نەزمی ئێستادا ببینێت. ڕزگاری بە پشتبەستن بە ژێنگە مومکینە؛ بە دەنگێکی سەربەخۆ، بە هاوپەیمانییەکی دادپەروەرانە و بە گێڕانەوەیەکی جیاواز لەوەی کە ساڵانێکە لە ناوەندەوە دەرچووە.

پێناسەکردنەوەی ئێران؛ لە فیدرالیزمەوە بۆ دادپەروەریی ناسنامە: بۆ تێپەڕاندنی ئەم دۆخە، دووبارە پێناسەکردنەوەی پێکهاتەی سیاسی و ناسنامەی ئێران، پێویستییەکی حاشا هەڵنەگرە. ئەم دووبارە پێناسەکردنەوە ئەم پێکهاتانەی خوارەوە لەخۆ دەگرێت:

- گواستنەوە لە ناوەندگەراییەوە بۆ فیدرالیزمی ڕاستەقینە
- دانان بە هەموو گەلان و زمانەکانیان
- دابەشکردنەوەی دادپەروەرانەی سەرچاوە ئابووری و سیاسییەکان
- ڕێزگرتن لە مافی چارەی خۆنووسین بۆ هەموو گەلان
- کۆتاییهێنان بە قۆرخکاریی کولتووری و زمانەوانیی ناوەند

پوختەی مەبەست:

با چاومان لەسەر پەراوێز بێت نەک ناوەند. هەتا تا نیگاکە لەسەر ناوەند جێگیر بێت، هیچ گۆڕانکارییەکی بنەڕەتی ڕوو نادات. مێژوو چەندین جار نیشانی داوە کە ناوەند هاوبەشی دەسەڵات بووە نەک قوربانییەکەی. ئەمڕۆش ئایندەیەکی ئازاد و بەردەوام تەنیا بە قبووڵکردنی سەرکردایەتی لە پەراوێزەوە و یەکخستنی نەتەوە پەراوێزخراوەکان و پێناسەکردنەوەی چەمکی ئێران مومکین دەبێت. نەک لە چوارچێوەی ناوەندندا، بەڵکوو لە دڵی پەراوێزەوە.

وێستگەکانی کۆتایی بۆ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی

ناسر ساڵحیئەسڵ

پێکهاتە و ناسنامەسازی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران لەسەر سێ بنەمای مێژوویی باستانی ئێران، ئایینی ئیسلام و مەزهەبی شیعەی ١٢ ئیمامی دامەزراوە، کە بۆتە هۆی دروستبوونی کۆمەڵێک بەها و پێوەر بۆ سیاسەت و ڕەفتارە سیاسی و فەرهەنگی و کۆمەڵایەتی و ئابوورییەکان. هەروەها فاکتەرەکانی ولایەتی فەقیە، تەوەلا و تەبەڕی، بانگەشەی دابەشکردنی جیهان بۆ دوو بەرەی دارولئیسلام و دارولحەرب، تەقییە، شەهادەتخوازی، نەفیی سەبیل و چاوەڕوانی بۆ دەرکەوتنی ئیمامی مەهدی و ئامادەکاری بۆ شۆڕشە جیهانییەکەی، گوتار و سەرچاوەی سەرەکی پێکهاتە و ناسنامەسازی گوتار و داڕێژەری سیاسەت و ڕەفتاری سیاسی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێرانن.

ئەو تایبەتمەندییانە و ئەو شێوە تێڕوانینەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران بۆ سیاسەت و ڕەفتاری سیاسی، دەرهاوێشتەی ناکۆکی پێکهاتە و ناسنامەسازی جیاوازە لە گەڵ دامەزراوەکان، بەها و پێوەرە و پێوەندییە زاڵەکانی پێکهاتەی سیستەمی سیاسی نێودەوڵەتی هەیە. چونکە لە لایەک جۆری تێگەیشتنی ڕێبەری ڕێژیم و دەزگای ئایینی-سیاسی و نیزامییەکانی لە هەمبەر بەهاکان، پێوەرەکان، دامەزراوەکان و پێکهاتەی سیاسی سیستەمی نێونەتەوەیی و لە لایەکی دیکەوە دژایەتیکردنی ڕێژیم لەگەڵ ڕۆژئاوا بەگشتی و ئیسرائیل و ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بە تایبەت، دوو لایەنی زەق و بەرچاویی سیاسەت و ڕەفتاری سیاسی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییە. کەوابوو بۆ ناسین و شیکردنەوەی سیاسەت و ڕەفتاری سیاسی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە پێکهاتەی سیستەمی نێونەتەوەییدا دەبێت پێش هەر شتێک گرنگی و سەرنج بدرێتە پێکهاتە و ناسنامەسازی ڕێژیم کە بۆ خۆیان پێناسەیان کردوە، کە دروستکەری عەقڵانییەتی وەلی فەقیە و پێناسەکردنی لە ڕوانگەکانی ڕێبەر ڕێژیم کە بەرژەوەندی و ویستەکان وداخوازیەکانی لە پەیوندی لەگەڵ جیهانی دەرەوەدا بنیات دەنێت. هەروەها بەرگریکردن لەم پێکهاتە و ناسنامەسازی ڕێژیمی وەلایەتی فەقیە دەبێتە ئەولەوییەتی سەرەکیی سیاسەتی دەرەوەی و نێوخۆی ڕێژیم کە ئەمەش ڕەوایەتی بە سیاسەت و ڕەفتارە سیاسییەکانی ڕێژیم دەدات.

سیاسەتی هەناردەکردنی شۆڕش واتە "صدور انقلاب" بۆ دەرەوەی سنوورەکانی ئێران لە سەرەتای دامەزرانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییەوە ئیستراتیژی سەرەکیی ئەم سیستەمە بووە. ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لەم سیاسەتەیدا لە لایەک ویستوویەتی بازنەی نفووزی خۆی لەنێو وڵاتانی دراوسێدا بەربڵاوتر بکا و لەلایەکی دیکەوە ویستوویەتی زەریبی ئەمنییەتی خۆی لە سەر بنەمای تیئۆری بەربەست و پێشگیری (تئوری بازدارندگی) بەرێتە سەر. بۆ ئەم مەبەستەش لە فاکتۆری مەزهەبی شیعە کەڵک وەردەگرێ و جوغرافیای "هیلالی شیعی" وەک ژێئۆپۆلێتیکی شیعی کردبوو بە مەیدانی تەراتێنی خۆی لە ڕۆژهەڵاتی ناڤیندا. بۆیە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران، ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ خۆی لە حەسارخەڵوەتی ئەم وڵاتانەدا دەبینییەوە و ئاستی ئەمنییەتی خۆی لە هەمبەر هەڕەشە دەرەکی و بە تایبەت لە هەمبەر ڕاپەرینە نێوخۆیی گەلانی ئێران بەرێتە سەر. بۆ ئەوەش کە بتوانێ شوێن پێی خۆی لەم وڵاتانەدا جێبێڵێ باشترین فاکتۆر هاوتەریبکردنی ئەم وڵاتانە لەگەڵ خۆیەتی کە خەڵکی شیعەمەزهەبیان تێدا دەژی و ڕێک هەمان سیاسەتی شا ئیسماعیلی سەفەوییە کە بۆ بەرهەڵستی ئیمپراتۆری سوننەمەزهەبی عوسمانی، شیعەگەرێتی کرد بە دوکتورینی سیلسیلەی سەفەوی.

ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران بۆ ئەم مەبەستە سەرەتا پێوەندیی دەرەکی خۆی لەگەڵ ئەکتەرە نادەوڵەتییەکان دامەزراندوە. واتا دۆستایەتی و دوژمنایەتی وڵاتان لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە هەڵقوڵاو و دەرهاویشتەی ئەو بنەما و هزری و مانایە بووە. بۆیە سیاسەت و ڕەفتاری سیاسی ڕێژیمی ئێران پارادۆکسی لە گەڵ جۆری پێوەندییەکان و بەرژەوەندییەکان، لە سەر دروستکردنی بڕیار و ڕوانگەی پێکهاتەی سیستەمە نێودەوڵەتییەکاندا هەیە.

یەکێک لە پرس و بابەتە گرنگەکانی پێوەندییە نێونەتەوەییەکان، لەسیاسەت و ڕەفتاری سیاسی وڵاتاندا، کە بە تیۆر و ڕوانگەی جۆراوجۆر خوێندنەوەی بۆ دەکرێ، سیاسەتی دەرەوەیە کە ئامرازێکە بۆ پەیوەندی لەگەڵ دەوڵەتان یان ئەکتەرەکانی دیکەی نێونەتەوەیی بە مەبەستی بەدیهێنانی ئامانج و بەرژەوەندییەکانی ئەم دەوڵەتە کە لەسەر بنەمای ستراتیژیەتێکی تایبەت بەڕێوە دەچێت. ئەم ڕەفتار و ستراتیژییە دەرەکییەش دەرهاویشتەی کۆمەڵێک ڕەگەز و فاکتەری نێوخۆیی و نێونەتەوەییە، بەم مانایە کە سیاسەتی دەرەوەی هەر دەوڵەتێک لە لایەک دەرهاویشتەی کارلێکی نێوان فاکتەر و ڕەگەزەکانی مادی و مانایی نێوخۆیی و دەرەوەیە و لە لایەکی تریشەوە دەرئەنجامی هەوڵدانە بۆ بەرجەستەکردن و جێبەجێ کردنی کۆمەڵێک لە فاکتەر و ڕەگەزەکانی هزری، ئایدۆلۆژی، کولتووری، کۆمەڵایەتی، مێژوویی و بەگشتی ناسنامەییە، کە لە سیاسەتی دەرەوەدا بەرجەستە دەبێت. بەڵام بەپێی فاکتەر و ڕەگەزەکانی پێکهێنەری ناسنامەی وڵاتێک ئەم کارلێکە جیاوازە و ڕۆڵی پێکهاتە یان بکەرەکە بەرجەستە یان بەرز و نزم دەبێتەوە.

بەڵام ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بە هۆی تایبەتمەندی سیستەمە سیاسییە ئایدولۆژیک و بناژۆخوازیی شۆڕشگێرانە، خاوەن سیاسەتێکی دەرەوەی و نێوخۆی تایبەتە، کە هەوڵەکان بۆ خوێندنەوە و شیکردنەوەی سیاسەتی دەرەوەی و نێوخۆ بەپێی دەقی مەزهەبی سەرچاوەگرتوو لە وەلایەتی فەقیهـ و لقێک لە مەزهەبێکی دیاریکراو کە ناتوانێت هەموو ڕەهەندەکانی سیاسەتی دەرەوەی و نێوخۆی ئێران بە پێی بەرژەوەندییەکان گەلانی ئێران لە گەڵ پێکهاتەی سیستەمی نێونەتەوەیی بگونجێنێت. بۆیە بنەماکانی هزری و ڕەگەز و هەروەها فاکتەرەکانی کاریگەر لە سیاسەتی نێونەتەوەیی و پێکهاتەی سیستەمی نێونەتەوەیی لەگەڵ بنەما و هزری ئاڕاستەکراوی سیاسەتی دەرەوەی و نێوخۆی ڕێژیمی ئێران لە دژایەتی‌دایە. چونکە پێکهاتە و ناسنامەسازی کۆماری ئیسلامی لە ناسنامەسازی و فۆرمی سیاسەتی دەرەوە و نێوخۆ و ڕەفتاری سیاسی کۆماری ئیسلامی، قەڵقوڵاو لە بیر و باوەڕی گەلانی ئێران و مافە ئەساسی و سروشتییە ناسراوەکان سەرچاوەی نەگرتووە. بەڵکوو قەڵقوڵاو لە بازنەیەکی داخراو و ڕەنگرێژکراوە بە بیری دواکەوتوویی وەلایەتی فەقیهیە.

بەو واتا و مانایە کە ڕوانگە و سیاسەت و ڕەفتاری سیاسی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ڕەگی لە فاکتەرە هزری و مادییەکانی گەلانی ئێراندا نیە. بەڵکوو بنەماکانی هزری و چوارچێوەی تیۆریی ڕەفتاری سیاسی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و جۆری تێگەیشتنی ڕێژیم لە جیهانی دەرەوە و هەڕەشە و دەرفەتەکان، هەروەها لێکدانەوەیان لوژیکی و سەردەمیانە و هاوتەریبی پێکهاتەی سیستەمی نێونەتەوەییی نیە. لەبەر ئەوەی سیاسەت و ڕەفتاری سیاسی ڕێژیم لەسەر بنەمای جۆرە تێگەیشتن و ڕوانگەیەکی تایبەتی مەزهەبێکی دیاریکراو داڕێژراوە. هەر بۆیە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە ئاستی دەرەوەدا، ڕووبەڕووی کۆمەڵێک گیروگرفت و کێشە دەبێتەوە لە پێوەندی لەگەڵ ئەکتەرەکانی دیکەی ناوچەیی و نێونەتەوەیی یاخود پێکدادانێک لە نێوان بەها و پێوەرەکانی کۆماری ئیسلامی و بەها و پێوەرە زاڵەکانی پێکهاتەی سیستەمی نێونەتەوەیی ڕوو دەدات. کە ئەمەش دیسانەوە کاریگەری لە سەر ڕەفتاری سیاسی و تێگەیشتنی سیاسییەکانی کۆماری ئیسلامی بە پێی ئەو دەزگا و سیستەمە هزریانەیان دەبێت و وادەکات کە کۆماری ئیسلامی بۆ بەدیهێنانی ئامانج و بەرژەوەندی، ستراتیژی جیاواز لە جیهان بگرێتەبەر. چونکە فاکتەرەکانی تاک، پێگە، کۆمەڵگە، حکومەت و پێکهاتەی سیستەمی نێونەتەوەیی لەم پرۆسەیەدا بەشداران، کە پێکەوە دەبنە هۆی دروستبوونی ناسنامەسازی تایبەت، تێگەیشتنی تایبەت وهەروەها بەرژەوەندی تایبەت بۆ دەوڵەتێک.

ئەوەی کە ئێستا لەسەر ئەرزی واقێع بەدی دەکرێ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی بە دەستێوەردان لە کاروباری نێوخۆیی وڵاتانی دراوسێ، بۆتە هۆی تێکدانی ئاسایش و ئەمنییەتی سیاسی، کۆمەڵایەتی و ئابووری ئەو وڵاتانە. لە ڕاستیشدا ئەم ناسەقامگیرییە پێوەندیی لەگەڵ درێژەی تەمەنی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی هەیە و زۆر جاران لەم دۆخەی کە خۆی خولقێنەرێتی وەک کارتی کایەیەکی سیاسی لەگەڵ وڵاتانی ناوچە و تەنانەت زلهێزەکانی جیهان و لەسەرووی هەمووان ئەمریکا کەلکی لێوەرگرتووە. دیارە بۆ بەدەستەوە گرتنی ئەم کارتەش بە میلیادها دۆلار لە سامانی نەتەوەکانی ئێرانی تێچووی بۆ داوە و بارودۆخی ئێرانی لە باری سیاسی ئابوورییەوە گەیاندۆتە ئەم قۆناغە کارەساتبارەی کە ئێستا گەلانی ئێران هەیەتی.

هەروەها لە وەها بارودۆخێکدا فاکتەرەکانی وەک، عەرەبستانی سەعوودی کە گەورەترین وڵاتی بەرهەمهێنەری نەوت لە جیهاندا و سەرکردایەتی دنیای سوننە و هاوپەیمانی لە گەڵ ئەمریکایە و هەروەها دەوری وڵاتی تورکیا وەک دراوسێییەکی بەهێزی ئێران کە ئەندامی ناتۆشە و وڵاتی ئیسرائیل کە ئێستا بالانسی هێز لە قازانج و بەرژەوەندیی ئەو وڵاتە دایە دەوری سەرەکی دەگێڕن لە بەرگری کردن لە ڕۆژهەڵاتی نوێ و بە تایبەت پاش ڕووخانی دەسەڵاتداریی بنەماڵەی بەشار ئەسەد کە بڕبڕەی پشتی بەرەی موقاوەمەتی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی و هیلالی شیعی بوو. بۆیە ئەو سێ وڵاتە لە گەڵ وڵاتانی ڕۆژئاوا و ئامریکا ئیدی ئیزن بە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی نادەن کە ڕێژیمی ئێران بیر لە هەستانەوە و دەستێوەردان و دروستکردنی گروپی نیابەتی بکاتەوە و بۆ جاریکی دیکە بیەوێ هێژمۆنی خۆی بەسەر ناوچەکە و بە تایبەت بە سەر وڵاتی سووریەدا داسەپێنێتەوە. چونکە پاش ٧ی ئۆکتوبر ئەو دەورانە گوزەراوە و ئەو وڵاتانە هەرگیز ڕازی نابێ کە جاریکی دیکە هیلالی شیعە بەسەرکردایەتیی ڕێژیمی ئێران شکڵ بگرێتەوە.

دواجار ئەوەی بە تێکشکانی پشتێندی ئەمنییەتی هیلالی شیعە بۆ پاراستنی ڕێژیمی ئێران لە لایەن وڵاتی ئیسرائیلەوە، ڕەنگە لەم ساتەوەختە قەیراناوییەدادا کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی پێیدا تێدەپەڕێ لە کورت‌ماوەدا ڕێژیمی ئێران بە تسلیمبوون لە هەمبەر ویست و داخوازییەکانی دونالد ترامپ سەرکۆماری ئامریکا ڕێژیمەکەی لە لێواری ڕووخان دوور بخاتەوە، بەڵام بە ئەهوەن بوونەوەی ناوچە و بە سرنج‌دان بەم پێکهاتە و ناسنامەسازییەی ڕێژیم و هەروەها دۆخی نالەباری سیاسی، ئابووری و کۆمەڵایەتی نێوخۆیی و لە دەستدانی ڕەوایی خەڵکی و بەرینبوونەوەی کەلێن و قەڵەشت لە نێوان گەلانی ئێران و ڕێژیمدا لە ماوەیەکی نزیکدا ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران چونکە لە لایەک لە ئاستی نێونەتەوەییدا تەریک و بەتەنیا دەمێنێتەوە و لە ئاستی نێوخۆیشدا بە ڕاپەرینی گەلانی ئێران، ئەو ڕێژیمە ناڕەوا و نا خەڵکییە دەچێتە زبڵدانی مێژووییەوە.

***

دارسمە
دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

سەری کەڵافی دانوستانان لەنێو جامی ژەهردا ون بووە

هەواڵی گەرموگوڕی ناوچە و جیهان کەس نازانێت چ پەند و گوڵمەزیەکی سەیر و سەمەرەی بەسەر هاتوە. ئەمە هەواڵێکی زۆر سەیر و سەمەرەیە. هەواڵی خولی چوارەمی دانوستانی نێوان ئێران و ئەمریکا بڕیار بوو چارەنووسی زۆر شت ڕوون بکاتەوە، بەڵام خۆی چووەتە ڕیزی شتە ناڕوون و بزربووەکان.

دۆخەکە بە چەشنێک گۆڕاوە، نە چا و خورمای عومانی و نە پاستا و ئیسپرێسۆی ڕۆمی لەگۆڕیدا نین. کەس نازانێت ئەم دانوستانە زمان‌بەستراوە لەکوێی گۆی ئەم زەوییەوە کەوتووەتە گۆڕ و گۆڕەشاری دەدەن. لەوانەیە واش نەبێت و چۆن ترامپ حەوتووی جارێک دەچێتە گۆیێن (گۆڵف)، ئەویش چووبێتە پشوودان یان ڕەنگە بۆ هەمیشە تۆرابێت.

لەنێو باس‌وخواسی بوون و نەبوونی بەردەوامبوون و وەستانی دانوستانان، قەڵەمە زیڕەکەی سەر مێزی یەکەم کۆبوونەوەی دانوستانیش هەر بە یەکجاری بووەتە نیشانەی نەخۆشیی لەبیرچوونەوەی میدیا و ڕاگەیاندنکاران و لە بنی کوولەکەی سەراوییشدا ناوی ناهێنن. هۆی ئەمەش تەنیا بۆ ونبوونی شتێکی گەورەتر دەگەڕێتەوە و ئەویش ونبوونی مێزی دانوستانانە. کەس نازانێت لە باشووری کەنداوی هەمیشە فارسە و دەکەوێتە خواروی بەندەری "ڕەجایی" یان لە ئورووپا، ئەمریکا و ئەفریقادا بێسەروشوێنە.

لە گەرمەی بێ‌سەروشوێن بوونی مێزی دانوستانان، ڕۆژنامەیەکی ئێرانی کە لەلای خۆرهەسانەوە دەردەچێت ئەمڕۆ یانی ڕۆژی ١٣ی بانەمەڕ، ئەم ونبوونە گەورەیەی بە ڕووی خۆیدا نەهێناوە و بە متمانەبەخۆبوونەوە نووسیویەتی: ئەمە دواکەوتنی دانوستان نیە و "تاکتیکێکی ئاڵۆز و ژیرانە"ی کۆماری ئیسلامیی ئێرانە. وا دیارە ئێران بە سنووردارکردنی باسەکە بۆ بابەتی ناوکی و لەوانەیە ویستی دڵخوازی تیمی وتووێژکار، وەها گۆڵێکی لە ئەمریکا داوە، لایەنی ئەمریکایی هەروا بە دوای تۆپەکەدا دەگەڕێن. ئەوەی ڕۆژنامەکە دەڵێت، ئەمەیە ئێران بەم کارە ڕێگای هەر جۆرە "زیادەخوازییەک"ی داخستوە. وەک ئەوەی تەنیا دوێنێ کێشەکە زیادەخوازی بووبێت و هەتا ئەوکات وتووێژەکە وەک ئاوی ڕەوان بەڕێوە چووبێت!

لەلای دیکەوە لەو بەر دەریاکانەوە، لە واشنگتۆن دی.سی، تیمی دۆناڵد ترامپ، تومەز تازە لە خەوی زستانە هەستابن، بە سەرکردایەتیی مارکۆ ڕووبیۆ، ئەو ڕۆبیۆیەی هەڵوێستی هەندێک جار لە هی ترامپیش توندترن، لیستێکی درێژی مەرجانی بۆ ئێران داناوە. ئەم لیستەش دەڵێی لیستی کڕینی پێداویستیی ژەمی میوانداریی کەیبانوو خانمە بۆ هاوسەریماڵوێرانی ڕێکی خستوە. مێردی ماڵوێران بە دەم لێکدانەوەی داهاتی مانگانەیەوە، لە ڕێگەدا بەرەو بازاڕ داواکارییەکانی کەیبانووی ماڵ جارێک بە دۆلار جارێکیش بە تومەن هەڵدەسەنگێنێت، هیواخوازە لەم تێکەولێکەیەدا میوانداریەکەی وەک دانوستانی ئێران و ئەمریکا بە قووندا بکەوێت.

هاوکات، ئەمریکا و هاوڕێ ئورووپاییەکانیشی ئاڵقەی سزاکانیان تەنگتر کردوە. پشتێنەی گەمارۆیان ئەوەندە توند کراوە، هەموو جۆرە پشوویەکی سوار کردوە. لەنێو ئەم هەمووە پشووسوارییەدا، پشووی ئابووریی وڵات بە چەشنێک سوار بووە لە پاش و لە پێش دەکۆخێت. بەڵام تاران هەروا قەوەتان دەکات و بە نەرمەبزەی زۆرەملێ‌وە دەڵێت: "ئێمە بەم شتانەوە ڕاهاتووین و ساڵانێکە لەگەڵ ئەم دۆخەدا دەژین و هێشتا لەسەر پێین".

ئێمەی کوردیش لە هەمووان سەیر و سەمەرەترین و وەک ئەوەی بلیتی بەلاشی سینەمامان دەست کەوتبێت، لە ڕیزی دواوەی سینەما دەستمان بە سکمان گرتوە و ئەوەندە بە فیلمی دیپلۆماسی پێکەنیوین وەک چەوندەر سوور هەڵگەڕاوین و چاوی سەیرکردنمان ئەوەندی دیکە زەق بوونە. ئێمە نە لە وتووێژاندا بنی پیوازین و نە دەستمان لە گەمارۆ و مەمارۆیان‌دایە. ئەوەی نەختێک ئازارمان دەدات، دووکەڵێکی تیژە دەچێتە چاومان و جاروباریش تووشی نەرمەکۆخەیەکی سووکمان دەکات. ئێمە لە سینەماکەدا هەر بەو بلیتەی بەلاش دەستمان کەوتوە، دانیشتووین و سەیری ددانی گڕی لایەنانی دانوستانان دەکەین و لەم نێوەدا نازانین ئەوان بە یەکتری پێدەکەنن یان وک هەڕەشە ددانان لەیەک دەسوون.

ئێمە بە مەبەستێکی دیکەش لە مەیدانەکەدا لە کورسییەکانی دواوەی سینەماکە دانیشتووین و زۆر وردبینانە بە چاوان بەدوای سەری ئەو کەڵافەدا دەڕوانین و لەنێودا جامی ژهری ڕێبەری سەرلێشێواودا لە ئێمە و ئەمریکا و ئورووپا و کۆماری ئیسلامی و تەنانەت کابرای نێوەندگیری مەسقەتی و وەزیری دەرەوەی ئیتالیا و کۆماری ئیسلامییش ون‌بووە و بە هەموومان بۆمان نادۆزرێتەوە.

KURDISTAN
Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan
NO:894 5 May 2025

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:
www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com
ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com
ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

سێمیناری ١٢ی بانەمەڕ، ڕۆژی خوێندکاری کورد لە تاڵیادی شەهیدبوونی سمایل شەریفزادەدا

یەکیەتیی خوێندکارانی دێموکراتی کوردستان ڕۆژی شەممە، ١٣ی بانەمەڕی ١٤٠٤ی هەتاوی، بەبۆنەی ١٢ی بانەمەڕ ڕۆژی خوێندکاری کورد و هەروەها بەرزڕاگرتنی یادی شەهید سمایل شەریفزادە سێمینارێکی بۆ بەڕێزان ڕەحمان سەلیمی، کادری سیاسیی حیزبی دێموکرات و ناسر فەتحی ئەندامی بەڕێوەبەریی یەکیەتیی خوێندکارانی دێموکراتی کوردستان پێکهێنا

لەو سیمینارەدا جەماڵ فەتحی، سکرتێری یەکیەتیی خوێندکارانی دێموکراتی کوردستان پەیامی ئەو ڕێکخراوەیەی خوێندەوە و لە پانێلی یەکەمدا ڕەحمان سەلیمی باسێکی لەژێر ناوی «جیلی نوێ، بێ تەفاوەت یان شۆڕشگێر» پێشکەش کرد. کۆڕگێڕ لە باسەکەیدا ئاماژەی بە نەسڵی نوێ و تایبەتمەندییەکانی کرد کە لە سەردەمی پێشکەوتنی تێکنۆلۆژی و ئینتێرنێت و سۆشیاڵ میدیادا پێگەیشتوون و بە دنیابینییەکی نوێوە دەڕواننە پرسەکانی کۆمەڵگە. هەروەها پێی وابوو ئەوەلەوەییەتەکانی ئەو نەسڵە وەک پرسی ژن، پرسی ژینگە، پرسی دادپەروەری لە کانتێکستی پرسی نەتەوەییدا واتای پەیدا کردووە و ئەویش بە وردی لە ڕەوتی بزووتنەوەی ژینادا خۆی دەرخست و ئاراستەی بزوتنەوەی سیاسی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ڕوونر کردەوە.

پاشان ناسر فەتحی بابەتی خۆی لەژێر ناونیشانی «دۆخی ئێستە و ڕساڵەتی خوێندکار» پێشکەش کرد و گوتی، جووڵانەوەی خویندکاری کورد، وەک ڕەوتێکی سیاسی-کۆمەڵایەتی، نموونەیەکی بەرچاوە لە بەرخۆدان لە بەرامبەر تاریکییەکانی سەردەم کە بە ئاشکراکردنی سەرکوتکردن زیندووبوونی خۆی نیشان دەدات. ناوبراو بە پێناسەی سەردەم چیە و مرۆڤی سەردم کێیە؟ تایبەتمەندی کۆمەڵگەی کوردستانی لە سەردەمی داگیرکاری لە ڕوانگەی جۆرج ئاگامبن و هانا ئارێنتەوە پێناسە کرد و لەو ڕوانگەیەوە وڵامی ڕساڵەت و ئەرکی خوێندکاری لەم دۆخە خۆسەپێنەی دەوڵەت لە کوردستانی دایەوە.

لە بڕگەیەکی دیکە ئەو سێمینارەکەدا خەڵاتی سمایل شەریفزادە پێشکەشی خاتوونێکی چالاک لە بواری ئەدەب و فۆلکلۆر لە نێوخۆی ڕۆژهەڵات کرا.

پاشان وەک نەریتی ساڵانە ڕێز لە خوێندکارانی سەرکەوتووی نێو ڕیزەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان گیرا کە بریتین بوون لە کاک ڕەحمان سەلیمی لە بەشی یاسای نێودەوڵەتی زانکۆی کۆیە، غالب حەبیبی، لە بەشی کۆمەڵایەتیی زانکۆی سۆران و خاتوو ژیلا باریکە لە زانکۆی سەلاحەدین.

کۆبوونەوەی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست لە سلێمانی بۆ پێکهێنانی کۆمیتەی کاری کوردان

ڕۆژی شەممە ١٣ی بانەمەڕ، کۆبوونەوەی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست بۆ پێکهێنانی کۆمیتەی کاری کوردان بە بەشداریی چەند حیزب و لایەنی سیاسی لە شاری سلێمانی بەڕێوە چوو. هەیئەتێکی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە سەرپەرستیی کاک محەممەدنەزیف قادری، ئەندامی دەستەی کارگێڕیی حیزبی دێموکرات بەشداری ئەم کۆبوونەوەیە بوون.

ئەم حیزب و لایەنە سیاسییانەی کە لەم کۆبوونەوەیەدا بەشدار بوون، بریتی بوون لە: حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران؛ پارتی یەکێتیی دێموکرات ((PYD؛ یەکیەتیی نیشتیمانیی کوردستان؛ پارتی دێموکراتی کوردستان، پارتی یەکسانی و دێموکراتیی گەلان؛ کۆمەڵەی زەحمەتکێشانی کوردستان؛ کۆمەڵەی شۆڕشگێڕی زەحمەتکێشانی کوردستانی ئێران؛ کۆمەڵە، ڕێکخراوی کوردستانی حیزبی کۆمۆنیستی ئێران.

لەم کۆبوونەوەیەدا بە تێکڕا بڕیار لەسەر کاراکردنەوەی کۆمیتەی کاری کوردان لە چوارچێوەی ڕێکخراوی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست بە ئامادەبوونی نوێنەرانی ئەم ڕێکخراوە درا کە بریتی بوون لە:

- شانتاڵ کامبیوا: ڕێکخەری جیهانیی ڕێکخراوی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست،
- ئیرۆ هاینالۆوما: بەرپرسی کۆمیتەی سیفاک،
- پاولینا لامپس: بەرپرسی کۆمیتەی ئێتیک،
- هانا جەلول: ئەندام پەرلەمانی ئوروووپا- جێگری بەرپرسی پەیوەنییەکانی دەرەوەی ئورووپا.

لە کۆبونەوەکەدا حیزبە کوردستانییەکان بە کۆدەنگی جەختیان لە ڕاپەڕاندنی کاری پێویست بۆ پاراستنی مافی نەتەوەیی گەلی کورد و پەرەپێدان بە پرۆسەی ئاشتی و دێموکراسی و یەکسانی و پارێزگاریکردن لە یەک وتاریی نەتەوەی کورد لە ناو چوارچێوە و کار و پرەنسیپی ئینتێرناسیۆناڵ سۆسیالیست کردەوە. هاوکات بڕیار بۆ برەودان بە مافە سیاسییەکانی گەل و نەتەوەکەمان درا.

لەدوابەشی کاری کۆبوونەوەکەدا بە تێروتەسەلی لەسەر ڕێنماییەکانی شێوازی کارکردنی کۆمیتەی کوردی گفتوگۆ کرا و بە تێکڕا بابەتەکە پەسەند کرا. لەم کۆبوونەوەیەدا بڕیار درا بۆ دەستنیشانکردنی شوێن و کاتی گونجاو بۆ بەستنی کۆنفرانسی کۆمیتەی کوردی بە زووترین کات کاری جیدی بکرێت.

نیشتمان وەک چەمکێکی گشتی لە دووتوێی مێژووی ئەدەبی بەرگریدا

(جەلال مەلەکشا بۆ نموونە ٣-١)

بەر لە ماڵاوایی

ئاکۆ ئەلیاسی

لەو شوێنەی کە ماف پێشێل دەکرێت، بەرەنگاریی دەبێتە ئەرکێکی ئەخلاقی، مرۆیی و نیشتمانی.

داکۆکیکردن لە مافی ڕەوا و نیشتمانێکی دیل و دابەشکراو، وەک چەمکێکی دانپێدانراوی گەردوونی، هەم لە یاسا دینییە ئاسمانییەکان و هەمیش لە یاسا مەدەنی و سیکۆلارەکاندا، وەک خەباتێکی داکۆکیکارانەی ڕەوا، لە کۆنتێکستەکانی هەردوو یاساکەدا ڕێگاپێدراوە. لە دۆخێکی هەستیاری ئەوتۆدا، پاراستنی خاکی نیشتمان، خوێنبایی نیشتمانپەروەرانەیە.

مەرج نیە شێوازی ئەو داکۆکیکردنە، لە خەباتێکی توندوتیژی بەکردەوە و بەرهەڵستکارانەی ڕاستەوخۆوە سەرچاوە بگرێت، بەو مەرجە ئەگەر لایەنی داگیرکەر، لە کۆدەکانی زمانی لۆژیکی ئاشتیخوازانە و هاوبەش، تێ بگات. هەر بۆیە، زۆر جار بۆ کردنەوەی گرێکوێرەیەکی ئاڵۆزی سیاسیی، مرۆڤی خاوەن ئاوەز، دەکارێت بە کلیلێک کە کەمترین کێشی هەیە، گاوسندووقێک بکاتەوە، کە ڕەنگە کێشی ئەو دۆلابە پۆڵایینە، پتر لە یەک تۆنیش بێت.

ئەم جیهانە پانوبەرینە دابەش کراوە بەسەر سەدان نیشتمانی ڕەنگاڵەیی، لە هەر پێنج قارەی سەرگۆی ئەم زەوییە. هەرکام لە دانیشتووانی پێکهێنەرانی ئەو نیشتمانانە، خاوەنی هێندێک واتای «نەتەوەن». دوو تایبەتمەندیی سەرەکیی ئەو نەتەوانە (Nation) کە تایبەتمەندیی سەرەکیی پێناسەکردنی شوناسیانن، بریتین لە زمان و خاکی هاوبەش.

گەلی کورد، وەک گەلێکی کەونارای سەرگۆی ئەم زەوییە، نەک هەر تەنیا خاوەنی مێژوویەکی دوور و درێژە لە پێکهێنانی ژیانی ژیاری کۆن و سەردەم، بەڵکوو خاوەنی زمانێکی کۆن و دەوڵەمەند و ڕەگ و ڕیشە لە «بوون»یدا داکوتراوە، هەروەها خودان خاکێکی پانوبەرینی هاوبەشە، بەڵام بەداخەوە، سەدان ساڵە، خاکی نیشتمانەکەی لەلایەن داگیرکەرانی دەوروبەر زەوت کراوە و بە دوور لە ویستی خۆڕسکانەی خۆی، دابەش و لەتلەت کراوە. هەر بۆیە لەو کاتەوە کە زێد و میلکانەکەی داگیر کراوە، کورد، بۆ خستنەوەسەریەکی خاکی دابەشکراوی نیشتمانەکەی، دەستی لەسەر دەست دانەناوە، بە پێچەوانەوە سەدان ساڵە، لەو پێناوەدا لێبڕاوانە و نەترسانە، لە هەمبەر هێزی زۆری داگیرکەر، زۆر شێرانە و بوێرانە ڕاوەستاوە.

لە مێژووی خەباتی گەلانی ژێردەستدا، جۆرەکانی ئامرازی بەگژداچوونەوەی داگیرکەر، فرەڕەنگ بوون. «ئەدەبی بەرگری»، لە بزاڤی ڕزگاریخوزانەی ئەو گەل و وڵاتانە، بەرلە شێوە و شێوازە خەباتێکی دیکە دەستپێک، ڕۆڵگێڕ، شوێندانەر و پێشەنگ بووە و لەڕاستیدا جۆرەکانی دیکەی خەبات، پاش تەقینەوەی گەرووی پڕ لە قینی وشە ئاگراوییەکان سەریان هەڵداوە.

نووسینەوەی مێژووی کۆن و سەردەمی هەر گەل و نەتەوەیەک، بەبێ نووسینەوەی مێژووی ئەدەبەکەی، مێژوویەکی ناتەواو و نیوەچڵە و وەک سەرچاویەکی باوەڕپێکراوی مێژوویی چاوی لێ ناکرێ. کە چاو لە مێژووی گەلانی دنیا دەکەین، هەر گەل و نەتەوەیەک شانازی بە مێژووی ڕابردووی ئەدەبیی خۆیانەوە دەکەن. بۆیە، ئەدەب، کۆڵەکەیەکی هەرە سەرەکیی قایم و گرنگە، بۆ نووسینەوەی قۆناخە جیاجیاکانی مێژووی هەر گەل و نەتەوەیەک.

لەم پێوەندییەدا، ئەدەبیاتی بەرگریی لە مێژووی خەباتی ڕزگاریخوازانەی بەشێکی بەرچاوی گەلانی جیهان، لەپێناوی سەربەخۆیی و ئازادیی خاک و وڵاتیان، ڕۆڵێکی زەق و بەرچاوی گێڕاوە. دیارە ژانرەکانی ئەدەبیاتی بەرگری فرەچەشنن کە یەکێک لە ژانرە سەرەکی و بنچینەییەکانی ئەدەبیاتی بەرگری «شێعری بەرگری»یە. سەرەتا ئێمە دەبێ دوو چەمکی «ئەدەبی بەرەنگاری و ئەدەبی بەرگری» لێکتر جیا بکەینەوە. ئەدەبی بەرەنگاری، ئەو چەمک و دەستەواژەیە، کە شاعیران، نووسەران و ڕووناکبیرانی هەر گەل و نەتەوەیەک، بۆ بەرگری لە بەها مرۆیی، کولتووری و نیشتمانییەکانیان، کە لەلایەن داگیرکەرەوە پەلاماریان دەدرێت، لەڕێگای هونەری شێعر و نووسینەوە، ئەدەبێکی شۆڕشگێڕانە دەئافرێنن، بە مەبەستی وریاکردنەوەی کۆمەڵگە و دانی وشیاریی نیشتمانی و سیاسی بۆ ئەوەی بارودۆخێک بڕەخسێندرێ، کە هەموو تاکەکانی نیشتمان، بگەنە پلەیەک لە وشیاریی ڕووناکبیری، کە بتوانن بە ماڵ و گیان، پارێزگاری لە خۆیان، زمانەکەیان، کولتوور و بەها نیشیمانییەکانیان بکەن. پلە و ڕادەی ئەو وشیارییە، کەشی بەگژداچوونەوەی بەکردەوە، یان هەر هەمان «خەباتی چەکداری»ی خۆش دەکات، تا ڕادەیەک، کە هەموو هاونیشتمانییەک، بۆ خۆبەختکردن لەپێناو داهاتووی نیشتمانەکەیان و بەها و نرخە نەتەوایەتییەکانیان، ئامادەی فیداکاری و خوێندان و سەر و گیان بەخشین. ئەمە چەمکی «ئەدەبی بەرەنگاری»یە. (درێژەی هەیە)